

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ
УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

МАТЕРІАЛИ
дискусійної платформи

ЖІНКА В НАУЦІ:
ПРОБЛЕМИ, СТЕРЕОТИПИ,
ПЕРСПЕКТИВИ,

яка приурочена до
Міжнародного дня жінок і
дівчат у науці

11 лютого 2026 року

Одеса
2026

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ІНСТИТУТ ПРАВА ТА БЕЗПЕКИ

КАФЕДРА ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН

МАТЕРІАЛИ

дискусійної платформи

**ЖІНКА В НАУЦІ:
ПРОБЛЕМИ, СТЕРЕОТИПИ, ПЕРСПЕКТИВИ,
яка приурочена до Міжнародного дня жінок і дівчат у науці**

11 лютого 2026 року

Одеса – 2026

УДК 001:305(477)

Ж 72

Рекомендовано до друку рішенням кафедри державно-правових
дисциплін інституту права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ
протокол № 2 від 13. 02. 2026 року

Ж 72 Жінка в науці: проблеми, стереотипи, перспективи : матеріали дискусійної платформи, яка приурочена до Міжнародного дня жінок і дівчат у науці, Одеса, Одеський державний університет внутрішніх справ, 11 лютого 2026 року / Укладачі: Вікторія Кобко-Одарій, Тетяна Кононенко. — Одеса : ОДУВС, 2026. — 118 с.

Збірник містить тези доповідей дискусійної платформи «Жінка в науці: проблеми, стереотипи, перспективи», що відбулася 11 лютого 2026 року на базі Одеського державного університету внутрішніх справ.

Матеріали подаються в авторській редакції, відповідальність за дотримання норм академічної доброчесності несуть автори доповідей.

© ОДУВС, 2026

© Автори тез доповідей, 2026

ЗМІСТ

Вітальне слово ректора Одеського державного університету внутрішніх справ В'ячеслава Давиденка	6
Аталай Дар'я. Вплив принципу гендерної рівності на реалізацію жінками права на наукову діяльність	7
Балтаджи Поліна. Українська наука в контексті війни: обличчя, втрати, можливості	10
Бичкова Ольга. Рольовий конфлікт жінки-дослідниці: психологічні стратегії досягнення Work-Life Balance	14
Галуцько Віра. Гендерні стереотипи щодо наукової кар'єри жінок у науці	18
Голубович Інна. Місія жінок в науці: досвід філософського перформансу «В колі світла»	20
Джупіна Христина. Гендерна рівність у науці: стереотипи, бар'єри та стратегії їх подолання	24
Дружкова Ірина. Трансформація гендерних стереотипів у науковому середовищі в контексті медичної освіти	27
Єпіфанцева Вероніка. Внесок українських науковиць у забезпечення національної безпеки держави	30
Капкан Олена. Гендерні стереотипи та шляхи їх подолання	32
Карлайл Еліза. Аксіологічно-світоглядний вимір «жіночого погляду» в умовах модернізації технологічної війни на засадах штучного інтелекту	34
Клименко Кіра. Марія Склодовська-Кюрі: талант дається не просто так	37
Кобко-Одарій Вікторія. Феномен «невидимості» жінок в історії науки: теоретичний аналіз «ефекту Матильди»	39
Кононенко Тетяна. Гендер і наукове знання: проблемний простір дослідження	43
Король Георгій, Мороз Карина. Українська наука в умовах війни	45
Корчинська Дарія. Елеонора Рузвельт як ідеолог універсалізації прав людини в міжнародному праві	47
Кузьменко Ольга, Котенко Тетяна. Breaking the STEM gap: гендерна рівність як умова інноваційного розвитку науки	50

Любарська Валерія. Фемінітиви в контексті гендерної чутливості сучасного мовлення	53
Матяр Поліна. Інтелект не має статі: виклики та тріумфи жінок у науці	56
Нівня Ганна. Жіночність та інвалідність: стереотипи і соціальна практика	59
Ніцевич Аліна. Гендерна рівність як чинник сталого розвитку суспільства	62
Огаренко Тетяна. Гендер наукового виміру: як жінки змінюють наукову комунікацію	65
Павлова Ольга, Малоіван Ірина. Роль науки у формуванні гендерної культури та реалізації гендерночутливої політики	67
Пасічник Наталя, Ріжняк Ренат. Просування гендерної рівності в науці: співпраця міжнародних інституцій	69
Петінова Оксана. Архетип жіночого начала в міфологічних та релігійних культурних практиках	73
Пилипенко Євгенія. Значення жінки в медичній науці під час дії правового режиму воєнного стану	77
Пирлик Марк, Барахович Катерина. Правові гарантії жінок у науці	79
Решетнік Вікторія. Правові механізми підтримки жінок у сфері науки в ЄС: досвід для України	82
Рибка Наталія. Жінка-науковиця в умовах пермакризи: творчість, кар'єра та баланс особистого життя	85
Сабельникова Тамара. Фемінітиви як культурне і соціально-економічне явище	88
Світлицька Віолета. Жінка як берегиня та руйнівниця: амбівалентність архетипу Великої матері	91
Середницька Інга. Жінка в науці: між правами, ролями та внутрішніми ресурсами	95
Суханова Дар'я. Наука крізь війну: внесок жінок-дослідниць у відновлення України	98
Ткаченко Катерина. Жінка-науковиця в державах з комуністичним минулим: між формальною рівністю, символічним контролем і воєнною трансформацією	100
Удод Катерина. Подолання гендерних стереотипів як складова	105

антикорупційної культури в освіті та науці	
Червонецька Ірина. Гендерні стереотипи як бар'єр професійної реалізації жінок у юридичній науці	106
Шаповалова Інна. Вплив освітнього середовища на формування гендерної свідомості сучасної молоді	110
Відомості про авторів	113

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

**ректора Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидата юридичних наук, доцента
В'ячеслава Давиденка**

Проведення наукової конференції, приуроченої до Міжнародного дня жінок і дівчат у науці, є важливою подією, що підкреслює значущість ролі жінки у формуванні та розвитку сучасного наукового знання. Жінки-науковиці сьогодні активно й результативно працюють у різних галузях науки, зокрема у сфері права, безпеки, правоохоронної діяльності та освітньої підготовки фахівців для органів сектору безпеки і оборони. Їхня наукова діяльність вирізняється ґрунтовністю, відповідальністю, високими етичними стандартами та орієнтацією на практичний результат.

Одеський державний університет внутрішніх справ послідовно підтримує розвиток наукового потенціалу жінок, створюючи умови для професійного зростання, наукового пошуку та реалізації дослідницьких ініціатив. Значна частина наукових здобутків університету пов'язана саме з роботою жінок – науково-педагогічних працівниць, молодих дослідниць, здобувачок освіти.

В умовах сучасних викликів, зокрема воєнного стану, наука залишається важливим інструментом стійкості держави, а внесок жінок у збереження та розвиток інтелектуального потенціалу України набуває особливого значення.

Переконаний, що тези доповідей, представлені у цьому збірнику, сприятимуть розвитку наукової дискусії, обміну досвідом та подальшому утвердженню ролі жінок у науці.

Дар'я Агалай
практикуюча юристка у сфері
цивільного, господарського, корпоративного права (м. Одеса)

ВПЛИВ ПРИНЦИПУ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ НА РЕАЛІЗАЦІЮ ЖІНКАМИ ПРАВА НА НАУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ

У XXI сторіччі гендерна рівність є невід'ємною частиною побудови розвиненого, толерантного суспільства та правової, демократичної держави.

Метою роботи є розкриття принципу гендерної рівності у науковій сфері, проведення аналізу впливу цього принципу на зростання кількості жінок у сфері освіти і науки в Україні та поза її межами.

Актуальність цієї теми обумовлена тим, що ми живемо у соціальній, демократичній, правовій державі, де забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, а одним із прав людини є право на освіту та наукову діяльність. У такій державі саме на дотриманні принципу гендерної рівності необхідно вибудовувати механізм реалізації прав чоловіка та жінки в будь-якій сфері, а особливо в сфері освіти та науки, оскільки наукові працівники, ким є як і чоловіки, так і жінки, є основою наукового потенціалу країни. Прослідкувавши історію боротьби жінок за свої права, можна дійти висновку, що порівняно з чоловіками жінки досить довгий період часу були обмежені в отриманні освіти, побудові професійної кар'єри у науковій сфері, реалізації себе як науковців через гендерні стереотипи та установки. Активне збільшення частки жінок в дослідницькій, науковій діяльності розпочинається лише у другій половині XX століття. Тлумаченню принципу гендерної рівності присвячує свою увагу широка кількість дослідників, а саме О. Білоскурська, О. Волощук, І. Грицай, Т. Мельник і М. Федорчук. Проаналізувавши їх трактування, можна сформулювати принцип гендерної рівності в науковій сфері як рівність прав чоловіків і жінок на освіту та в подальшому на наукову діяльність, а також рівність умов і можливостей для реалізації себе як науковця.

Гендерна рівність є наскрізним принципом основоположних прав людини. Він знаходить своє нормативне закріплення як в міжнародних документах, так і в національному законодавстві України [9; 11; 13; 14; 16].

Для того, щоб проаналізувати, чи досягнуто гендерну рівність в науковій сфері, звернемось до статистичних даних. Так, згідно з даними Інституту статистики ЮНЕСКО станом на 2021 рік у світі лише 35% дослідницьких посад

у науці обіймають жінки, в Україні цей показник становить 48,1% [5]. У 2022 році науковцями видавництва Elsevier проаналізовано відмінності у діяльності дослідників залежно від статі та зроблено висновок, що жінки становлять 41% активних дослідників у світі, але лише в 35% дослідницьких робіт жінки є авторами [17].

На європейському рівні одним із джерел показників гендерної рівності в науці є звіт «She figures», який містить порівняльні статистичні дані про гендерні відмінності у кар'єрному зростанні, досвіді та умовах праці в науці. Як зазначає Н. Ісакова [10], за оцінками авторів доповіді «She figures 2015» у більш ніж половині країн ЄС частка жінок становить менше 45% від сукупної кількості дослідників. Згідно зі звітом «She figures 2024» жінки становлять менше 34% дослідників, їх значно менше серед активних авторів – лише 16% авторських колективів гендерно збалансовані, третина колективів щонайменше на 60% складається з чоловіків [15, с. 99].

З метою аналізу дотримання принципу гендерної рівності в науковій сфері України звернемось до статистичних даних звіту Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти за 2024 рік, опублікованих на сайті видання «Український тиждень». Так, згідно з цим звітом частка жінок серед кандидатів наук становить 57,2%, серед докторів наук жінки становлять 41,6% [4]. Порівняємо вказані показники з даними МОН України у 2011, 2016 і 2020 роках. Серед кандидатів наук у 2011 році частка жінок становить 53%, серед докторів наук – 28%. У 2016 році жінки складають 59,8% кандидатів наук і 47% докторів наук. У 2020 році жінки становлять 54,2% кандидатів наук і 50,6% докторів наук [4].

Розглядаючи сферу науки, необхідно також прослідкувати показники дотримання принципу гендерної рівності в сфері освіти, оскільки саме освіта є так званим трампліном для наукової діяльності. За Глобальним індексом гендерного розриву The Global Gender Gap Index, в якому 0 – відсутність гендерної рівності, а 1 – її наявність, згідно з даними Всесвітнього економічного форуму в Україні в сфері освіти індекс гендерного розриву в 2017 році складає 1 [10, с. 78], у 2022 році – 0,995, у 2023 році – 0,996, у 2024 році – 1, у 2025 році – 0,951 [6]. Тобто, Україна закриває гендерний розрив у доступі жінок і чоловіків до освіти.

Розглянемо індекс гендерної рівності в Україні в категорії рівень освіти «Докторантура або її еквівалент». Згідно з даними Державної служби статистики України Індекс гендерної рівності в 2021 – 2022 роках становить

0,874, у 2023 – 2024 роках – 0,308. Тенденція до зниження цього показника, вважаємо, пов'язана з діючим воєнним станом в Україні, оскільки у 2019 – 2020 роках цей індекс становить 0,966 [8, с. 37].

Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що Україна належить до країн з високим рівнем участі жінок у науці порівняно з європейськими та всесвітніми показниками. Незважаючи на досить важкий час, жінки України гідно несуть звання науковця, розвиваючи науковий потенціал держави.

Література:

1. Амелічева Л. П. Гендерна рівність як фактор підвищення ефективності механізму реалізації права на працю наукових та науково-педагогічних працівників. *Академічні візії*. 2024. Випуск 32. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14214367>

2. Бондарчук Н. В. Забезпечення гендерної рівності – шлях до сталого розвитку. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія Право. 2025. Випуск 88: частина 4. С. 28–34. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.4.4>

3. Волощук О. А. Жінки в науці: стереотипи та реальність. URL: <https://law.chnu.edu.ua/zhinky-v-nautsi-stereotypy-ta-realnist/>

4. В Україні 60% викладачів вишів мають вчені звання, а більшість докторів наук – чоловіки. URL: <https://tyzhden.ua/v-ukraini-60-vykladachiv-vyshiv-maiut-vcheni-zvannia-a-bilshist-doctoriv-nauk-choloviky/>

5. Гендерна рівність – рівні можливості доступу до освіти і науки. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/news_details/genderna-rivnist-rivni-mozhливosti-dostupu-do-osviti-i-nauki

6. Глобальний індекс гендерного розриву (The Global Gender Gap Index) та місце України в ньому (в динаміці за три роки). URL: <https://ccu.gov.ua/>

7. Грицай І. О. Механізм забезпечення принципу гендерної рівності: теорія та практика : монографія. Київ : Хай-Тек Прес, 2018. 560 с.

8. Жінки і чоловіки в Україні, 2024. Держстат. URL: <https://stat.gov.ua/uk/publications/zhinky-i-choloviky-v-ukrayini-2024>

9. Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

10. Ісакова Н. Б. Гендерний паритет у науці: тенденції в світі та в Україні. *Наука та наукознавство*. 2018. № 2 (100). С. 68–90.

11. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
12. Наливайко Л. Р., Марценюк Л. В. Права жінок та гендерна рівність в Україні: проблеми теорії та практики. *Приватне та публічне право*. 2022. № 1. С. 61–66. <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2022.1.11>
13. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08 вересня 2005 року № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
14. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06 вересня 2012 року № 5207-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>
15. Радченко А. І., Сівова Т. Ю. Гендерне питання крізь роки: динаміка гендерного розподілу на прикладі журналу «Вісник НАН України». *Вісник Національної академії наук України*. 2025. № 11. С. 95–105. <https://doi.org/10.15407/visn2025.11.095>
16. Статут Організації Об'єднаних націй. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text
17. Gender equality report highlights progress and challenges for women in research. URL: <https://www.chemistryworld.com/news/gender-equality-report-highlights-progress-and-challenges-for-women-in-research/4019610.article>

Поліна Балтаджи
Одеський державний університет внутрішніх справ

УКРАЇНСЬКА НАУКА В КОНТЕКСТІ ВІЙНИ: ОБЛИЧЧЯ, ВТРАТИ, МОЖЛИВОСТІ

Руйнування наукової інфраструктури, вимушене переселення, втрата звичного способу життя та можливості повноцінно продовжувати наукові дослідження – це лише частина викликів, з якими зіткнулися українські вчені внаслідок повномасштабної війни, розв'язаної Росією проти України. Війна докорінно змінила умови існування науки в країні, поставивши під загрозу цілі наукові школи, інституції та дослідницькі традиції.

Повномасштабне вторгнення стало потужним і руйнівним ударом по українській науці у буквальному сенсі цього слова. За даними Міністерства освіти і науки України, лише за перший рік війни від обстрілів ворога

постраждав 91 науково-дослідний інститут та заклад вищої освіти, значна частина з яких була повністю або частково зруйнована. На територіях, що опинилися в зоні активних бойових дій або тимчасової окупації, науково-освітнє життя практично припинилося, а доступ до лабораторій, архівів та обладнання був втрачений.

Рятуючись від безпосередньої загрози життю, тисячі науковців були змушені евакуюватися в інші регіони України або залишити країну. Станом на сьогодні за межами України перебувають близько 6000 українських учених. Як зазначають у Міністерстві освіти і науки, йдеться про кадрові втрати близько 20%. Це дослідники, які або виїхали за кордон, або через війну були змушені змінити професійну діяльність, втративши можливість працювати у своїй галузі [1].

Національна академія наук України назвала наслідки дій агресора «Наукогубством». За цифрами і статистикою втрат слід бачити обличчя, наукові імена, біографії, незавершені дослідження, які могли б стати частиною світового наукового надбання. І «аби торжество справедливості сталося; аби існувала тяглість культурна й історична, аби не переривався зв'язок між усіма нами, мертвими, живими і ненародженими, безмірно важлива пам'ять» – пише Христина Семерин, авторка проєкту «Українські вчені на війні» – про пам'ять, науку і служіння українських вчених на російсько-українській війні. Проєкт створений у партнерстві з Олексієм Болдиревим і порталом «Моя наука». Ініціатива для вшанування і збереження пам'яті вчених, які загинули через російсько-українську війну. Сьогодні список українських учених, яких убила Росія, зріс до 165 імен, 19 з них – жінки.

За кожним ім'ям у списку, кажуть автори ідеї, цілий всесвіт і великий біль. Крихкість тіла доводиться компенсувати міцністю пам'яті, яка цілком покладена на нас. Ми з колегами прагнемо, щоби пам'ять про кожного і кожна жила. То є наша відповідальність – пам'ятати і свідчити про всіх, кого вбила Росія [2].

Водночас складний і травматичний період війни може стати для української науки точкою нового відліку. Попри глибоку кризу та складне матеріальне становище, за результатами опитування, проведеного в межах проєкту UA Science Reload, понад 70% українських учених бачать своє майбутнє саме в Україні. Вони усвідомлюють, що без впровадження прогресивних підходів, сучасних методів дослідження та міждисциплінарної співпраці повоєнне відновлення держави є неможливим [3].

Від самого початку повномасштабної війни українська наука почала отримувати масштабну підтримку з боку міжнародних наукових спільнот, університетів і дослідницьких організацій. Гранти, стипендіальні програми, дослідницькі візити та спільні проєкти стали інструментами збереження наукового потенціалу України. Водночас пошук рішень, які дозволили б ученим продовжувати роботу в умовах війни, активізувався і всередині країни.

У 2022 році закордонні університети офіційно заявили про готовність надавати робочі місця українським викладачам і дослідникам. Найбільшу кількість учених прийняли Польща та Німеччина, також підтримку українські науковці отримали у Франції, Іспанії, Італії, Великій Британії та Сполучених Штатах Америки.

Паралельно з цим з'явилася значна кількість програм допомоги українським науковцям, ініційованих західними колегами та українською науковою діаспорою. Ці ініціативи – від короткострокових грантів до довготривалих дослідницьких проєктів – дали можливість ученим залишатися в науці, попри вимушену міграцію та втрату звичного робочого середовища.

Однією з таких ініціатив стала програма «Вчені для вчених» від Human Frontier Science Program (HFSP), спрямована на підтримку дослідників, які постраждали внаслідок війни в Україні. Окрім цього, національні академії наук і наукові товариства багатьох країн Європи та світу у березні 2022 року започаткували спеціальні програми дослідницьких візитів для українських учених, які були змушені залишити країну.

Хвиля міжнародної підтримки української науки триває й надалі. Участь у програмах мають змогу брати не лише ті науковці, які перебувають за кордоном, а й дослідники, що продовжують працювати в Україні. Так, у 2023 році Фонд Саймонса (США) оголосив про фінансування для більш ніж 400 українських учених, зокрема докторантів. В умовах війни навіть відносно невеликі гранти та фінансова допомога відіграють вирішальну роль у збереженні дослідницької діяльності.

Європейська комісія також продовжує підтримку української освітньо-наукової спільноти, ухваливши оновлену річну робочу програму Erasmus+ на 2026 рік. Один із ключових фокусів програми спрямований на підтримку проєктів, що сприяють освітній діяльності українців за кордоном, інтеграції біженців, а також підтримці студентів, викладачів і наукових установ в Україні.

Фінансування програми передбачає реалізацію широкого спектра ініціатив – від організації мовних курсів і програм культурної адаптації до

надання стипендій та фінансової підтримки як студентам, так і викладачам. Світова наукова спільнота безперервно шукає нові підходи до допомоги українським ученим, водночас здобуваючи унікальний досвід реагування на кризу такого масштабу.

Окремої уваги заслуговує ініціатива Європейської комісії – портал «Європейський дослідницький простір для України» (ERA4Ukraine). Це єдиний інформаційний центр, який об'єднує на рівні Європейського Союзу, окремих держав і неурядових організацій сервіси підтримки українських учених, змушених виїхати за кордон через війну. Ресурс надає інформацію щодо визнання дипломів, актуальних вакансій, можливостей отримання соціальної допомоги та житла для науковців і членів їхніх родин.

Ще одним важливим прикладом підтримки стало рішення видавництва «Bentham Science Publishers», яке у 2023 році скасувало для українських дослідників плату за публікації в усіх своїх наукових журналах і надало безплатний доступ до електронних колекцій журналів і книг українським закладам вищої освіти та науковим установам. Це відкрило можливість безоплатної публікації у понад 130 рецензованих наукових виданнях.

У 2023 році також була представлена платформа «Наука в небезпеці» (Science at Risk), створена для підтримки вчених, які постраждали внаслідок повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Платформа стала простором презентації експертизи українських учених, пошуку міжнародних партнерів і донорів, а також майданчиком для розповіді історій українських дослідників у воєнний час. У межах ініціативи працюють експертні робочі групи, що аналізують ситуацію в країні та напрацьовують рішення як для нагальних, так і для довгострокових проблем.

Не менш важливою є підтримка професійної спільноти всередині країни. За роки війни особливо відчутною стала згуртованість українських освітян і науковців. Професійні об'єднання, громадські організації, товариства та ком'юніті активно працюють над створенням, збереженням і розвитком наукової спільноти навіть в умовах постійної небезпеки.

Показовим прикладом такої діяльності є громадська організація «Прогресильні», яка з невеликої ініціативи, заснованої у 2017 році, в умовах війни перетворилася на найбільшу некомерційну організацію освітян, студентів і публічних управлінців в Україні. Її місія полягає у підвищенні якості освіти через розширення можливостей для освітян, студентів і внутрішньо

переміщених осіб, налагодження якісної комунікації між фахівцями, сприяння працевлаштуванню та формуванню успішного майбутнього молоді.

Отже, війна оголила крихкість української науки, але водночас показала її силу. Зруйновані лабораторії можна відбудувати, втрачені інституції – відновити, але найціннішим ресурсом залишаються люди й пам'ять про тих, кого вже немає. Саме від здатності зберегти наукову спільноту, повернути вчених і закласти умови для розвитку залежить те, чи стане українська наука після війни відновленою – чи по-справжньому новою.

Література:

1. Курбатов Д. «В аспірантуру до війни йти не хотіли» [інтерв'ю]. Інтернет-видання РБК-Україна, 2025. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/v-aspiranturu-viyni-yti-hotili-interv-yu-1753446251.html>

2. Семерин Х. «Українські вчені на війні»: проєкт, що зберігає пам'ять про вчених, убитих Росією. Media Sapiens, 2024. URL: <https://ms.detector.media/trendi/post/36292/2024-09-30-ukrainski-vcheni-na-viyni-proiekt-shcho-zberigaie-pamyat-pro-vchenykh-ubytykh-rosiieyu/>

3. Наукова діаспора – унікальний капітал для повоєнного відновлення України: Біла книга. Проєкт «Наука в небезпеці» (Science at Risk). URL: <https://scienceatrisk.org/storage/lp/120/6c2d523cfdc27cdb580a2053a3e3cf35bffa0554.pdf>

Ольга Бичкова

Головне управління Національної поліції в Одеській області

РОЛЬОВИЙ КОНФЛІКТ ЖІНКИ-ДОСЛІДНИЦІ: ПСИХОЛОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ ДОСЯГНЕННЯ WORK-LIFE BALANCE

Сучасний етап розвитку світової та української науки характеризується стрімкою фемінізацією інтелектуальної праці. Проте процес професійної самореалізації жінки-науковиці залишається нерозривно пов'язаним із феноменом рольового конфлікту, що виникає на перетині вимог академічного середовища та соціокультурних очікувань щодо сімейної ролі. Проблема досягнення балансу між роботою та особистим життям (Work-Life Balance) сьогодні виходить за межі приватної дискусії, перетворюючись на ключовий фактор збереження людського капіталу в науці.

Рольовий конфлікт жінки в науці має специфічну структуру. Психологічно він базується на суперечності між двома ідентичностями: «професійною» (науковець) та «гендерною» (дружина, матір, донька). Академічна сфера історично формувалася за маскулінною моделлю «ідеального працівника», який не має побутових турбот і повністю присвячує себе науковому пошуку. Для жінки ж соціальні норми часто передбачають пріоритетність репродуктивної та доглядової праці [1, с. 12].

Основними видами конфлікту є: конфлікт часу (коли години, необхідні для експерименту чи написання статті, збігаються з часом, потрібним родині) та конфлікт напруження (коли емоційне виснаження від наукового пошуку не дозволяє якісно виконувати родинні обов'язки). Важливим фактором також є «когнітивна залученість»: наукова робота, на відміну від багатьох інших професій, не завершується після виходу з кабінету; вона триває у свідомості постійно, що створює ефект «невидимої присутності» роботи в сімейному просторі [2].

Особливу роль у поглибленні рольового конфлікту відіграють внутрішні психологічні механізми. Жінки-дослідниці частіше за чоловіків страждають від «синдрому самозванця» – переконання, що їхні наукові здобутки є випадковими, а не результатом компетенції. Це змушує їх працювати вдвічі більше, щоб «довести» свою професійну придатність, що призводить до ще більшого перекося в бік роботи.

Перфекціонізм, або установка на «ідеальність у всьому», створює пастку нереалістичних очікувань. Жінка намагається бути видатною вченою, зразковою матір'ю та господинею одночасно. Коли одна з цих ролей об'єктивно страждає через брак ресурсів, виникає гостре почуття провини, яке стає хронічним стресором [4, с. 43].

Досягнення Work-Life Balance вимагає переходу від пасивної адаптації до активного використання психологічних стратегій саморегуляції.

1. Стратегія когнітивної рефреймізації. Це зміна сприйняття балансу не як статичного стану 50/50, а як динамічного процесу. Важливо усвідомити, що в різні періоди життя (наприклад, під час захисту дисертації або народження дитини) пріоритети будуть зміщуватися, і це є нормою, а не професійною чи особистою поразкою.

2. Встановлення психологічних кордонів. В епоху диджиталізації робота проникає в дім через месенджери та пошту. Психологічно важливо маркувати

час і простір: «зона без науки» та «зона без побуту». Це дозволяє знизити рівень фонового стресу та забезпечити якісне відновлення.

3. Делегування та відмова від «материнського гейткіпінгу». Психологічна готовність передати частину побутових чи технічних наукових завдань іншим (колегам, лаборантам, членам родини) є критичною. Часто жінки бояться делегувати, вважаючи, що втрачають контроль або статус «ідеальної». Подолання цього бар'єру є передумовою професійного виживання.

4. Побудова соціальної підтримки та менторства. Наявність у науковому середовищі мережі підтримки (жіночих наукових спільнот), де можна обговорювати спільні проблеми, значно знижує рівень ізоляції. Менторство з боку успішних жінок-професорок, які вже пройшли шлях інтеграції ролей, дає молодим дослідницям реалістичні моделі поведінки замість недосяжних ідеалів [6].

Психологічні стратегії особистості не можуть працювати у вакуумі. Рольовий конфлікт жінки-науковиці підживлюється ригідною академічною системою. Необхідний перехід до гендерно-чутливої академічної культури, яка включає гнучкі графіки, дитячі кімнати при університетах та врахування «перерви у кар'єрі» при оцінці наукової продуктивності.

Важливо розуміти, що науковиця під час війни (в українському контексті) стикається з додатковим рівнем конфлікту – екзистенційним стресом, який робить Work-Life Balance питанням ментального виживання. В таких умовах психологічна стійкість (resilience) стає головною компетенцією.

Рольовий конфлікт жінки-дослідниці – це не лише перешкода, а й потенційне джерело особистісного зростання при правильному управлінні. Досягнення балансу можливе через відмову від токсичного перфекціонізму, впровадження технік самозбереження та активну розбудову підтримуючого середовища. Наука майбутнього – це простір, де інтелектуальні досягнення не вимагають від жінки жертвування особистим щастям, а гармонійно доповнюють його, створюючи цілісну та творчу особистість. Тільки за таких умов ми зможемо говорити про справжню демократизацію та прогрес наукової думки [1].

Для того щоб індивідуальні психологічні стратегії стали ефективними, вони мають бути підкріплені структурними змінами всередині наукових інституцій. Сучасна наука потребує перегляду самого поняття успішності. Традиційні наукометричні показники (кількість публікацій на рік, індекс Гірша) часто ігнорують життєвий цикл жінки. Впровадження принципу «якість понад

кількість» та врахування періодів декретних відпусток як активного соціального досвіду, а не «прогалин» у кар'єрі, дозволить значно знизити рівень рольової напруги.

Важливим кроком є розвиток емоційного інтелекту в науковому менеджменті. Коли керівники лабораторій та кафедр розуміють складність Work-Life Balance, вони стають ініціаторами створення гнучких графіків і середовища, де професійна дискусія не виключає поваги до приватного часу. Це створює атмосферу психологічної безпеки, у якій жінка-науковиця може відкрито говорити про свої виклики, не боячись дискримінації чи знецінення її професійного статусу.

Баланс – це не лише про розподіл годин, це про інтеграцію різних частин «Я». Дослідницький досвід збагачує особистість жінки, розвиваючи критичне мислення та креативність, які вона приносить у родину. Водночас досвід материнства чи піклування розвиває навички багатозадачності, емпатії та стратегічного планування, які є безцінними для командної наукової роботи. Розуміння цієї взаємодоповнюваності, а не протиставлення ролей, є ключем до подолання внутрішнього розколу [3, с. 43].

Підсумовуючи, слід зазначити, що подолання рольового конфлікту жінки-дослідниці потребує синергії трьох рівнів:

1. Індивідуального: через розвиток психологічної резильєнтності, подолання перфекціонізму та опанування технік тайм-менеджменту.

2. Групового: через розбудову мереж жіночого менторства та професійної солідарності.

3. Системного: через реформування академічної політики у бік гендерної чутливості й інклюзивності.

Успіх України в умовах післявоєнного відновлення безпосередньо залежатиме від здатності втримати талановитих жінок у науці. Створення умов для гармонійного поєднання кар'єри та життя – це не бонус чи поступка, а стратегічна інвестиція у майбутнє людства. Тільки коли жінка в науці відчуватиме себе цілісною та захищеною, ми зможемо спостерігати справжній розквіт інтелектуального потенціалу, вільного від тягаря внутрішніх конфліктів і застарілих стереотипів.

Література:

1. Агеева В. П. Гендерна стратегія літератури : монографія. Київ : Факт, 2011. 424 с.

2. Говорун Т. В., Кікінежді О. М. Гендерна психологія : навчальний посібник. Київ : Академія, 2004. 308 с.

3. Грицяк Н. В. Формування гендерної політики в Україні: теоретико-методологічні засади : монографія. Київ : Вид-во НАДУ, 2004. 384 с.

4. Кікінежді О. М. Психологія гендерної ідентичності особистості : монографія. Тернопіль : ТНПУ, 2011. 528 с.

5. Марценюк Т. О. Чому не варто боятися фемінізму. Київ : Комора, 2018. 328 с.

6. Слободянюк Л. В. Рольовий конфлікт сучасної жінки: психологічний аспект. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Психологічні науки. 2016. Вип. 2 (1). С. 80.

Віра Галуцько

Одеський державний університет внутрішніх справ

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ ЩОДО НАУКОВОЇ КАР'ЄРИ ЖІНОК У НАУЦІ

Розвиток сучасної науки неможливий без повного й рівноправного залучення інтелектуального потенціалу всіх членів суспільства незалежно від статі. Проте, незважаючи на формальне закріплення принципу гендерної рівності в більшості демократичних держав, жінки в науці й досі стикаються з низкою бар'єрів, зумовлених усталеними соціальними уявленнями та стереотипами. Гендерні стереотипи щодо «природних» ролей жінок і чоловіків формують специфічні очікування щодо професійного шляху жінки, зокрема і в науковій сфері. Наукова кар'єра традиційно асоціюється з чоловічим домінуванням, особливо у технічних та природничих галузях, де жінки тривалий час були недопредставлені у дослідницьких інститутах, керівних наукових посадах і процесах прийняття рішень. Навіть сьогодні, у XXI столітті, питання участі жінок у науці залишається актуальним через існування «скляної стелі», гендерної сегрегації за галузями та упередженого ставлення до жіночого лідерства в академічному середовищі, і, як правило, ці стереотипи призводять до втрати інтелектуального ресурсу, зниження конкурентоспроможності держави та гальмування наукового прогресу.

Також, необхідно зазначити, попри зростання кількості жінок серед студентів і молодих науковців, їх представництво різко зменшується на етапах

просування кар'єрними сходами, де відбувається схилення до «хатніх» клопотів. Так, наприклад, проведене соціологічне дослідження виявило, що серед студентів-бакалаврів – 52% жінок, 48% чоловіків. Докторанти – 60% жінок, 40% чоловіків. Дослідники – 46% жінок, 54% чоловіків. Жінки-науковці, зазвичай, працюють в академічних та урядових секторах, у той час як чоловіки домінують у приватному секторі досліджень, який пропонує більш високі зарплати та можливості кар'єрного зростання. Так, Державний сектор – 49% жінок, 51% чоловіків. Наукові установи – 47% жінок, 53% чоловіків. Приватний сектор – 40% жінок та 60% чоловіків. Жінки обирають предметом своїх наукових інтересів соціальні науки, а от у галузі машинобудування та технологій їх все ще небагато. Щоб збалансувати кількість жінок і чоловіків у цій сфері, дівчат потрібно заохочувати займатися математикою та наукою. Природничі науки – 45% жінок, 55% чоловіків. Машинобудування та технології – 37% жінок, 63% чоловіків. Медичні науки – 65% жінок, 35% чоловіків. Сільськогосподарські науки – 55% жінок, 45% чоловіків. Соціальні науки – 61% жінок, 39% чоловіків. Гуманітарні науки – 68% жінок, 32% чоловіків [1].

На сьогодні залишається актуальним так званий «ефект Матильди» американської активістки Матильди Хослін Гейдж, яка першою звернула свою увагу і написала це у своєму есе «Жінка в науці» [2]. Мова йде про жінок-науковиць, роботи яких були приписані чоловікам, що іноді трапляється і у нинішніх умовах.

Окрім того, непоодинокі випадки, коли жінкам обмежують доступ до ресурсів, визнання та керівних позицій в академічному середовищі. Так, проведені соціологічні дослідження громадською організацією «ХЖО «Сфера» за технічної підтримки ООН Жінки в Україні та за фінансування Жіночого фонду миру та гуманітарної допомоги ООН (WPHF) виявили значний вплив певних стереотипів на думку самих жінок на подальший їх вибір як професії, так і подальшого професійного зростання. Закладені основи з дитинства часто впливають на ці вибори. Непоодинокі випадки і відмовлянь у прийомі на роботу через стать, особливо на етапі професійного становлення, відповідно що і надалі такі жінки не змогли реалізувати свої здібності. Зрозумілим чином, подолання цих випадків і неоднозначного підходу до жінок потребує, у першу чергу, комплексного підходу, а саме зміни суспільної свідомості, реформування інституційних практик у науці, запровадження прозорих процедур оцінювання наукової діяльності та підтримки жінок на всіх етапах наукової кар'єри.

Отже, гендерні стереотипи щодо наукової кар'єри жінок залишаються серйозною соціальною та професійною проблемою, яка негативно впливає як на індивідуальні траєкторії жінок-дослідниць, так і на загальний розвиток науки. Упереджені уявлення про роль жінки в суспільстві обмежують її доступ до ресурсів, визнання та керівних позицій в академічному середовищі, подолання якого потребує комплексного підходу: зміни суспільної свідомості, реформування інституційних практик у науці, запровадження прозорих процедур оцінювання наукової діяльності та підтримки жінок на всіх етапах наукової кар'єри. Лише за умов реального забезпечення рівних можливостей наука зможе розвиватися як справді інклюзивна та інноваційна сфера, що відповідає викликам сучасного світу.

Література:

1. В Україні 46% жінок-науковців, – Інститут статистики ЮНЕСКО. URL: <https://www.prostir.ua/?focus=v-ukrajini-46-zhinok-naukovtsiv-institut-statystyky-yunesko>
2. Ефект Матильди: чому недооцінюють внесок жінок у науку та як цьому протистояти? URL: <https://www.projectkeshher.org.ua/news/efekt-matyl-dy-chomu-nedootsiniuiut-vnesok-zhinok-u-nauku-ta-iaak-ts-omu-protystoiaty/>

Інна Голубович

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

МІСІЯ ЖІНОК В НАУЦІ: ДОСВІД ФІЛОСОФСЬКОГО ПЕРФОРМАНСУ «В КОЛІ СВІТЛА»

Міжнародний день жінок та дівчат в науці, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН в 2015 році, є не просто ритуальним жестом, а хронотопом обговорення місії жінок-науковиць, виявлення розмаїття сфер їхньої самореалізації в науковій спільноті, варіативності культурних практик, подолання стереотипів тощо. Мета публікації – представити досвід філософського перформансу в рамках проекту «В колі світла», який здійснили одеські жінки-науковиці, докторки наук, професорки різних вишів нашого міста в 2021 році. Ініціатором ідеї і одним з організаторів проекту була авторка цієї публікації. Через 5 років після яскравої події, яка мала резонанс по всій Україні, є привід поміркувати, чи є сенс у подібних маніфестаціях ролі та місії жінок нашої країни, які пов'язали своє життя з Університетом та науковою

діяльністю, які можливості надають культурні акції в публічному просторі для популяризації науки в її жіночому обличчі.

Представимо наш проєкт, його цілі, формат, спрямованість. Ми з відомою українською дизайнеркою моди Єленою Годис, авторкою бренду ELEN GODIS (Одеса) сформулювали ідею та окреслили контури проєкту «В колі світла» – Філософський перформанс-імпровізація в античному стилі за участю жінок-науковиць Одеси, які досягли найвищого рівня професійного росту, стали докторками наук, професорками, завідувачками кафедр, главами наукових товариств у своїй галузі. Дизайнерка Єлена Годис також не була лише виконавцем суто декоративної функції, вона є членкинею громадського об'єднання «Дієві жінки» (керівник Наталія Делієва), куди з самого початку існування увійшли відомі одеські жінки, причетні до науки та вищої освіти. Єлена розробила фешн-бренд цієї впливовою для одеського публічного простору жіночої спільноти «дієвочок». Ми запросили в «коло світла» міждисциплінарну команду професорок: Інна Голубович – докторка філософських наук, професорка, завідувачка кафедри філософії ОНУ імені І. І. Мечникова, голова Філософської спілки м. Одеси, Ольга Горняк – докторка економічних наук, професорка, завідувачка кафедри економіки та підприємництва ОНУ імені І. І. Мечникова, Олена Лісеєнко – докторка соціологічних наук, професорка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ПНПУ імені К. Д. Ушинського, голова Південноукраїнського відділення Соціологічної Асоціації України, Елла Мамонтова – докторка політологічних наук, професорка кафедри політичних теорій Національного університету «Одеська Юридична академія», членкиня Спілки журналістів України, Світлана Овчаренко – докторка філософських наук, професорка кафедри глобалістики, євроінтеграції, національної безпеки Одеського регіонального інституту державного управління, Валентина Подшивалкіна – докторка соціологічних наук, професорка, завідувачка кафедри соціальної та прикладної психології ОНУ імені І. І. Мечникова, Лада Прокопович – докторка філософських наук, кандидат технічних наук, професорка кафедри культурології державного університету «Одеська політехніка», Наталія Родіна – докторка психологічних наук, професорка, завідувачка кафедри диференціальної та соціальної психології ОНУ імені І. І. Мечникова, Ольга Юшковська – докторка медичних наук, професорка, завідувачка кафедри спортивної медицини та фізичної реабілітації ОНМедУ,

авторка ТВ програм, лауреат щорічних премій «100 найвпливовіших жінок Одеського регіону».

Філософський перформанс-імпровізація в античному стилі «В колі світла» був проведений 15 травня 2021 року до Дня науки в Україні в прекрасній і ще заповненої чудовими експонатами античній залі Одеського музею західного та східного мистецтва. Проте Міжнародний день жінок та дівчат в науці також був символічною ознакою цієї двічі святкової події. Антична тональність була задана декількома складовими. По-перше, це антична колекція одягу та аксесуарів бренду ELEN GODIS, яка створювалась спеціально для учасниць перформансу. Як зазначила автор бренду: «Античність – це, здається, найкраще, що сталося з людством. Золотий вік... Земна краса та гармонія природи, мистецтва, людського тіла... Культ моральності, шляхетності, правильної поведінки, які ведуть людину до гармонії фізичної та духовної досконалості. Таким я бачу наше далеке минуле. І таким я хочу бачити наше майбутнє...» [1, с. 5]. По-друге, жанр події: імпровізація в античному жанрі такої форми як сімпосіон – вільна бесіда про античні витoki культури і науки, про вічно актуальні питання сучасності, про позитивні сценарії нашого спільного майбутнього у магічному кристалі науки. «Цей кристал багатогранний. Кожна його грань виблискує своїм особливим сяйвом, роблячи світ кольоровим і прояснюючи наше його розуміння. Та чи вистачить нам цього світла, щоб розгледіти наше майбутнє? І чи зможемо ми щось зробити для того, щоб майбутнє все ж таки було світлим?...» [1, с. 4]. По-третє, філософсько-міфологічною основою стала книга видатного сучасного українського філософа, доктора філософських наук, старшого наукового співробітника Інституту філософії імені Г. С. Сковороди, багаторічного голови Українського філософського фонду Сергія Пролеєва «Єлена Прекрасна: Трагедія краси» (Київ, 2015), з яким у нас склалася довготривала та плідна співпраця. Це – стилістично блискуча та інтелектуально вишукана стилізація архетипового міфологічного сюжету. В оберненій оптиці цього тексту актуальні, екзистенційно значущі для сучасної людини сюжети розглядаються та прочитуються очима античності. Парадоксальний постісторичний епос відкриває нову життєствердну перспективу у збентеженому та часто безпорадному світі «пост-» XXI ст. Додаткову глибину надала музика, яка була обрана для перформансу, це також імпровізація в античному стилі: «Пісні Білітіс» Клода Дебюсі, твір на поетичну містифікацію П'єра Луїса нібито від

імені учениці Сапфо, яку не відразу дешифрували навіть професійні антикознавці.

В цій філософській, естетично, міфологічно насиченій аурі Античності видатні одеські науковиці між тим говорили про майбутнє своїх наук, про можливість через свої науки та їх міждисциплінарний синтез гармонізувати життя людства, говорили не в популяризаторсько-риторичній манері, а в озброєнні найновітніших знань та досягнень. Глядачі перформансу були приголомшені, вони не очікували, що такою може бути наука та освіта в жіночому обличчі. Про це вони відгукувались в ЗМІ, в соцмережах, резонанс був всеукраїнським. Наша жіноча наукова команда мріяла про продовження серії перформансів, ми повторили з варіаціями нашу імпровізацію під час Літньої Всеукраїнської школи з міжнародною участю «Національні психологічні школи: історія та сучасність» (керівник проф. В. І. Подшивалкина), до нас долучилась докторка психологічних наук, професорка кафедри психології розвитку КНУ імені Т. Шевченка. Також була зворушлива реакція та широкий резонанс. Учасницями перформансу були написані наукові праці за результатами такого креативного культурно-наукового експерименту. Були у нас великі плани, але на нашу землю прийшла повномасштабна війна. Проєкт був поставлений на паузу, хтось з учасниць тепер живе та працює за кордоном – в Латвії, Швейцарії, США, але більшість залишилась в рідній Одесі. Ми часто зустрічаємось майже випадково під час наукових та культурних подій з відчуттям спорідненості душ та думок, з надіями на продовження.

Тепер зосередимось на цілях, спрямованості та перспективах проєкту. Головна ціль проєкту – продемонструвати суть науки як такої, яку ми багато в чому втратили в сучасному бурхливому прагматичному світі. Первинне жіноче обличчя науки не в її гендерних ознаках, тут як раз тисячоліттями домінувала маскулінна складова. Суть високої Жіночості науки – в її софійному дусі (згадаємо Софію-Премудрість – виток філософії, духовної культури людства, космічної свідомості, де Космос і Логос не суперечать одне одному, де тріада «Істина-Добро-Краса» є засадничим принципом будь-якого типу мислення, споглядання, творчості, поїезису як діяльності). Саме це наш проєкт мав на меті нагадати нашим сучасникам. Також ми хотіли, щоб наука та вища освіта, які з радикальним викривленням самої Ідеї Університету, перетворенням на інституції, що за бюрократичними правилами надають освітні та наукові послуги клієнтам, знову стали привабливими, не нудними, дерзновенними,

знову вітали студентів, а не здобувачів, знову створювали атмосферу творчого горіння, любові до мудрості. І ця інтенція «знову», на наш погляд, може бути реалізована в повній мірі саме жінками та дівчатами в науці, які, згадаємо історію, не так вже й давно увійшли повноцінно та на рівних під купол науки та університетів. Вони ще десь на підсвідомому рівні відчують це як диво, як те, про що мріяли попередниці – талановиті, геніальні жінки науковиці, чия доля була в цьому відношенні драмою або трагедією. Стереотипів щодо жінок та дівчат в науці залишається багато, часто непомітних. Це відчули і учасниці професорського жіночого перформансу, коли, наприклад, до нас підходили горе-журналісти і метушливо запитували: а що у вас тут «девішник», порозважатися вирішили і публіку позабавити?

Література:

1. Філософський перформанс-імпровізація в античному стилі «У колі світла» /Уклад. І. Голубович, Е. Годис, С. Овчаренко, Л. Прокопович. Одеса : Вид. ОНПУ, 2021. 16 с.

Христина Джупіна

Одеський державний університет внутрішніх справ

**Науковий керівник – Тетяна Кононенко,
професорка кафедри державно-правових дисциплін
інституту права та безпеки**

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У НАУЦІ: СТЕРЕОТИПИ, БАР'ЄРИ ТА СТРАТЕГІЇ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Гендерна рівність є однією з ключових умов сталого розвитку суспільства й ефективного функціонування системи освіти і науки. Вона передбачає рівні права, можливості та умови для жінок і чоловіків у доступі до викладацької, наукової діяльності, академічної кар'єри та управлінських позицій. На жаль, наукове середовище і досі зазнає впливу гендерних стереотипів і бар'єрів, що зумовлює актуальність цієї проблематики.

Гендерні стереотипи у науці формуються під впливом традиційних уявлень про «фемінні» та «маскулінні» ролі, які історично закріпилися в суспільній свідомості. Зокрема, часто відбувається домінування жінок у гуманітарних галузях, тоді як природничі та технічні науки вважаються суто

«чоловічими» [2, с. 42]. Такі уявлення негативно впливають на професійну самореалізацію жінок-науковиць, зменшують рівень їх представництва в академічних інституціях.

Серед основних бар'єрів гендерної рівності у науці виокремлюють: інституційні, соціальні й особистісні чинники. До інституційних належать: нерівний доступ до фінансування наукових досліджень, обмежені можливості кар'єрного зростання та недостатня представленість жінок у керівних органах наукових установ [4, с. 87]. Соціальні й особистісні бар'єри пов'язані перш за все з поєднанням професійної діяльності та сімейних обов'язків, що особливо загострюється в умовах воєнних викликів і соціальної нестабільності [3, с. 15].

Важливу роль у подоланні гендерної нерівності відіграють державна політика та впровадження гендерно-чутливих практик. Законодавство України закріплює принцип рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, зокрема, у сфері освіти та науки [5]. Проте ефективність реалізації цього принципу значною мірою залежить від практичних механізмів його застосування в діяльності освітніх і наукових установ.

Серед стратегій подолання гендерних бар'єрів у науці доцільно виокремити: розвиток менторських програм для молодих науковиць, забезпечення прозорих процедур конкурсного відбору та фінансування досліджень, а також популяризацію успішних жіночих наукових кар'єр як позитивних рольових моделей [1, с. 64]. Окремої уваги потребує формування гендерної культури в академічному середовищі, що сприяє подоланню стереотипного мислення та дискримінаційних практик.

Одеський державний університет внутрішніх справ активно працює над подоланням гендерних бар'єрів в академічному середовищі, сприяючи формуванню культури рівності. 12 – 13 травня 2025 року відбулася Всеукраїнська міждисциплінарна науково-практична конференція «Проблемні питання та шляхи реалізації гендерної політики в Україні». Протягом двох днів науковці, представники громадських організацій, курсанти та студенти обговорювали виклики, що постають перед українським суспільством у сфері гендерної рівності. Учасники ділилися досвідом, презентували дослідження та дискутували про роль жінок у науці, особливості мотивації у військових і правоохоронних структурах, а також про практичні кроки для впровадження гендерної політики в освіті та державному управлінні. 13 жовтня 2025 року було проведено тренінг «Гендерна рівність та соціальна інклюзія». Це був більш практичний захід, спрямований на формування навичок застосування

принципів рівності у повсякденній діяльності. Учасники працювали в інтерактивному форматі: виконували вправи, моделювали комунікаційні ситуації, обговорювали приклади інклюзивного працевлаштування й адаптації робочих місць для людей з інвалідністю. Тренінг надав можливість відпрацювати конкретні інструменти, які допомагають створювати середовище, де кожна людина має шанс реалізувати себе незалежно від статі чи соціального статусу.

На нашу думку, подолання гендерних стереотипів у науці потребує не лише нормативного регулювання, а й усвідомленої позиції самих учасників наукового процесу, спрямованої на забезпечення рівних можливостей, професійної солідарності й безбар'єрного академічного середовища.

Отже, гендерна рівність у науці є не лише питанням соціальної справедливості, а й важливим чинником підвищення якості наукових досліджень і інноваційного розвитку держави. Комплексне поєднання нормативно-правових, інституційних і культурних заходів здатне забезпечити реальну рівність можливостей та створити безбар'єрне наукове середовище в Україні.

Література:

1. Гендерна політика в освіті та науці України : монографія / за ред. Л. Смоляр. Харків : Право, 2019. 180 с.
2. Гендерні студії : навчальний посібник / за ред. О. Плахотнік. Київ : Академія, 2020. 256 с.
3. Жінки і наука в Україні: виклики та перспективи : аналітична доповідь. Київ : НАН України, 2021. 98 с.
4. Марценюк Т. Гендерна рівність і політика в Україні. Київ : Критика, 2018. 304 с.
5. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08 вересня 2005 року № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>

ТРАНСФОРМАЦІЯ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ У НАУКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ В КОНТЕКСТІ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

Сучасний науковий простір перебуває у стані глибоких трансформацій, зумовлених як глобальними соціокультурними змінами, так і внутрішніми процесами модернізації освітньо-наукових систем. Одним із ключових маркерів цих змін є переосмислення ролі жінки у науці та поступова трансформація гендерних стереотипів, що тривалий час визначали доступ до академічних ресурсів, кар'єрного зростання та лідерських позицій [2].

Актуальність теми посилюється в умовах воєнних викликів, коли жінки-науковиці не лише зберігають наукову продуктивність, а й виконують функції психологічної, освітньої та соціальної стабілізації суспільства [6].

У науковому дискурсі гендерні стереотипи розглядаються як стійкі соціально сформовані уявлення про «належні» ролі чоловіків і жінок [5]. Упродовж тривалого часу наука інтерпретувалася як маскулінна сфера, що асоціювалася з раціональністю, конкуренцією та владою, тоді як фемінність пов'язувалася з емоційністю та допоміжними ролями [3].

Історичний аналіз демонструє, що жінки системно витіснялися з наукового виробництва знань або їхній внесок маргіналізувався [1]. Водночас ХХІ століття характеризується поступовою деконструкцією таких уявлень [2].

Психологічні механізми підтримки стереотипів проявляються через внутрішню інтерналізацію упереджень [1]. Поширеним явищем є синдром самозванця, коли жінки з високими професійними досягненнями занижують власну компетентність [5].

Ефект «скляної стелі» відображає невидимі бар'єри, що ускладнюють просування на керівні позиції [2]. Додатковими чинниками виступають гендерні очікування щодо поєднання кар'єри й сім'ї, що формують підвищений рівень психологічного навантаження та ризику емоційного вигорання [5].

У межах реалізації освітніх програм «Управління охороною здоров'я та фармацевтичним бізнесом» та «Практична психологія», що впроваджуються кафедрою менеджменту охорони здоров'я та психології Одеського національного медичного університету, психологічний вимір гендерних стереотипів проявляється на рівні формування професійної ідентичності

здобувачів [4], їх кар'єрних очікувань і готовності до лідерських ролей у системі охорони здоров'я.

У здобувачів ОП «Управління охороною здоров'я та фармацевтичним бізнесом» простежується інтерналізація гендерно маркованих управлінських моделей: стратегічне керівництво, антикризове адміністрування, фінансово-економічне управління медичними закладами частіше асоціюються з маскулінним типом лідерства, тоді як комунікаційний менеджмент, HR-супровід, пацієнт-орієнтовані сервіси – з фемінним [4]. Це впливає на самооцінку управлінського потенціалу студенток, їх готовність претендувати на керівні посади в лікарнях, клініках, фармацевтичних компаніях.

У здобувачів ОП «Практична психологія» гендерні стереотипи проявляються інакше – через фемінізацію самої професії психолога, що, з одного боку, підвищує представленість жінок, а з іншого – формує заниження статусності психологічної експертизи в медичному менеджменті. Молоді науковиці та практичні психологині нерідко демонструють синдром самозванця, сумніви у власній науковій легітимності, обережність у позиціонуванні себе як експертки у мультидисциплінарних медичних командах.

Ефект «скляної стелі» проявляється диференційовано: у сфері управління охороною здоров'я – через обмежену представленість жінок у топменеджменті медичних установ та фармацевтичного бізнесу; у сфері медичної психології – через недооцінку управлінського та наукового потенціалу психологинь у системі клінічного адміністрування [2]. Додатковим психологічним навантаженням виступає необхідність поєднання науково-педагогічної діяльності, клінічної практики, консультування та сімейних ролей, що підвищує ризики професійного вигорання [5].

В освітньому процесі кафедри ці виклики враховуються через інтеграцію гендерно-рефлексивних компонентів у дисципліни «Лідерство в охороні здоров'я», «Психологія управління», «Організаційна психологія», «HR-менеджмент у медичних закладах», де аналізуються гендерні стилі керівництва, психологія влади, інклюзивні управлінські моделі.

Соціокультурна трансформація гендерних ролей у межах освітніх програм кафедри відбувається під впливом європейської інтеграції медичної освіти, розвитку доказової медицини, цифровізації управління та гуманізації системи охорони здоров'я.

В ОП «Управління охороною здоров'я та фармацевтичним бізнесом» гендерна рівність розглядається як складова сучасного медичного

менеджменту: у кадровій політиці закладів ОЗ, формуванні управлінських команд, корпоративній культурі лікарень і фармацевтичних компаній. Аналізуються міжнародні практики гендерно-чутливого адміністрування, що орієнтовані на ефективність, інклюзію та пацієнт-центричність.

В ОП «Практична психологія» соціокультурна трансформація проявляється через розширення ролі психолога у медичних мультидисциплінарних командах, кризовій психології, реабілітаційних програмах, роботі з військовими та ВПО. Це підвищує статус психологічної науки й водночас деконструє стереотип про «допоміжність» психологічної професії.

В умовах війни науково-педагогічні працівниці кафедри та здобувачки обох програм активно залучені до міжнародних проєктів, програм психосоціальної підтримки, управління медичними командами в кризових умовах. Таким чином формується нова модель жіночого лідерства – експертно-управлінська, кризостійка, соціально відповідальна.

Подолання гендерної стереотипізації в межах ОП «Управління охороною здоров'я та фармацевтичним бізнесом» реалізується через формування лідерських управлінських компетентностей незалежно від гендеру: моделювання управлінських кейсів, стратегічні сесії, симуляції кризового менеджменту, підготовку резерву керівних кадрів для системи охорони здоров'я [3].

В ОП «Практична психологія» акцент робиться на підсиленні наукової суб'єктності жінок-психологинь, розвитку їх дослідницької автономії, залученні до грантової діяльності, супервізійних і консультативних практик у медичних установах.

В обох програмах важливу роль відіграє цифровізація: дистанційні курси, телемедичні психологічні консультації, міжнародні онлайн-дослідження, що знижують бар'єри академічної участі та розширюють можливості поєднання професійних і сімейних ролей [6].

У підсумку формується гендерно збалансована освітньо-наукова екосистема кафедри, де жінки виступають не лише виконавицями, а й управлінками, дослідницями, експертками у сфері медичного менеджменту та психології, що відповідає сучасним викликам трансформації системи охорони здоров'я України.

Трансформація гендерних стереотипів у науковому середовищі має комплексний характер і охоплює психологічні, інституційні та соціокультурні

рівні. Подолання стереотипізації потребує системної політики підтримки, розвитку лідерського потенціалу жінок та формування гендерно збалансованої академічної культури.

У сучасних умовах жінка-науковиця постає не лише як дослідниця, а як агент соціальних змін, що визначає гуманітарний і ціннісний вектор розвитку науки.

Література:

1. Bem S. L. The Lenses of Gender: Transforming the Debate on Sexual Inequality. New Haven ; London : Yale University Press, 1993. 256 p.

2. European Commission. She Figures 2024: Gender in Research and Innovation. Brussels : European Commission, 2024. Available at: <https://projects.research-and-innovation.ec.europa.eu/en/knowledge-publications-tools-and-data/interactive-reports/she-figures-2024>

3. Hofstede G. Masculinity and Femininity: The Taboo Dimension of National Cultures. Thousand Oaks, CA : Sage Publications, 1998. 238 p.

4. Hofstede G., Hofstede G. J., Minkov M. Cultures and Organizations: Software of the Mind. Revised and Expanded 3rd ed. New York : McGraw-Hill USA, 2010. 550 p.

5. Oakley A. Sex, Gender and Society. London ; New York : Routledge, 2015. 184 p.

6. UNESCO. Women in the Digital Revolution 2021. Available at: <https://www.unesco.org/reports/science/2021/en/women-digital-revolution>

Вероніка Єпіфанцева

Одеський державний університет внутрішніх справ

**Науковий керівник – Тетяна Кононенко,
професорка кафедри державно-правових дисциплін
інституту права та безпеки**

ВНЕСОК УКРАЇНСЬКИХ НАУКОВИЦЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Національна безпека виступає одним із ключових пріоритетів Української держави, особливо в умовах повномасштабної збройної агресії та чисельних гібридних загроз. Війна обумовлює трансформацію функціонування державних

інститутів, економіки, освіти, науки тощо. Сьогодні наука у тому числі виконує і прикладну функцію розвитку технологій безпеки. Наукові дослідження орієнтуються на вирішення конкретних державних завдань: документування воєнних злочинів, розробку криміналістичних методик, удосконалення кримінального законодавства, розвиток кіберзахисту й інформаційної безпеки. Особливо актуальними є питання кваліфікації воєнних злочинців, злочинців проти людяності, злочинців проти національної безпеки та терористичної діяльності. Наукові дослідження забезпечують формування єдиної правозастосовної практики й удосконалення механізмів розслідування.

Вагомий внесок у розвиток наукового забезпечення національної безпеки здійснюють українські науковиці, діяльність яких охоплює широкий спектр галузей знань. Жінки активно працюють у сфері оборони, медицини, психології, кіберзахисту тощо; забезпечують безперервність дослідницької роботи, залучаються до міжнародних дослідницьких програм, що сприяє інтеграції України у світовий науковий простір і дозволяє залучати міжнародний досвід у розслідування воєнних злочинів, забезпечення прав людини та протидію транснаціональній злочинності. Особливого значення набуває діяльність жінок у сфері криміналістики. Вони беруть участь у розробці методик фіксації доказів воєнних злочинів, аналізі цифрових доказів, використанні інформаційних технологій та аналітичних систем обробки інформації. Це підвищує ефективність документування злочинів і забезпечує доказову базу для міжнародних судів. У сфері інформаційної безпеки досліджуються механізми протидії кібератакам і дезінформації, що є важливим чинником захисту національного інформаційного простору. Новітні розробки дозволяють створювати системи раннього виявлення інформаційних атак і механізми захисту інформаційної інфраструктури держави. Окреме місце займають дослідження у сфері медицини та психологічного забезпечення. Українські науковиці розробляють методики психологічної реабілітації військовослужбовців і цивільного населення, подолання посттравматичних стресових розладів, профілактики професійного вигорання. Ці результати безпосередньо впливають на збереження людського потенціалу як одного з ключових елементів національної безпеки. Важливим напрямом є освітня діяльність. Жінки забезпечують підготовку майбутніх фахівців, впроваджують сучасні методи навчання, цифрові освітні технології та практикоорієнтовану підготовку.

Ми переконані, що роль українських науковиць під час війни є стратегічно важливою для збереження інтелектуального потенціалу держави. Жінки забезпечують стабільність наукового середовища, формують наукові рішення та підтримують міжнародну співпрацю. Держава повинна системно підтримувати жінок через державні програми, грантову підтримку, міжнародні партнерства та залучення до формування політики у сфері науки та безпеки. Активна участь жінок є важливою умовою швидкого та ефективного післявоєнного відновлення України.

Олена Капкан

Одеський державний університет внутрішніх справ

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Гендерні стереотипи залишаються однією з найстійкіших форм соціальних упереджень, які впливають на всі сфери життя – від сімейних стосунків до освіти, політики й науки. Попри те що в більшості держав законодавчо проголошено рівність прав жінок і чоловіків, реальна практика часто демонструє істотний розрив між задекларованими нормами та суспільною поведінкою. Це пов'язано передусім з тим, що соціальні установки змінюються значно повільніше, ніж закони. Саме тому вивчення природи гендерних стереотипів і пошук шляхів їх подолання є надзвичайно актуальними.

Важливим теоретичним підґрунтям гендерних досліджень є відмінність між поняттями «біологічна стать» і «гендер». Біологічна стать – незмінна характеристика, закладена природою. Гендер – набір соціальних ролей, які суспільство приписує людині залежно від її статі. Це означає, що тоді як біологічну стать змінити неможливо, гендерні ролі – гнучкі, вони відображають історичний, культурний і ціннісний контекст. Усвідомлення цього дає змогу критично оцінювати практики нерівності й вибудовувати моделі рівноправного співіснування.

Розглянемо природу та функції гендерних стереотипів. Гендерні стереотипи – це стандартизовані, емоційно забарвлені уявлення про те, якими «мають бути» чоловіки й жінки. Вони виконують декілька функцій: адаптивну, інтерпретативну та регулятивну. Проте їхня консервативність часто призводить

до того, що вони не відповідають сучасній реальності та стримують розвиток суспільства.

Патріархальна модель є основою стереотипізації. Більшість сучасних суспільств зберігають риси патріархату. У такій моделі чоловік розглядається як носій «нормальних» людських якостей, тоді як жіночий досвід знецінюється. Це призводить до того, що жінки, які прагнуть професійного чи наукового розвитку, вимушені адаптуватися до чоловічих моделей поведінки.

Гендерні стереотипи в науці є одними з найпоширеніших стереотипів, існує твердження, що наука «не підходить» жінкам, – це стійкі упередження щодо здібностей і ролей чоловіків і жінок, які безпосередньо впливають на кар'єру вчених і розвиток науки. Жінок часто залучають до технічних чи організаційних завдань, але рідко допускають до процесу ухвалення вирішень. Такий підхід обмежує можливості розвитку демократії та рівного представництва. Основні прояви стереотипів починаються з розподілу на «чоловічі» та «жіночі» науки: математика, фізика та інженерна справа часто сприймаються як чоловічі галузі, тоді як біологія, психологія та гуманітарні науки – як жіночі; систематичне заперечення внеску жінок у науку, коли їхні відкриття приписуються колегам-чоловікам (так званий «ефект Матильди») і ін.; вплив на дітей, які після 6-ти років починають рідше асоціювати «видатний інтелект», блиск та геніальність з жінками. Представництво жінок становлять лише близько 29 – 33% від загальної кількості випускників і працівників STEM (популярного напрямку в освіті, що охоплює природничі науки (Science), технології (Technology), технічну творчість (Engineering) і математику (Mathematics)) у світі. Жінки становлять лише близько 12% членів національних академій наук. Дослідниці часто отримують менші гранти порівняно з колегами-чоловіками. Стереотипи діють як «самоздійснюване пророцтво», знижуючи впевненість дівчат у своїх силах ще на етапі шкільної освіти. Виключення жінок з науки позбавляє світ талантів, необхідних для вирішення глобальних проблем. І як наслідок жінки «зникають» з науки на кожному етапі кар'єри (від аспірантури до професури) через відсутність підтримки та упередженість.

Вплив засобів масової інформації відіграє значну роль у формуванні та підтриманні гендерних стереотипів. У ЗМІ часто відтворюються сексистські образи та застарілі моделі поведінки. Проте зміна редакційних стандартів і підготовка журналістів можуть сприяти руйнуванню цих упереджень.

Ключовим інструментом подолання стереотипів повинна виступати освіта. Освіта формує основу світогляду людини. Тому перегляд навчальних програм, виключення сексистських матеріалів, представлення жіночих історій та впровадження гендерно орієнтованих курсів є важливими кроками до подолання нерівності.

Особиста та громадська активність в подоланні гендерних стереотипів потребує активної участі кожної людини та підтримки громадських організацій. Зміни можливі лише за умови поєднання особистих зусиль і системних реформ. Для подолання стереотипів ООН і ЮНЕСКО рекомендують впроваджувати програми менторства, боротися з упередженістю в освітніх матеріалах і забезпечувати рівний доступ до фінансування.

Отже, гендерні стереотипи залишаються значним бар'єром на шляху до соціальної рівності. Їх подолання вимагає комплексного підходу: освітніх реформ, трансформації медійної сфери, підтримки жіночого лідерства та розвитку критичного мислення. Лише так можна створити суспільство, де можливості не залежать від статі.

Еліза Карлайл

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

АКСІОЛОГІЧНО-СВІТОГЛЯДНИЙ ВИМІР «ЖІНОЧОГО ПОГЛЯДУ» В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ВІЙНИ НА ЗАСАДАХ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

У сучасному науковому дискурсі поняття «жіночого погляду» в контексті військової служби традиційно інтерпретується або через біологічну дихотомію стать – гендер, або крізь призму феміністської парадигми, що акцентує протиставлення жіночого і маскулінного начал. Водночас у реаліях технологічної війни, що дедалі більше ґрунтується на використанні штучного інтелекту, таких пояснювальних моделей стає недостатньо. Актуалізується необхідність розгляду «жіночого погляду» як аксіологічного та світоглядного феномену, не зумовленого біологічною статтю, а пов'язаного з певним типом ціннісного мислення, професійної мотивації та ставлення до служби.

Залучення жінок до високотехнологічних військових ролей сприяє деконструкції стереотипів і стимулює більш широке використання

інтелектуального потенціалу суспільства незалежно від статі, що є важливою ціннісною зміною у розумінні оборонної служби.

У межах цієї парадигми «жіночий погляд» постає не як гендерна ідентичність, а як ціннісно орієнтована модель взаємодії з військовою реальністю, в якій ключового значення набувають інтелектуальні, когнітивні, емоційні та комунікативні ресурси особистості. Саме такі характеристики є визначальними в умовах модернізації війни, де технології штучного інтелекту зменшують роль фізичної сили та посилюють значення аналітичного мислення, відповідальності за рішення, здатності до рефлексії й міждисциплінарної взаємодії. Це реалізується через критичне мислення та здатність оцінювати власні дії та системи. Як наголошує Карл Поппер [1], відкрите суспільство ґрунтується на постійній самокорекції та готовності до виправлення помилок, що у військовому контексті стимулює розвиток професійного й емоційного інтелекту військовослужбовців. Отже, «жіночий погляд» стає не лише соціологічним чи гендерним феноменом, а й ціннісно-орієнтованим механізмом адаптації та інноваційного управління високотехнологічними бойовими системами.

Соціологічні моделі кар'єри, успіху та службового просування у сучасних збройних силах поступово трансформуються від ієрархічно-лінійних схем до меритократичних і компетентнісних моделей, у яких визначальним чинником стає не стать, а здатність до безперервного саморозвитку, освоєння складних технологічних систем та ефективною взаємодії з алгоритмічними рішеннями ШІ. У цьому контексті аксіологічний «жіночий погляд» проявляється через орієнтацію на довгострокову професійну реалізацію, накопичення інтелектуального капіталу, баланс між індивідуальною відповідальністю та колективною ефективністю.

Формування такої системи цінностей створює передумови для переосмислення самого поняття військової кар'єри. Вона перестає бути виключно інструментом вертикального просування і набуває рис простору особистісного зростання, у межах якого військовослужбовець реалізує інтелектуальний, емоційний і моральний потенціал. Саме ці аспекти дедалі частіше стають основою ефективною взаємодії людини з автономними й напівавтономними системами, що вимагає не лише технічних знань, а й високого рівня етичної відповідальності. Це сприяє формуванню нових світоглядних уявлень, де професійні компетенції та технологічна експертиза стають вирішальними для участі у військових операціях, зменшуючи фокус

виключно на фізичній силі та потужності. При цьому важливо враховувати етичні імперативи: використання ШІ у військових цілях викликає дискусії щодо моральної відповідальності, ризиків помилок алгоритмів і потенційних загроз для цивільного населення [2].

У своєму дослідженні Katherine Chandler [3] аналізує питання упередженості та етичних аспектів використання штучного інтелекту у військових системах. Авторка звертає увагу на те, що алгоритми, які не враховують соціокультурні та ціннісні контексти, можуть непередбачувано впливати на рішення та ефективність військових операцій. Дослідження підкреслює важливість інтеграції ціннісних та етичних критеріїв, а також потенціалу для залучення всіх категорій персоналу, включно з жінками, у процеси високотехнологічного командування.

Встановлення реальних умов для гендерного балансу у просуванні по службі в такій системі передбачає не формальне вирівнювання квот чи показників, а інституціоналізацію ціннісно нейтральних критеріїв успішності, орієнтованих на професійну компетентність, здатність до навчання, управління складними інформаційними потоками та прийняття рішень у ситуаціях невизначеності. Саме в цьому вимірі аксіологічний підхід долає як біологічний детермінізм, так і ідеологічну поляризацію гендерних дискурсів.

Цивілізаційний підхід дозволяє розглядати це і в ширшому контексті розвитку Західної цивілізації, для якої характерними є пріоритети індивідуальної автономії, раціональності, інноваційності та правової рівності. У межах цієї цивілізаційної моделі модернізація війни на засадах штучного інтелекту стає не лише технологічним, а й світоглядним викликом, що вимагає максимального вивільнення людського потенціалу – незалежно від статі. Жінки-військовослужбовиці в цьому процесі постають як носії значного когнітивного, управлінського та ціннісного ресурсу, здатного підвищити адаптивність і стійкість військових систем.

У сучасних збройних силах «жіночий погляд» слід розглядати не через біологічну стать або феміністську опозицію, а як аксіологічну та світоглядну модель, що визначає ціннісні орієнтири військовослужбовців. Він акцентує інтелектуальний, емоційний та когнітивний розвиток, що стає критично важливим у модернізації технологічної війни на засадах штучного інтелекту. Соціологічні моделі кар'єри й просування по службі демонструють, що цінності саморозвитку та професійної компетентності ефективно стимулюють мотивацію та підвищують результативність військових систем.

Література:

1. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Київ : Основи, 1994. Том 1. 444 с. Том 2. 494 с.
2. Carlisle E. Humanistic Paradigm of Future Wars. *Антропологічні виміри філософських досліджень*. 2025. Вип. 27. С. 40–47. <https://doi.org/10.15802/ampr.v0i27.333964>
3. Chandler K. Does military AI have gender? Understanding bias and promoting ethical approaches in military applications of AI. Geneva : UNIDIR, 2021. 33 p. <https://doi.org/10.37559/GEN/2021/04>

Кіра Клименко

Одеський державний університет внутрішніх справ

**Науковий керівник – Ганна Нівня,
старша викладачка кафедри державно-правових дисциплін
інституту права та безпеки**

МАРІЯ СКЛОДОВСЬКА-КЮРІ: ТАЛАНТ ДАЄТЬСЯ НЕ ПРОСТО ТАК

У більшості людей наука асоціюється з чоловіками, хоча в сучасному світі дедалі активніше руйнується міф про те, що жінки не мають хисту до наукової діяльності. Цей міф є досить обурливим і несправедливим, він характерний для уявлень, заснованих на гендерних стереотипах. Наука ще з давніх часів знає чимало жінок-науковиць, які роблять неоціненний внесок у її розвиток. Серед них – Гіпатія Александрійська, Розалінд Франклін, Геді Ламар, Ольга Броварець, Ту Юю тощо.

Цю роботу присвячено Марії Склодовській-Кюрі, яка є першою жінкою, що отримала Нобелівську премію, до того ж не одну, а дві, причому з різних природничих наук: фізики та хімії.

Вчена народилася у 1867 році у Варшаві. Батько – вчитель фізики, директор двох гімназій, мати – директорка школи для дівчат. На Марію Склодовську ще в дитинстві чекали тяжкі втрати, близько десяти років вона втратила сестру Зоф'ю, а незабаром і матір. Але це не завадило її прагненню до навчання. Після закінчення гімназії, яка на той момент була найвищим рівнем освіти для дівчат у Польщі, Марія навчалася у підпільному Летючому університеті [1]. Цього їй теж виявилось недостатньо. Разом із сестрою

Броніславою вона вирішила здобути вищу освіту у Франції. Згодом ці знання дали обом сестрам змогу успішно працювати і зробити вагомий внесок у суспільство.

У Парижі Марія Склодовська зустріла свого майбутнього чоловіка – викладача фізики та хімії, дослідника П'єра Кюрі. Перед тим, як прийняти пропозицію, вчена повернулася до Варшави, аби влаштувати там свою наукову кар'єру та захистити докторську дисертацію. Але на Батьківщині її спіткала невдача через гендерні забобони, які у ті часи були найбільшою перепорою для жінок-науковиць. Після отримання відмови від усіх лабораторій Ягеллонського університету вона повернулася до Парижа. Однак навіть тоді її любов до Батьківщини не вщухала. Марія Склодовська не лише залишила своє польське прізвище, додавши до нього чоловікове, а й пізніше назвала відкритий нею та чоловіком хімічний елемент на честь Польщі. Відкриття полонію та радію були підставою для того, аби вчена отримала другу Нобелівську премію.

Під час Першої Світової війни Марія Склодовська-Кюрі допомагала армії, аби захистити хоча б Францію, бо до Польщі не мала змоги дістатися. Жінка, яку колись не захотіли брати до Французької Академії наук через стать і походження, придумала, як зробити пересувні рентгени на автомобілях, укомплектувала двадцять таких машин та підготувала для них персонал. Водночас вона особисто працювала на такому автомобілі.

Одну таку типову поїздку згодом описує донька вченої – Ев Кюрі. «Телеграма чи телефонний дзвінок мали сповістити мадам Кюрі, що польовий шпиталь, заповнений пораненими, вимагає термінового радіологічного поста. Марі негайно перевіряла обладнання свого автомобіля... і рушала в дорогу». Прибувши до шпиталю, вона вибирала кімнату для радіологічного залу та розпаковувала інструменти. Через півгодини після прибуття все було готове. «Хірург зачинився разом із пані Кюрі в темній кімнаті, де діючий апарат був оточений таємничим ореолом. Одні за іншими вносили носилки зі стражденними тілами. Пораненого витягнули на радіологічний стіл... Кістки й органи показали свої чіткі обриси, а посеред них виднівся товстий темний уламок: дріб чи снаряд... Іноді операцію робили відразу «під променями», і на екрані рентгеноскопа хірург міг стежити за картиною, як його кліщі промацують рану і обходять перешкоди у вигляді скелета, щоб схопити шматочок снаряду... Десять поранених, п'ятдесят, сто... Минали години, а часом і дні. Поки були пацієнти, Марі майже постійно залишалася закритою в темній кімнаті» [3, с. 295–297].

Ця жінка зуміла поєднати в собі дві надскладні ролі: геніальну науковицю та дружину і матір двох дітей. Те натхнення, яке вона давала людям, простежується у її доньках: старша – Ірен – також отримала Нобелівську премію з хімії, молодша – Ев – стала видатною журналісткою та написала біографію матері.

Такі видатні особистості надихають інших жінок на звершення, на те, щоб докладати зусиль і здобувати нові знання, аби досягти своєї мети, незважаючи ні на що. Як казала сама Марія: «Важливо вірити, що талант нам дається не просто так – і що за всяку ціну його потрібно для чогось використати» [2].

Підсумовуючи, зазначимо, що жінки мають рівні права на те, щоб займати своє місце у науці. Навіть якщо суспільство все ще намагається втиснути їх у рамки «берегині сім'ї», вони мають право самостійно визначати власні життєві та професійні ролі та цілі. Не слід губити свій потенціал вченої через застарілі стереотипи, оскільки ніхто не може знати, хто та коли зробить наукове відкриття, яке піднесе людство на новий рівень пізнання.

Література:

1. Гоголь М. Марія Склодовська-Кюрі. Шлях великої дослідниці. URL: <https://novapolshcha.pl/article/mariya-sklodovska-kyuri-shlyakh-velikoyi-doslidnici>
2. «Секрет успіху – не поспішати» – афоризми Марії Кюрі. URL: https://gazeta.ua/articles/edu-and-science/_sekret-uspihu-ne-pospishati-aforizmi-mariyi-kyuri/802122
3. Curie E. Madame Curie: A Biography. New York : Doubleday, Doran and Company Inc, 1937. 393 p.

Вікторія Кобко-Одарій
Одеський державний університет внутрішніх справ

ФЕНОМЕН «НЕВИДИМОСТІ» ЖІНОК В ІСТОРІЇ НАУКИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ «ЕФЕКТУ МАТИЛЬДИ»

Сучасна історія науки перебуває на етапі активного переосмислення традиційного інтелектуального канону. Протягом століть процес продукування наукового знання маркувався як виключно чоловіча сфера діяльності, що призвело до систематичного витіснення жінок на периферію академічного простору. Дослідження феномену «невидимості» жінок є критично важливим

для розуміння того, як соціокультурні упередження впливали на об'єктивність наукової ієрархії та розподіл символічного капіталу в академічному середовищі.

Мета роботи полягає у розкритті сутності «ефекту Матильди» та аналізі його впливу на формування історичного образу жінки-вченої. Для досягнення мети передбачається розгляд теоретичного підґрунтя гендерної асиметрії в науці та виявлення прихованих механізмів інституційної дискримінації, що функціонували на різних етапах розвитку наукового знання.

Роль жінок у формуванні наукового знання часто нівелювалася через соціокультурні стереотипи та відсутність доступу до формальної освіти. Дослідження історичних коренів цього процесу дозволяє зрозуміти механізми сучасної гендерної динаміки в академічному середовищі. Так, на нашу думку, можна виокремити певні історичні періоди, в яких роль жінок в науці час від часу то зростала, то знову нівелювалася:

1. Період Античності та Середньовіччя, де панували сакралізм та обмеження знань. В античний період участь жінок у науці була винятком, пов'язаним із приналежністю до елітарних шкіл (наприклад, Гіпатія Олександрійська). Проте панівною залишалася парадигма Арістотеля про «природну меншовартість» жіночого інтелекту. У Середні віки єдиним простором для жіночої інтелектуальної праці стали монастирі. Абатиси, як-от Хільдегарда Бінгенська, створювали праці з медицини та природознавства, проте це знання було обмежене сакральним контекстом і не мало виходу на рівень університетської науки, яка на той час була виключно чоловічим доменом.

2. Період раннього модерну та «невидимої» праці в лабораторіях. Епоха Відродження та Просвітництва принесла парадокс. З одного боку, виникли «салонні науки», де жінки відігравали ключову роль у поширенні ідей (маркіза де Шателе). З іншого – наукові революції XVII – XVIII століть відбувалися за зачиненими дверима королівських академій, куди жінкам вхід був заборонений. Формується феномен «родинної науки», де жінки працювали як асистентки своїх чоловіків чи братів, наприклад: Марія Вінкельман (астрономія); Марі-Анна Лавуазьє (хімія). Їхній внесок часто приписувався чоловікам, що в сучасній науці отримало назву «ефект Матильди» – систематичне заперечення внеску жінок у науку та привласнення їхніх досягнень колегами-чоловіками.

3. XIX століття: боротьба за доступ до університетів. Індустріалізація та демократичні процеси XIX століття змістили акцент на професіоналізацію

освіти. Жінки почали боротися за право на вищу освіту, стикаючись із псевдонауковими теоріями про те, що надмірна інтелектуальна праця шкодить жіночому здоров'ю. Перші «прориви» (наприклад, відкриття медичних факультетів для жінок у Цюріху чи Парижі) стали фундаментом для формування першого покоління професійних науковиць. Софія Ковалевська та Марія Склодовська-Кюрі стали символами цієї епохи, довівши спроможність жінок до фундаментальних відкриттів світового рівня.

4. Період інституційних бар'єрів та шлях до емансипації у ХХ столітті. Навіть після отримання права на освіту жінки тривалий час залишалися на периферії академічних структур. До середини ХХ століття існувала негласна заборона на зайняття жінками професорських посад. Однак, світові війни змінили соціальну архітектуру: дефіцит чоловічих кадрів змусив залучати жінок до прикладних досліджень (програмування, криптографія, ядерна фізика). Це стало поштовхом до перетворення науки на інклюзивний простір.

Слушно зазначає С. Набок, що «все більшого усталення здобуває думка, що на тлі скорочення чисельності та старіння населення у багатьох розвинених країнах практично є лише дві можливості мобілізації людського ресурсу на розвиток науки – ширше залучення до наукової діяльності молоді та сприяння участі і просуванню наукової кар'єри жінок» [2, с. 262].

Однак, у контексті історичної ретроспективи важливо виокремити соціо-психологічний феномен, відомий як «ефект Матильди». Цей термін, введений істориком Маргарет Россітер у 1993 році, описує системну девальвацію інтелектуального внеску жінок-дослідниць та подальшу атрибуцію їхніх досягнень колегам-чоловікам. «Ефект Матильди» виступає антагоністом «ефекту Матвія» (Р. Мертон), проте має виразне гендерне забарвлення. Якщо «ефект Матвія» пояснює накопичення переваг відомими вченими, то «ефект Матильди» демонструє, як гендерні стереотипи викривлюють об'єктивність наукового визнання. В історичній перспективі це призводить до формування викривленого канону, де жінка розглядається виключно як лаборант, технічний помічник або «інтелектуальна тінь» чоловіка.

Аналіз наукової спадщини дозволяє ідентифікувати низку кейсів, де «ефект Матильди» є визначальним у розподілі академічного капіталу. Наприклад:

– у генетиці довгий час відкриття системи визначення статі за хромосомами (ХУ) приписувалося виключно Томасу Моргану, попри те, що пріоритетні дослідження належали Нетті Стівенс;

– у фізиці та хімії випадок Лізи Мейтнер, яка теоретично обґрунтувала поділ ядра, проте була проігнорована Нобелівським комітетом на користь Отто Гана, що ілюструє системне ігнорування жіночого внеску в епоху «великої науки»;

– у біології найбільш репрезентативним прикладом є доля Розалінд Франклін, чиї рентгеноструктурні знімки (зокрема «Фото 51») стали ключовими для розшифровки структури ДНК, проте її роль була нівельована під час нагородження Нобелівською премією її колег.

Вважаємо, що «ефект Матильди» мав пролонговані негативні наслідки для науки. Адже відбулось стирання із колективної пам'яті жінок, тобто відсутність імен жінок у підручниках створювала ілюзію відсутності жіночого інтелекту в науці. Відбувалась деформація наукової генеалогії, адже жінки-науковиці втрачали можливість формувати власні наукові школи. Також присутній і психологічний бар'єр, оскільки постійне знецінення результатів праці стримувало жінок від професійної самореалізації в STEM-дисциплінах. Вірно вказує з цього приводу Н. Б. Ісакова, що «гендерний паритет в науці має бути не самоціллю, а ефективним інструментом мобілізації всього інтелектуального потенціалу країни» [1, с. 85].

Також погоджуємось із думкою А. В. Слободянюк, що «жінки відіграють ключову роль у розвитку науки та політики, незважаючи на численні виклики та перепони, вони вносять значний внесок у ці сфери. Історичні постаті, такі як Марія Склодовська-Кюрі, Гілларі Клінтон та Індіра Ганді, Вігдіс Фіннбогадоттір, демонструють, що представники жіночої статі можуть досягати найвищих позицій у своїх професіях, змінюючи уявлення про можливості та місце жінок у суспільстві» [3].

Отже, історичний шлях жінки в науці пройшов еволюцію від поодиноких випадків інтелектуального подвижництва до масової участі в наукових процесах.

На нашу думку, подолання «ефекту Матильди» в сучасній історіографії є не лише питанням соціальної справедливості, а й необхідною умовою для об'єктивної реконструкції історії наукових ідей. Сьогодні розуміння цих коренів допомагає долати залишки «скляної стелі» та сприяти розвитку наукового потенціалу незалежно від гендерної ідентичності.

Література:

1. Ісакова Н. Б. Гендерний паритет в науці: тенденції в Україні та світі. *Наука та наукознавство*. 2018. № 2 (100). С. 68–90.

2. Набок С. Питання гендерної рівності в науковій політиці і академічній практиці: історія та сучасність. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса*. 2012. № 2 (58). С. 261–272.

3. Слободянюк А. В., Бровченко В. В. Роль та місце жінки в науці та політиці. *Молодь в науці: дослідження, проблеми, перспективи* : Міжнародна науково-практична інтернет-конференція. Вінниця : ВНТУ, 2025. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/mn/mn2025/paper/view/22408>

Тетяна Кононенко
Одеський державний університет внутрішніх справ

ГЕНДЕР І НАУКОВЕ ЗНАННЯ: ПРОБЛЕМНИЙ ПРОСТІР ДОСЛІДЖЕННЯ

Сьогодні гендер розглядається не лише як об'єкт дослідження, а й як методологічний інструмент аналізу науки. Він дозволяє переосмислити уявлення про нейтральність наукового знання, виявляє приховані упередження, соціокультурні ієрархії й асиметрії, механізми виключення. Постановка проблеми гендеру і науки передбачає аналіз структурної нерівності в академічному середовищі, передусім доступу до академічних ресурсів, кар'єрного зростання та участі у прийнятті рішень. Інтеграція гендерного підходу дозволяє виявити ці асиметрії та розширити рамки наукового пізнання.

Історично наукове знання формується в умовах домінування маскуліної парадигми, що зумовлює андроцентричний характер мислення. Чоловічий досвід постає як універсальний, нормативний, жіночий – як вторинний або маргінальний. Тут можна пригадати промову Павсанія в діалозі Платона «Бенкет», трактування саме як ідеальної любові між дорослим чоловіком-філософом і його хлопцем-учнем, сенсом якої є долучення до мудрості.

Наука є не лише системою знань, а й важливим соціальним інститутом, який суттєво впливає на формування та трансформацію гендерної культури. Вона здатна як відтворювати усталені гендерні стереотипи, так і критично їх переосмислювати, пропонуючи нові, більш інклюзивні підходи до розуміння ролей чоловіка і жінки в суспільстві. Саме через наукові дослідження стає можливим аналіз причин гендерної нерівності та пошук ефективних шляхів її подолання.

Ключовими проблемами дослідження гендеру і наукового знання є: вплив соціальних структур на виробництво знання, гендерні упередження у наукових теоріях і концепціях, взаємозв'язок між гендерною ідентичністю та науковою творчістю, критерії наукової об'єктивності й істинності. Класична наукова традиція виходить з уявлення про абстрактний, нейтральний суб'єкт пізнання. Проте гендерні дослідження наголошують, що суб'єкт пізнання завжди є соціально конкретним, гендерно маркованим, включеним у систему владних відносин.

Процес формування гендерних досліджень розпочинається наприкінці ХХ століття у країнах Західної Європи та США. Гендерні дослідження – це міждисциплінарна дослідницька практика, що використовує пізнавальні можливості теорії соціальної статі для аналізу суспільних явищ та їхніх змін. Їх специфіка та відмінність від жіночих досліджень полягає в тому, що наукові інтереси виходять далеко за межі суто жіночої проблематики, включають у себе і чоловічі, і квір дослідження, і теорії сексуальності тощо [1]. Їх предтечею виступають жіночі дослідження – академічна галузь, яка спирається на феміністичні та міждисциплінарні методи для того, щоб поставити життя жінок і жіночий досвід у центр дослідження, одночасно вивчаючи соціальні та культурні конструкти статі, системи привілеїв та утисків, відносини між владою та гендером, оскільки вони перетинаються з іншими ідентичностями, такими як раса, соціально-економічний клас, сексуальна орієнтація, інвалідність тощо [1].

Завдяки гендерним і жіночим дослідженням, які впливають на суспільну свідомість, публічну політику, освітні програми, сприяють утвердженню принципів гендерної рівності, формується гендерно-чутлива політика в науці, спрямована на створення рівних можливостей для всіх науковців незалежно від статі. Вона передбачає врахування гендерного виміру в методології, інтеграцію гендерного підходу в наукові та освітні програми, забезпечення прозорих і недискримінаційних процедур оцінювання наукової діяльності, рівні можливості кар'єрного розвитку, рівний доступ до фінансування й академічної мобільності, підвищення гендерної компетентності управлінського персоналу, заохочення різноманіття в наукових колективах.

Отже, гендерний підхід постає не лише критичним, а й конструктивним інструментом розвитку сучасної науки. Він сприяє розширенню дослідницького поля та інтеграції міждисциплінарних стратегій пізнання. Сьогодні наука виступає потужним інструментом зміни гендерної культури, поєднуючи

виробництво знань із практичними механізмами впровадження гендерної рівності. Розвиток гендерно-чутливої політики в науці є важливою передумовою сталого розвитку суспільства та формування відкритого і справедливого наукового простору.

Література:

1. Словник гендерних термінів / Уклад. Шевченко З. В. URL: <http://a-z-gender.net/ua/>

Георгій Король, Карина Мороз
Одеський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник – Сергій Саранов,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
інституту права та безпеки

УКРАЇНСЬКА НАУКА В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах повномасштабної збройної агресії проти українського народу наука функціонує в ситуації системної трансформації, зумовленої воєнними викликами, руйнуванням інфраструктури, міграцією науковців та зміною пріоритетів державного курсу. Ми розглядаємо сучасний стан української науки не лише як кризовий, але й як такий, що відкриває нові можливості для її комплексного переосмислення, модернізації й інтеграції у світовий дослідницький простір.

За офіційними даними Міністерства освіти і науки України, внаслідок бойових дій зазнали пошкоджень або руйнувань десятки закладів вищої освіти та наукових установ, що суттєво впливає на матеріально-технічну базу досліджень і підготовку науковців [1]. Значна частина лабораторій втратила обладнання, архіви, результати багаторічних досліджень. Але держава попри складну ситуацію продовжує забезпечувати базове фінансування наукової сфери, підтримує діяльність Національного фонду досліджень України, який відіграє ключову роль у грантовій підтримці науковців навіть в умовах воєнного стану.

Національна академія наук України неодноразово наголошує, що наука під час війни виконує не лише освітню чи пізнавальну функцію, а й безпекову та стратегічну. Дослідження у сфері кібербезпеки, енергетики, медицини,

екології безпосередньо пов'язані з обороноздатністю держави та мінімізують наслідки воєнних дій. Наукові установи переорієнтовують частину своїх розробок на прикладні потреби: створення технологій подвійного призначення, удосконалення систем зв'язку, медичну реабілітацію військовослужбовців і цивільного населення, дослідження впливу війни на довкілля.

Особливого значення набуває роль українських науковиць. Жіноче лідерство стає одним із чинників стабілізації освітньо-наукового процесу. Жінки представлені у сфері гуманітарних, соціальних, природничих і технічних наук, беруть активну участь у міжнародних дослідницьких проєктах, координують грантові програми, забезпечують академічну мобільність. В умовах масової мобілізації саме науковиці часто виконують функції керівниць проєктів, координаторок міжнародної співпраці.

Війна актуалізує проблему «відтоку мізків». Частина науковців змушена тимчасово чи назавжди виїхати за кордон, інтегруючись у закордонні університети та дослідницькі центри. З одного боку, це обумовлює ризик втрати наукового потенціалу, з іншого – відкриває нові можливості для міжнародної співпраці, участі у програмах ЄС, зокрема Horizon Europe, та формування спільних дослідницьких консорціумів. У стратегічних документах Міністерства освіти і науки України підкреслюється необхідність створення умов для повернення науковців після завершення війни та забезпечення конкурентоспроможних умов праці [2].

Післявоєнне відновлення України неможливе без системного залучення науковців. У першу чергу йдеться не лише про відбудову зруйнованих об'єктів, а про формування нової моделі інноваційного розвитку держави. Наукові дослідження мають стати основою модернізації енергетики, розвитку економіки, відновлення промисловості та впровадження екологічних стандартів. Науковий потенціал є стратегічним ресурсом повоєнного розвитку. Інвестиції в науку – це інвестиції в довгострокову безпеку та конкурентоспроможність держави.

На наш погляд, у перспективі післявоєнного відновлення саме розвиток науки, підтримка молодих учених, інтеграція у світовий науковий простір і забезпечення гендерної рівності в академічному середовищі мають стати ключовими пріоритетами державної політики.

Література:

1. Освіта і наука України в умовах воєнного стану : інформаційно-аналітичний збірник. URL: <https://mon.gov.ua/static->

[objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.roz.v.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf](https://mon.gov.ua/objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.roz.v.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf)

2. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022 – 2032 роки. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/vishcha-osvita-ta-osvita-doroslikh/strategiya-rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-na-2022-2032-roki>

Дарія Корчинська
Одеський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник – Наталія Янчук,
професорка кафедри загальноправових дисциплін
факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України

ЕЛЕОНОРА РУЗВЕЛЬТ ЯК ІДЕОЛОГ УНІВЕРСАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Елеонора Рузвельт, видатна американська громадська діячка, дипломатка та правозахисниця, відіграла визначальну роль у становленні сучасного міжнародного права. Як голова Комісії ООН з прав людини з 1946 по 1951 рр. та голова Редакційного комітету вона очолила процес створення Загальної декларації прав людини (далі – ЗДПЛ), прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р., резолюція 217 А (III). Її лідерство забезпечило консенсус між представниками різних культур, ідеологій та політичних систем, що дозволило сформулювати універсальні стандарти прав і свобод людини, незалежні від національних кордонів, політичного режиму чи економічного розвитку [9]. Саме завдяки її наполегливості ЗДПЛ стала першим глобальним документом, що проголосив права людини як спільний стандарт досягнень для всіх народів і всіх націй [2].

Темою дослідження є аналіз ролі Елеонори Рузвельт як ідеолога універсалізації прав людини в міжнародному праві, розкриття її внеску у формування ЗДПЛ.

Елеонора Рузвельт, дружина президента США Франкліна Д. Рузвельта, була не лише першою леді, а й активною громадською діячкою, чия діяльність у сфері прав людини сформувалася під впливом Першої та Другої світових

війн. Її ідеологія універсалізації прав людини ґрунтувалася на принципах Чотирьох свобод, таких як: свобода слова, віросповідання, від нужди та страху, проголошених її чоловіком у 1941 р., які стали основою для міжнародного дискурсу [10, с. 6]. Після Другої світової війни, коли світ зіткнувся з наслідками Голокосту та масових порушень прав, Рузвельт була призначена президентом Гаррі Труменом до делегації США в ООН у 1945 р., а в 1946 р. – головою Комісії з прав людини [8, с. 1; 10, с. 5; 7]. Її роль полягала в координації зусиль 18 делегатів з різних країн для створення загального документа з незалежних від національних кордонів і політичних систем прав людини [8, с. 80].

У процесі розробки ЗДПЛ Рузвельт виступила як ідеолог універсалізації, наполягаючи на включенні не лише громадянських і політичних прав, а й соціально-економічних, таких як право на освіту, медичну допомогу та гідний рівень життя, статті 25 – 26 ЗДПЛ [2]. Вона переконала Державний департамент США прийняти ці права, попри опір консерваторів, які вбачали в них комуністичні ідеї [10, с. 7]. Наприклад, Рузвельт активно протистояла радянській делегації щодо репатріації біженців, відстоюючи право на притулок (ст. 14 ЗДПЛ), співпрацювала з Чарльзом Маліком, який підкреслював пріоритет індивідуальних прав над державними [8, с. 126]. Ця співпраця призвела до формулювання преамбули ЗДПЛ, де права людини визнані природними та універсальними, незалежними від волі урядів [8, с. 128]. Рузвельт назвала ЗДПЛ «Магна Картою» для всього людства, підкреслюючи роль документа у запобіганні майбутнім війнам через глобальний консенсус [8, с. 163].

Універсалізація прав людини знайшла відображення в чинному міжнародному праві. ЗДПЛ, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р., резолюція 217 А (III), слугувала основою для Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 р., Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права 1966 р., ратифікованих понад 170 країнами [7, с. 40]. Прикладом універсалізації є стаття 1 ЗДПЛ: всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах, що вплинуло на судову практику, наприклад, у рішенні Міжнародного суду ООН у справі Намібія, де універсальні права визнані нормою *jus cogens* [9]. Інший приклад – вплив на регіональні інструменти, як Африканська хартія прав людини і народів, де соціальні права стали ключовими для постколоніальних держав [8, с. 222].

В Україні універсалізація прав людини інтегрована в національне законодавство відповідно до міжнародних стандартів. Конституція України у

статті 3 проголошує: людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, що прямо корелює з преамбулою ЗДПЛ [1]. Розділ II Права, свободи та обов'язки людини і громадянина (статті 21 – 68) гарантує універсальні права: рівність перед законом (стаття 24), право на життя (стаття 27), свободу думки та слова (стаття 34), аналогічно статтям 2, 3, 19 ЗДПЛ. Україна ратифікувала ЗДПЛ у 1991 р. та пакти 1966 р. у 1973 р. як Українська Радянська Соціалістична Республіка, а Закон України «Про міжнародні договори України» забезпечує пріоритет міжнародних норм над національними в разі колізії (стаття 9). Прикладом застосування є рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 р. № 15-рп/2004, де посилання на ЗДПЛ обґрунтувало заборону дискримінації [6]. Під час воєнного стану з 2022 р. обмеження прав, наприклад, свободи пересування (стаття 33 Конституції) відповідають статті 4 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, забезпечуючи баланс між безпекою та універсальними стандартами.

Рузвельт також акцентувала роль освіти та просвіти для універсалізації прав, що відображено в статті 26 ЗДПЛ: освіта повинна бути спрямована на повний розвиток людської особистості та на посилення поваги до прав людини. В Україні це реалізовано через Закон «Про освіту», де права людини інтегровані в програми (стаття 5), сприяючи формуванню громадянського суспільства [5].

Підсумовуючи, Елеонора Рузвельт як ідеолог універсалізації прав людини в міжнародному праві відіграла ключову роль у переході від фрагментованого національного регулювання до глобальних стандартів, закладених у ЗДПЛ. Її внесок полягав у синтезі цивільних, політичних та соціально-економічних прав, що зробило документ універсальним інструментом захисту гідності особи та запобігання конфліктам. Ці норми інтегровані в сучасне міжнародне та українське право, забезпечуючи відповідність стандартам ООН. Як зазначила Рузвельт: майбутнє повинно бачити розширення прав людини по всьому світу [10, с. 7], що залишається актуальним для побудови миру та демократії.

Література:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права : прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права : прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text

4. Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>

5. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

6. Рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 р. № 15-рп/2004. *Офіційний вісник України*. 2004. № 45.

7. Gagnon M. Eleanor Roosevelt and Charles Malik: Titans of Peace and Architects of Post-WWII International Cooperation : thesis. Albany : University at Albany, State University of New York, 2019. 57 p.

8. Glendon M. A. A World Made New: Eleanor Roosevelt and the Universal Declaration of Human Rights. New York : Random House, 2001. 368 p.

9. Little B. How Eleanor Roosevelt Pushed for a Universal Declaration of Human Rights. History.com, 2020. URL: <https://www.history.com/articles/eleanor-roosevelt-universal-declaration-human-rights>

10. Sears J. Eleanor Roosevelt and the Universal Declaration of Human Rights. Hyde Park : Franklin D. Roosevelt Presidential Library & Museum, 2008. 12 p. URL: <https://www.fdrlibrary.org/documents/356632/390886/sears.pdf6>

Ольга Кузьменко
Донецький державний університет внутрішніх справ,
Національний центр «Мала академія наук України»
Тетяна Котенко
Одеський національний економічний університет

BREAKING THE STEM GAP:
ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЯК УМОВА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
НАУКИ

Гендерна рівність в STEM у сучасному науковому дискурсі розглядається як один із ключових чинників інноваційного розвитку та соціально-економічної стійкості в Україні. Попри задекларовані принципи рівних можливостей і зростання доступу жінок до вищої освіти, міжнародна статистика свідчить про збереження суттєвого гендерного розриву в STEM-галузях, що проявляється на

всіх етапах наукової кар'єри, а саме від вибору спеціальності до представництва у керівних наукових позиціях представниць жіночої статі [4].

За даними UNESCO Institute for Statistics, жінки становлять лише 31,1% дослідників у світі, відповідно темпи зростання цього показника залишаються вкрай повільними: упродовж останнього десятиліття вони збільшилися менш ніж на 2% [4]. Тоді як регіональні відмінності є значними: у країнах Центральної Азії та Східної Європи спостерігається відносний гендерний баланс, тоді як у Східній Азії та Тихоокеанському регіоні частка жінок у сфері досліджень і розробок не перевищує 27% [2]. Така асиметрія вказує на глибоко вкорінені соціокультурні та інституційні чинники, що впливають на участь жінок у науковій діяльності.

Гендерний розрив у STEM починає формуватися ще на рівні загальної та середньої освіти. За даними ЮНЕСКО, лише близько 35% здобувачів вищої освіти за STEM-спеціальностями у світі – жінки, причому найнижчі показники спостерігаються у сфері інженерії, комп'ютерних наук та інформаційних технологій [1]. Дослідження свідчать, що гендерні стереотипи, пов'язані з уявленнями про «чоловічі» й «жіночі» професії, суттєво впливають на освітній вибір дівчат, знижуючи рівень їхньої академічної впевненості та мотивації до опанування фізико-математичних та інженерно-технічних дисциплін [3].

Нерівність, сформована на освітньому етапі, зберігається й поглиблюється у процесі професійної та наукової реалізації. За даними міжнародних аналітичних звітів, жінки становлять близько 28% випускників інженерних спеціальностей і лише 22% фахівців у галузі ШІ, що свідчить про їх недостатню представленість у ключових інноваційних напрямках сучасної науки [5]. Крім того, жінки-науковиці значно рідше обіймають керівні посади, отримують великі наукові гранти та залучаються до стратегічних дослідницьких проєктів, що негативно впливає на їхню наукову видимість і кар'єрне зростання [4].

Гендерний розрив у STEM має безпосередні наслідки для інноваційного розвитку науки. Одноманітність дослідницьких колективів знижує креативний потенціал і обмежує спектр наукових підходів, тоді як гендерно різноманітні команди демонструють вищі показники продуктивності та трансдисциплінарності [2]. Особливо небезпечними є прояви технологічних упереджень, коли нові цифрові рішення, зокрема в галузі ШІ, розробляються без урахування гендерних аспектів, що може призводити до відтворення соціальної нерівності у технологічних продуктах [5].

У відповідь на ці виклики міжнародна наукова спільнота дедалі активніше інтегрує принципи гендерної рівності в політику розвитку науки та освіти. Важливу роль відіграє трансформація STEM-освіти, спрямована на створення гендерно чутливого освітньо-наукового середовища, розвиток упевненості, критичного мислення та дослідницьких навичок у здобувачів освіти незалежно від статі [1]. Ефективними інструментами також є менторські програми, підтримка професійних мереж жінок у науці та популяризація жіночих рольових моделей у STEM-сферах [3].

Інституційний рівень подолання гендерного розриву передбачає запровадження прозорих механізмів оцінювання наукової діяльності, забезпечення рівного доступу до фінансування та створення умов для поєднання наукової кар'єри з особистим життям. У європейському дослідницькому просторі гендерна рівність дедалі частіше розглядається як обов'язковий критерій при фінансуванні наукових проєктів, що сприяє системним змінам у наукових інституціях [2].

Отже, гендерна рівність у STEM є не другорядним соціальним питанням, а фундаментальною умовою інноваційного розвитку науки. Подолання гендерного розриву сприятиме повнішому використанню людського потенціалу, підвищенню якості наукових досліджень та формуванню інклюзивного науково-технологічного середовища, здатного ефективно відповідати на глобальні виклики сучасності.

Література:

1. Girls' and women's education in science, technology, engineering and mathematics (STEM). URL: <https://www.unesco.org/en/gender-equality/education/stem>
2. Global STEM Workforce: Women in STEM Statistics. Society of Women Engineers. URL: <https://swe.org/research/2025/global-stem-workplace/>
3. New UNESCO report sheds light on gender inequality in STEM education. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/new-unesco-report-sheds-light-gender-inequality-stem-education>
4. Report on the activities of the UNESCO Institute for Statistics. URL: <https://www.uis.unesco.org/sites/default/files/medias/fichiers/2025/08/UIS%202024%20report%20summary.pdf?hub=180>
5. Women in science: facts and figures. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/women-science>

Валерія Любарська
Одеський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник – Тетяна Кононенко,
професорка кафедри державно-правових дисциплін
інституту права та безпеки

ФЕМІНІТИВИ В КОНТЕКСТІ ГЕНДЕРНОЇ ЧУТЛИВОСТІ СУЧАСНОГО МОВЛЕННЯ

Використання фемінітивів є необхідною умовою забезпечення гендерної рівності. Це підтверджується науковими працями про мовну картину світу та дослідженнями аксіологічної основи теорії гендеру.

Мовна картина світу відображає сутнісні прояви пізнання дійсності крізь призму чоловічого та жіночого начала, де мовна семантика тривалий час виступає інструментом підтримання гендерної нерівності. В українському суспільстві існує запит на критичне осмислення радянського досвіду, в якому жіноче питання розглядається переважно з марксистської точки зору, а маскулінітиви домінують у професійній сфері. Жінка в професії є «лінгвістично непомітною», оскільки її статус визначається лише через чоловічу форму назви [2]. З набуттям незалежності починається переосмислення цього досвіду. Сьогодні спостерігається перехід від патріархального образу «жінка-берегиня» до ліберальної моделі рівноправного партнерства. Цей процес – не просто модна тенденція, а наслідок виконання міжнародних зобов'язань. Приєднання України до міжнародних актів, зокрема до Декларації тисячоліття ООН, є важливим етапом для змін законодавчої системи, що зобов'язує державу забезпечити паритетну участь чоловіків і жінок у владі. Практичним втіленням цих змін стає поява гендерних квот, приклад – Закон «Про місцеві вибори» 2015 року, що дає поштовх для еволюції виборчого законодавства. Сучасна трансформація правового стилю передбачає відмову від канцеляризмів на користь гендерно-паритетних конструкцій, адже вживання чоловічого роду на позначення жінки суперечить морфолого-синтаксичним нормам української мови. Хоча у деяких офіційних сферах досі дискутують щодо вживання форм, на кшталт «радниця», через їх відсутність у словниках, публічна політика та медіа вже активно використовують терміни «юристка», «кандидатка» чи «прем'єрка», що створює запит на їх легітимацію безпосередньо в нормативних

текстах. Оновлення мови закону є важливою умовою для подолання сексизму та руйнуванню старих бар'єрів між статями. Це допомагає українському праву стати ближчим до європейських стандартів рівності.

Важливо розуміти, що українська мова має колосальний внутрішній потенціал для створення жіночих назв. У нас є для цього понад тринадцять суфіксів, серед яких найпопулярніші – -к-, -иця-, -иня-. Вони мають глибоке історичне коріння і дозволяють легко підлаштовуватися під зміни. Процес творення таких слів, як «фотографиня», «психологиня» чи «членкиня», попри їхню певну незвичність для консервативного мислення, повністю відповідає гармонії українського словотвору. Коли ми вводимо у законодавство назви «кандидатка» чи «депутатка», ми не просто змінюємо закінчення, ми визнаємо жінку як рівноправного учасника правових відносин. Жива мова в суспільстві та соціальних мережах, де ми постійно чуємо про «архітекторок», «лідерок» тощо, доводить, що старі шаблони поступово відходять у минуле. Поява у медійному просторі номінацій «прем'єрка», «рестораторка» чи «дизайнерка» є чітким сигналом того, що суспільство стає більш свідомим. Ці форми з'являються завдяки потребі суспільства у гендерній чутливості й адекватному сприйняттю професійного статусу жінки. Мовне планування має на меті повернути українську мову до її природного русла, де фемінітиви становлять повноцінну підсистему з понад п'ятьма тисячами слів. Таке лексичне багатство є необхідним кроком для забезпечення точності законодавчих актів. Адже чітке визначення того, хто є суб'єктом права, дозволяє уникнути двозначності та подолати приховану неповагу до жінок в офіційній комунікації [2].

Процес становлення фемінітивів в українській мові наразі перебуває у стадії активного пошуку адекватних форм. На нашу думку, такий мовний експеримент є цілком виправданим. Навіть якщо деякі форми сприймаються важко, вони виконують значну роль – роблять жінку-професіонала «видимою» в мовному просторі. З часом мовна система сама відфільтрує невдалі варіанти. Сучасне мовне планування має на меті повернення української мови в європейське русло саме завдяки впровадженню фемінітивів. Такий підхід дозволяє подолати вплив застарілих словникових правил і нарешті привести мову у відповідність до реальних змін у суспільстві.

Звісно, відсутність певних жіночих форм у словниках досі створює формальні труднощі для їх використання в офіційних документах. Причина цього криється у гендерних стереотипах. Ці упередження десятиліттями

закріплюють думку про те, що роль жінки є менш значущою, що неминуче відображається як на загальному світогляді, так і на термінології.

Важливо розуміти, що мовна система не є чимось нерухомим. Навпаки, назви, що стосуються людини та її статі, є найбільш живою частиною мови, яка миттєво реагує на будь-які історичні зміни чи соціальні потрясіння. На межі XX і XXI століття цей процес увійшов у фазу активних дискусій, де вживання фемінітивів розглядається не просто як лінгвістичний експеримент, а як необхідна умова досягнення реальної гендерної рівності в усіх сферах життя.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що впровадження фемінітивів є не просто лінгвістичною реформою, а фундаментальним кроком на шляху до утвердження правової та демократичної держави. Перехід від радянської гендерної нерівності до європейських стандартів паритетності вимагає остаточної відмови від застарілих мовних моделей, які тривалий час роблять жінок «невидимими» у професійній сфері. Ми впевнені, що величезний потенціал української мови з її багатим набором суфіксів дозволяє створювати назви посад, які звучать природно та історично виправдано. Це допомагає руйнувати застарілі стереотипи про те, що місце жінки обмежене лише приватною сферою. Хоча відсутність офіційної фіксації певних форм у словниках наразі створює формальну недоцільність їх вживання в офіційно-діловому стилі, динаміка живої мовної практики та міжнародні зобов'язання України вимагають негайного оновлення нормативної бази.

Література:

1. Основи теорії гендеру : навчальний посібник. Київ : «К.І.С.», 2004. 536 с.
2. Основи теорії гендеру: юридичні, політологічні, філософські, педагогічні, лінгвістичні та культурологічні засади : монографія / кол. авт. ; ред. Л. Р. Наливайко, І. О. Грицай. Київ : «Хай-Тек Прес», 2018. 348 с.

**Науковий керівник – Олена Капкан,
доцентка кафедри професійних та спеціальних дисциплін
інституту права та безпеки**

ІНТЕЛЕКТ НЕ МАЄ СТАТІ: ВИКЛИКИ ТА ТРИУМФИ ЖІНОК У НАУЦІ

Сьогодні наука відіграє ключову роль у розвитку суспільства, і питання рівності доступу до неї є надзвичайно важливим. Щороку 11 лютого світ відзначає Міжнародний день жінок і дівчат у науці. Це свято проголошено резолюцією Генеральної Асамблеї ООН у 2015 році, щоб нагадати: наука та гендерна рівність є невід’ємними складовими сталого розвитку.

Наука потребує різноманітності поглядів. Змішані колективи, де працюють і чоловіки, і жінки, є більш ефективними та креативними. Жінки часто звертають увагу на аспекти, які чоловіки можуть пропустити через різницю у соціальному досвіді. Залучення жінок до науки – не лише питання справедливості, а й економічна можливість розвитку. Аналізуючи актуальні проблеми жінок у науці, неможливо оминати увагою статистику. За даними Інституту статистики ЮНЕСКО, у світі жінки становлять менше ніж 30% від загальної кількості дослідників [7]. В Україні ситуація виглядає кращою – жінок у науці близько 45%, що є одним із найвищих показників у Європі [5]. Жінки переважають на посадах викладачів, доцентів чи наукових співробітників, але їхня кількість стрімко зменшується на керівних посадах. Це означає, що людство втрачає величезний інтелектуальний ресурс, який може допомогти у вирішенні глобальних проблем – від зміни клімату до розробки нових ліків.

Ще однією гострою проблемою є «ефект Матильди». Цей термін ввела історикиня науки Маргарет Россітер для опису систематичного ігнорування внеску жінок-науковиць. Часто їхні досягнення приписують колегам-чоловікам, або ж про них згадують лише побіжно [6]. Класичним прикладом є історія Розалінди Франклін, чії рентгенівські знімки стали основою для відкриття структури ДНК, але Нобелівську премію отримали лише чоловіки – Вотсон і Крік [3]. Навіть сьогодні дослідження показують, що статті, написані жінками,

цитуються рідше, ніж аналогічні праці чоловіків, що впливає на рейтинги та можливості отримання грантів.

Історія та сучасність дають нам безліч прикладів жінок, які змінюють світ. Їхні історії надихають і дають важливі уроки. Перша, хто спадає на думку, – Марія Кюрі, яка стала першою жінкою, що отримала Нобелівську премію, і першою людиною, яка отримала її двічі в різних наукових сферах (фізика та хімія). Попри дискримінацію, вона продовжувала працювати заради науки. Інший яскравий приклад – Геді Ламар. Багато хто знав її як голлівудську актрису, але саме вона винайшла технологію розширеного спектра, яка лягла в основу сучасного Wi-Fi та Bluetooth. Вона руйнує стереотип про те, що краса та розум несумісні. Важливо згадувати й українських науковиць. Наприклад, Ольга Броварець – наймолодша в Україні докторка фізико-математичних наук, чий відкриття у сфері біофізики можуть допомогти у лікуванні раку. Такі приклади доводять, що українські жінки можуть робити відкриття світового рівня.

Корінь багатьох проблем лежить у гендерних стереотипах, які формуються ще в дитинстві та закріплюються під час навчання в школі та університеті. Суспільство часто нав'язує думку, що існують «чоловічі» та «жіночі» науки. Сфера STEM (Science, Technology, Engineering and Mathematics) традиційно вважається маскуліною. Дівчат часто відмовляють від вступу на технічні спеціальності, аргументуючи це тим, що жінки нібито не мають схильності до точних наук або технічного мислення. Натомість їх спрямовують у гуманітарні, педагогічні чи соціальні сфери [1]. Такий поділ обмежує потенціал дівчат і призводить до того, що в IT-секторі чи інженерії жінок значно менше, хоча ці галузі є одними з найбільш високооплачуваних та перспективних.

Найскладнішим викликом для багатьох жінок-науковиць залишається поєднання професійної діяльності з особистим життям. Наукова робота вимагає повної самовіддачі: це ненормований робочий день, постійні відрядження, участь у конференціях і безперервний процес самоосвіти. Водночас українське суспільство все ще покладає основну відповідальність за домашній побут та виховання дітей саме на жінку. Виникає проблема подвійного навантаження, коли після роботи в лабораторії чи аудиторії жінка повертається до другої роботи вдома. Як зазначають дослідники, це часто призводить до того, що жінки відмовляються від кар'єрних амбіцій на користь сім'ї, тоді як чоловіки рідше стоять перед таким вибором.

Особливо критичним є момент народження дитини. У науці перерва в стажі навіть на один-два роки може бути фатальною: технології змінюються, теми втрачають актуальність. Багато талановитих дослідниць залишають науку саме на цьому етапі, не маючи підтримки з боку держави чи навчального закладу.

Проте, незважаючи на всі перелічені труднощі, перспективи професійного розвитку жінок у науці є оптимістичними. Ситуація поступово змінюється. На законодавчому рівні Україна декларує забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, що закріплено у відповідному Законі [2]. Університети починають впроваджувати політику гендерної рівності, створюючи більш комфортні умови для праці. Відкриваються нові можливості завдяки міжнародній співпраці. Програми Європейського Союзу, такі як Horizon Europe, вимагають від учасників дотримання гендерного балансу. Це стимулює керівників проєктів залучати жінок до досліджень. Крім того, існують спеціальні гранти та премії, наприклад, L'Oréal-UNESCO «Для жінок у науці», які підтримують молодих дослідниць і роблять їхні досягнення видимими для суспільства [4].

Підсумовуючи, зазначимо: бути жінкою в науці – виклик, але це також і неймовірна можливість змінювати світ. Ми маємо долати стереотипи не лише в суспільстві, а й у власних головах, не боятися обирати складні технічні спеціальності та претендувати на лідерство. Міжнародний день жінок і дівчат у науці – ще один привід нагадати собі та оточенню, що інтелект не має статі, а наука відкрита для всіх, хто прагне знань. Упевнені, що наука майбутнього буде ґрунтуватися на різноманітті, адже різні погляди та життєвий досвід дослідників лише збагачують науковий пошук.

Література:

1. «Дівчата» STEM: чому важливо популяризувати технічну освіту для школярок? URL: <https://dou.ua/forums/topic/43915/>
2. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08 вересня 2005 року № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
3. Розалінда Франклін – жінка, без якої світ би не дізнався про ДНК. URL: <https://zbruc.eu/node/10732>
4. Українська премія L'ORÉAL-UNESCO «Для жінок у науці». URL: <https://www.forwomeninscience.in.ua/>

5. Число жінок в українській науці вище, ніж у інших країнах. URL: <https://www.platfor.ma/chyslo-zhinok-v-ukrayinskij-nausti-vyshhe-nizh-u-inshyh-krayinah/>

6. Rossiter M. W. The Matthew Matilda Effect in Science. *Social Studies of Science*. 1993. Vol. 23, No. 2. P. 325–341.

7. Women in Science. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000370742>

Ганна Нівня
Одеський державний університет внутрішніх справ

ЖІНОЧНІСТЬ ТА ІНВАЛІДНІСТЬ: СТЕРЕОТИПИ І СОЦІАЛЬНА ПРАКТИКА

Жіночність як соціокультурний конструкт формується на перетині біологічних, символічних та нормативних уявлень про фемінне, «жіноче», що закріплюються у мові, соціальних практиках та інституційних механізмах. Водночас інвалідність у сучасному суспільстві досі нерідко осмислюється крізь призму медичної моделі, що зводить її до відхилення від норми і рідко розглядається в контексті гендерної ідентичності. В таких умовах жінка з інвалідністю «в очах суспільства» нерідко ніби випадає з системи гендерних ролей та ідентичностей. Її ідентифікують, першою чергою, як особу з інвалідністю, не помічаючи її гендерну приналежність. Це спричиняє наявність в суспільній свідомості численних стереотипів та упереджень, пов'язаних з жінками з інвалідністю. Водночас, практика нерідко показує, що жінки з інвалідністю можуть реалізовувати різні моделі жіночності, втілювати соціальні ролі і практики, які маркуються як традиційно «жіночі».

Поняття «жіночність» в українській мові має емоційне забарвлення і поряд з красою та порядністю розглядається як позитивна для жінки якість. Жіночність – це також образи жінки, які описуються дослідниками як рольові моделі, що впливають з жіночих архетипів, та як гендерні репрезентації жіночих ролей [2, с. 46]. У символічному образі жінки втілюються такі аспекти, як привабливість та сексуальність, материнське начало, роль берегині тощо.

Як зазначає українська дослідниця С. Крилова, сучасний світ відкриває для жінки можливість для самореалізації як в сім'ї, так і в культурному просторі. Сучасна жінка здатна не лише надихати, а й творити [1, с. 73–74].

Але все вищезгадане не розповсюджується в суспільній свідомості на жінок з інвалідністю. Серед поширених стереотипів щодо жінок з інвалідністю можна виділити такі:

– жінка з інвалідністю не може бути фізично красивою або привабливою. Крім того, в неї відсутня потреба відчувати себе такою. Тому їй не потрібно доглядати за собою, здійснювати б'юті-процедури тощо;

– жінка з інвалідністю не може бути успішною матір'ю, оскільки вона не спроможна піклуватися про дитину і належним чином доглядати за нею. Мали місце випадки, коли лікарі відмовляли жінок з інвалідністю від планування вагітності, або навіть закликали до переривання вагітності чи обмеження репродуктивних можливостей [3, с. 239];

– через фізичні обмеження жінка з інвалідністю не спроможна підтримувати домашній затишок, бути самостійною в побуті, тобто, здійснювати роль берегині;

– жінка з інвалідністю не здатна творити та надихати інших своєю творчістю.

Кожен з цих стереотипів з'являється не без об'єктивної основи. Але соціальна практика свідчить про те, що подібні уявлення є шаблонними та не зовсім відповідають дійсності. До того ж такі уявлення суперечать сучасним моделям інвалідності, зокрема, соціальній моделі, згідно з якою рекомендується не стигматизувати або ізолювати осіб з інвалідністю, а шукати способи подолати наявні в соціумі бар'єри, створювати простір, комфортний для усіх людей, незалежно від стану їх здоров'я.

Уявлення про те, що жінка з інвалідністю не може бути красивою та привабливою і не має такої потреби існує тому, що чимало нозологій впливають на зовнішність таким чином, що вона не відповідає домінуючим стандартам краси. Проте жінки з інвалідністю, які здатні проаналізувати і переосмислити ці стандарти, в результаті формують почуття власної унікальної краси [3, с. 235]. Крім того, практики догляду за собою для будь-якої жінки важливі не лише для досягнення конкретного результату, а й для відчуття контролю над власним тілом.

Уявлення про неможливість жінки з інвалідністю бути успішною матір'ю та господинею ґрунтується на реальних фізичних або психічних обмеженнях, характерних для деяких видів інвалідності. Однак, в реальній практиці існує чимало матерів з інвалідністю, які адаптовані в сфері побуту, тож досить успішно здійснюють материнські функції та доглядають за домівкою. У

випадках же, коли особливості нозології заважають жінці успішно доглядати за дітьми або вести господарство, важливо шукати способи подолання цих бар'єрів: заходи реабілітації, соціальний супровід тощо.

Стереотип про неспроможність до творчої діяльності та натхнення інших базується на загальних уявленнях про людину з інвалідністю як про таку, що обмежена в усіх сферах життя і живе у стані постійного болю і страждання. Тут, знову ж таки, спростування ми знаходимо в практиці, в реальному житті, в якому жінки з інвалідністю реалізуються в різних професійних сферах або творчих видах діяльності. Деякі ж жінки не можуть самореалізуватися не через відсутність таланту або професійних навичок, а через відсутність умов доступності та безбар'єрності.

У висновку зазначимо, що сучасне суспільство нерідко «не помічає» жіночу ідентичність жінок з інвалідністю, ідентифікуючи їх лише за ознакою інвалідності. Це спричинює появу таких стереотипів про жінок з інвалідністю, як неспроможність бути привабливою, здійснювати роль матері та господині, творити та надихати інших. Соціальна практика заперечує ці стереотипи. Але важливо розуміти, що зазначені уявлення існують, у тому числі, через наявність об'єктивних та соціальних бар'єрів. Подолання названих стереотипів можливо шляхом просвітницької діяльності щодо реальних можливостей та потреб жінок з інвалідністю, реалізації заходів щодо усунення бар'єрів та завдяки діяльності активних жінок з інвалідністю, які на практиці втілюють різні моделі жіночності.

Література:

1. Крилова С. А. Самореалізація жінки в культурі авторитарного та демократичного суспільства. Вісник Львівського університету. 2022. Вип. 42. С. 71–75. <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.42.8>

2. Москаленко В. В., Пугач А. Є. Жіночність у психології: основні критерії та підходи. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. 2020. Вип. 69. С. 43–47. <https://doi.org/10.26565/2225-7756-2020-69-06>

3. Стрельник О. О. Жінки з інвалідністю: ідентичності VS стереотипи. Вісник Львівського університету. 2011. Вип. 5. С. 234–241.

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЯК ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Гендерна рівність є однією з фундаментальних засад сучасної правової держави. Вона закріплена у численних міжнародних і національних нормативно-правових актах.

У науковій сфері реалізація цього принципу має особливе значення, оскільки забезпечує рівний доступ жінок і чоловіків до наукової діяльності, професійної реалізації та академічної мобільності.

На міжнародній арені питання гендерної рівності регулюється великою кількістю нормативно-правових актів, зокрема, Конвенцією ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок; Пекінською платформою дій, яка суттєво розширяє права і можливості жінок у контексті забезпечення рівноправності між жінками та чоловіками; різного роду Конвенціями, що спрямовані на забезпечення гендерної рівності.

Рівність між жінками та чоловіками стає частиною «європейського проєкту» від самого початку існування ЄС, принцип гендерної рівності посідає центральне місце в усій його діяльності. Фактично, всі основні документи ЄС містять статті про недискримінацію, рівні права та можливості для жінок і чоловіків. Стандарти щодо рівного ставлення до жінок і чоловіків є частиною як первинного законодавства, до якого належать усі засновницькі договори ЄС, так і вторинного законодавства – актів, що видаються інститутами ЄС (регламенти, директиви, рекомендації, рішення). Принцип гендерної рівності закріплений статтями Амстердамської угоди 1997 року та містяться у Директивах ЄС. Держави-члени ЄС зобов'язуються прописати ці положення у національних законодавствах [1, с. 97]. Зрештою, міжнародні стандарти з прав жінок відіграли і продовжують відігравати позитивну роль, адже ратифікація міжнародних угод призводить до адаптації національних законодавств до міжнародних норм. Без такої практики формування і реалізація культури рівності на глобальному рівні була б неможливою.

Варто відмітити і норми національного законодавства, що стосуються питань гендерної рівності. Головним законом нашої держави є Конституція України [2], що закріплює у своїх положеннях рівність прав жінок і чоловіків.

Стаття 24 гарантує, що всі громадяни рівні перед законом і мають рівні конституційні права та свободи; забороняє привілеї чи обмеження за ознаками раси, статі, політичних/релігійних переконань, походження, мови тощо; забезпечує рівність прав жінки і чоловіка через спеціальні заходи підтримки материнства і дитинства та рівні можливості в усіх сферах життя.

Практичним втіленням ідеї гендерної рівності є прийняття спеціального законодавчого акту – Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [3]. Його основна мета – досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі та застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України.

Не менш важливим є прийняття Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» [4]. Згідно із згаданим Законом, державна політика щодо запобігання та протидії дискримінації спрямована на: недопущення дискримінації; застосування позитивних дій; створення умов для своєчасного виявлення фактів дискримінації та забезпечення ефективного захисту осіб та/або груп осіб, які постраждали від дискримінації; виховання і пропаганду серед населення України поваги до осіб незалежно від їх певних ознак; поширення просвітницької діяльності у цій сфері.

Варто підкреслити, що розвиток гендерного законодавства в Україні відбувається швидкими темпами. Одним із головних досягнень є приведення національного законодавства до міжнародних стандартів.

Що ж стосується гендерної рівності в науковій діяльності, то, аналізуючи, можна виокремити низку проблем, зокрема, наявність непрямой дискримінації, гендерний дисбаланс в науковій спільноті, а також недостатню ефективність механізму захисту порушених прав.

Так, поширеною проблемою є непряма гендерна дискримінація, що проявляється через норми та практику, створюючи нерівні можливості жінок і чоловіків у науковій діяльності. Це проявляється в обмеженому доступі до фінансування, участі в грантових програмах та академічній мобільності. Адже поєднання побуту, сімейних справ і наукової діяльності відсуває останню на другий план, віддаючи перевагу побутовим речам.

Суттєвою є проблема гендерного дисбалансу в керівних органах управління наукою, що суперечить принципу рівного представництва та гендерного розподілу.

І, завершуючи, варто наголосити на недостатньому функціонуванні механізмів правового захисту порушених прав, зокрема, у гендерній сфері. Тобто, досить складно довести факт дискримінації через відсутність спеціальних процедур реагування.

Визначним кроком в контексті вирішення згаданих проблем є прийняття Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти та науки до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації. Одним із очікуваних результатів реалізації Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року є створення умов для збалансованого представництва жінок і чоловіків у сферах наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності.

Отже, забезпечення гендерної рівності має сприяти наданню всім учасницям та учасникам наукового процесу в Україні рівних можливостей доступу до освіти і науки, незалежно від їхньої статі або інших ознак.

Література:

1. Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті Європейської стратегії України. URL: <https://razumkov.org.ua/upload/Gender-FINAL-S.pdf>

2. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

3. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08 вересня 2005 року № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>

4. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06 вересня 2012 року № 5207-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>

ГЕНДЕР НАУКОВОГО ВИМІРУ: ЯК ЖІНКИ ЗМІНЮЮТЬ НАУКОВУ КОМУНІКАЦІЮ

У XXI столітті наука дедалі частіше розглядається не лише як система виробництва знань, а й як складний комунікативний простір, у якому важливу роль відіграють соціальні, культурні та гендерні чинники. Тривалий час наукова сфера сприймалася як переважно «чоловіча» – і за кількістю представників, і за домінантними стилями мислення та комунікації. Проте зростання участі жінок у наукових дослідженнях, управлінні наукою та академічному лідерстві суттєво змінює сам характер наукової комунікації. Гендер у науковому вимірі сьогодні постає не як другорядний аспект, а як важливий чинник трансформації способів продукування, представлення й поширення знань.

Аналіз того, яким чином жінки впливають на сучасну наукову комунікацію, змінюють її стилі, формати, цінності та етичні орієнтири, дозволяє окреслити значення гендерного балансу для розвитку науки загалом.

Звернімо увагу, що в Україні на законодавчому рівні затверджено рівноправ'я жінок і чоловіків. Стаття 24 Конституції України проголошує: «Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям» [2]. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [4] сприяє досягненню паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Гендер як соціальна конструкція визначає не лише доступ до наукових ресурсів, а й стиль наукового спілкування. Традиційна наукова комунікація довгий час характеризувалася ієрархічністю, змагальністю, орієнтацією на авторитет і формальну раціональність. Такі риси часто асоціювалися з

маскулінними моделями поведінки. Водночас феміністична філософія акцентує на важливості контекстуальності, міждисциплінарності, діалогу та рефлексії – рис, які дедалі активніше впроваджуються в сучасну науку завдяки зростанню ролі жінок-дослідниць. «Слід зауважити, що у формуванні чоловічого й жіночого стилів спілкування важливу роль відіграє свідомість людей, що знаходиться під впливом гендерних стереотипів – культурно й соціально обумовлених поглядів на якості, атрибути та норми поведінки представників двох статей» [3].

Одним із ключових аспектів впливу жінок на наукову комунікацію є зміна її стилю. Сучасні дослідження свідчать, що жінки-науковиці частіше використовують кооперативні комунікативні стратегії, орієнтовані на діалог, пояснення та взаєморозуміння. Це проявляється як у письмових наукових текстах, так і в усних формах – доповідях, дискусіях, академічних дебатах.

Жіночий стиль наукового спілкування не означає відмову від наукової строгості чи критичності. Навпаки, він сприяє ясності викладу, відкритості до альтернативних точок зору та зниженню рівня конфронтації. У результаті наукові дискусії стають більш продуктивними й орієнтованими на спільний пошук істини, а не на демонстрацію інтелектуальної переваги. Доречною є думка про те, що «у гендерних дослідженнях типові моделі сучасного суспільства характеризуються чоловічими рисами – войовничістю, рішучістю, боротьбою за першість. Таку парадигму потрібно змінювати, переорієнтовувати авторитарно-тоталітарні устрої на демократичні. Демократія з «жіночим обличчям» вимагає стабільності, співчутливості, милосердя. Перехід від сили та боротьби – до єдності, гуманності, духовності. Гендерний консенсус – органічне поєднання жіночого та чоловічого начал у всіх сферах діяльності» [1].

Попри позитивні зрушення, гендерна нерівність у науці все ще залишається актуальною проблемою. Жінки нерідко стикаються з феноменами «скляної стелі», гендерних стереотипів і подвійних стандартів оцінювання наукових досягнень. Ці чинники впливають і на наукову комунікацію, обмежуючи видимість і визнання внеску жінок.

Подолання цих викликів потребує системних змін: розвитку гендерно чутливої наукової політики, підтримки балансу між професійним і особистим життям, заохочення менторства та солідарності в академічному середовищі. У цьому контексті наукова комунікація виступає не лише інструментом обміну знаннями, а й простором формування нових цінностей науки.

Література:

1. Альчук М. Гендерна комунікація: проблеми і перспективи. URL: http://fs-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/9_2006/7.pdf
2. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Корнева Л. Гендерний аспект комунікації. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/2401/1/Korneva.pdf>
4. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08 вересня 2005 року № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>

Ольга Павлова, Ірина Малоіван
Одеський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник – Владислав Сердюк,
викладач кафедри професійних та спеціальних дисциплін
інституту права та безпеки

РОЛЬ НАУКИ У ФОРМУВАННІ ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ГЕНДЕРНОЧУТЛИВОЇ ПОЛІТИКИ

Роль науки у формуванні гендерної культури та реалізації гендерночутливої політики розглядається крізь призму впливу на процеси пізнання соціальної реальності, інституційного регулювання та вироблення нормативних підходів до організації суспільних відносин. Наукове знання функціонує як систематизований інструмент аналізу соціальних структур, у межах якого відбувається осмислення гендерних відмінностей, умов їх відтворення та механізмів інтеграції у професійне й публічне середовище [3]. Через теоретичне узагальнення та емпіричні дослідження формується цілісне уявлення про вплив гендерних чинників на доступ до ресурсів, участь у прийнятті рішень і динаміку кар'єрного розвитку у науковій сфері.

Наукові дослідження забезпечують концептуальне підґрунтя для аналізу гендерної культури як сукупності норм, символічних значень і практик, що визначають соціальні очікування щодо ролей жінок і чоловіків. У межах міждисциплінарного підходу здійснюється поєднання методів соціологічного

аналізу, правового регулювання, філософської рефлексії та економічного моделювання, що сприяє виявленню структурних дисбалансів у професійному середовищі [5]. Узагальнення результатів таких досліджень формує основу для критичного перегляду усталених інституційних моделей і сприяє уточненню наукових підходів до проблеми гендерної рівності.

Освітній вимір наукової діяльності посідає особливе місце у процесі формування гендерної культури, оскільки через освітні програми здійснюється трансляція наукових знань і соціальних настанов майбутнім фахівцям. Інтеграція гендерного підходу у зміст навчальних дисциплін сприяє формуванню аналітичного мислення, орієнтованого на врахування соціальних відмінностей і структурних нерівностей. Академічне середовище виконує функцію простору професійної соціалізації, у межах якого відбувається засвоєння принципів рівності, недискримінації та поваги до людської гідності як складових професійної етики.

Інституційний рівень наукової сфери пов'язується з формуванням внутрішніх правил і процедур, що визначають умови доступу до наукової діяльності та кар'єрного зростання. Аналіз кадрової політики, систем оцінювання результатів досліджень і механізмів розподілу фінансування свідчить про наявність гендернозумовлених асиметрій, які потребують наукового осмислення та корекції [1]. Застосування гендерночутливих підходів у діяльності наукових установ сприяє створенню більш збалансованих умов участі у дослідницьких проєктах і управлінських структурах.

Реалізація гендерночутливої політики у науковій сфері ґрунтується на використанні доказового підходу, що передбачає опору на результати систематичних досліджень і статистичний аналіз. Вивчення показників участі жінок і чоловіків у наукових проєктах, керівних органах і експертних спільнотах формує інформаційну базу для ухвалення управлінських рішень [2]. Аналітичні дані щодо кар'єрних траєкторій, академічної мобільності та умов поєднання професійної діяльності з приватним життям використовуються під час розроблення стратегічних документів у сфері науки та освіти.

Наукова діяльність виступає чинником формування публічної політики у сфері гендерної рівності через експертну підтримку законодавчих і програмних ініціатив. Результати досліджень застосовуються під час оцінювання ефективності нормативно-правових актів і державних програм, спрямованих на подолання дискримінаційних практик. У процесі взаємодії науки та органів державної влади забезпечується узгодження теоретичних положень із

практичними завданнями соціального розвитку, що сприяє підвищенню обґрунтованості політичних рішень [4].

Отже, формування гендерної культури у науковому середовищі відбувається як тривалий процес, що поєднує накопичення знань, трансформацію інституційних практик і зміну професійних норм. Академічна спільнота виступає простором вироблення підходів до інклюзивної організації праці та справедливого оцінювання результатів дослідницької діяльності. Інтеграція гендерного виміру у наукові дослідження та освітні стратегії впливає на розвиток соціально відповідальної науки, орієнтованої на рівність можливостей і збалансований суспільний розвиток.

Література:

1. Від стереотипів до рішень: жінки в авангарді енергетичних трансформацій. URL: <https://ua.boell.org/uk/2025/02/12/vid-stereotypiv-do-rishen-zhinky-v-avanhardi-enerhetychnykh-transformatsiy>

2. Гендерна рівність у науці: включення та участь жінок у глобальних наукових організаціях. URL: <https://uk.council.science/publications/gender-equality-in-science/>

3. Гендерна рівність – рівні можливості доступу до освіти і науки. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/news_details/genderna-rivnist-rivni-mozhливosti-dostupu-do-osviti-i-nauki

4. Мілосердов В., Когут І., Поліщук О., Будз О. Гендерна сегрегація у фаховій передвищій та вищій освіті. URL: <https://cedos.org.ua/researches/genderna-segregacziya-u-fahovijperedvyshhij-ta-vyshhij-osviti/>

5. Пласконь Є. Український фемінізм і феміністки: що ми про це знаємо і як є насправді. URL: <https://www.032.ua/news/2643211/ukrainskij-feminizm-i-feministki-so-mipro-ce-znaemo-i-ak-e-naspravdi>

Наталя Пасічник, Ренат Ріжняк

Донецький державний університет внутрішніх справ

ПРОСУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В НАУЦІ: СПІВПРАЦЯ МІЖНАРОДНИХ ІНСТИТУЦІЙ

На сучасному етапі просування гендерної рівності як однієї з цілей сталого розвитку чітко простежується системна координація зусиль міжнародних організацій (ООН, OECD, European Commission, Міжнародна

наукова рада (ISC), Міжакадемічне партнерство (IAP), Постійний комітет з гендерної рівності в науці (SCGES) та ін.) щодо ліквідації гендерної нерівності у сфері науки. Одними з перших офіційних документів, де було окреслено спільну позицію з цього питання, стали резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Наука, техніка та інновації в цілях розвитку» (від 20.12.2013 року), в якій проголошувався рівний доступ жінок і дівчат до науково-технічних досягнень і розвитку науки, техніки та інновацій як гарантія забезпечення гендерної рівності у науковій сфері, та резолюція A/RES/70/212, прийнята 22.12.2015 року, якою зауважено значущу роль жінок у забезпеченні сталого розвитку, їхню виключну роль у науковому співтоваристві та необхідність сприяння розширенню прав і можливостей жінок і дівчат у науковій сфері. Відповідно до Резолюції Генеральної Асамблеї ООН A/RES/70/212, було проголошено Міжнародний день жінок і дівчат у науці (відзначаємо з 2016 року щорічно 11 лютого) – день, коли світова наукова спільнота відзначає «внесок жінок у науку та підвищує обізнаність про те, що наука та гендерна рівність повинні розвиватися пліч-о-пліч для вирішення основних світових проблем» [8]. Тема гендерної рівності, участь жінок і дівчат у науці також щорічно обговорюються на Всесвітньому економічному форумі та Всесвітніх форумах ЮНЕСКО. Наприклад, Всесвітній форум ЮНЕСКО «Перспективи жінок і дівчат в науці» (червень 2023 року) було присвячено аналізу проблем і факторів, що зумовлюють гендерну нерівність в науковій сфері, а також оприлюдненню рекомендацій, спрямованих на ліквідацію глибинних причин гендерного дисбалансу в науці. Під егідою ЮНЕСКО проводиться системна діяльність для досягнення гендерної рівності у науковій сфері [6; 7]. Святкування Міжнародного дня жінок і дівчат у науці 2026 року в штаб-квартирі ЮНЕСКО буде присвячено переосмисленню STEM-напряму та впливу цього напряму на гендерну рівність [8].

Якісний аналіз проблем і перспектив діяльності жінок і дівчат в науці вибудовується на основі узагальнених і систематизованих кількісних даних. Показники, якими оперують міжнародні інституції [4], містять понад 60 індикаторів щодо участі жінок у різних вимірах науки, технологій та інновацій, показуючи наукові галузі, в яких вони недостатньо або надмірно представлені. Офіційний веб-сайт ЄС (Eurostat) представляє детальні набори даних по Цілям сталого розвитку, у тому числі й по цілі 5 – «Гендерна рівність» [3]. У контексті ЄС моніторинг Цілі сталого розвитку – гендерна рівність – зосереджений на гендерно зумовленому насильстві, доступі до якісної освіти, зайнятості на

ринку праці, рівній оплаті праці та збалансованому представництві на керівних посадах. 2023 року було оприлюднено перший Звіт про впровадження гендерної рівності G7 [5], який містив огляд зусиль країн G7, спрямованих на сприяння участі жінок у науці, технологіях, інженерії та математиці (STEM).

Гендерна рівність в дослідженнях та інноваціях є пріоритетним напрямом діяльності Європейської Комісії у межах зобов'язань Комісії щодо рівності в усіх сферах політики ЄС та, зокрема, окреслюють побудову Союзу рівності [2]. Рівність між жінками та чоловіками як основоположне право й цінність закріплена в законодавстві ЄС ще з часів Римського договору 1957 року. ЄС має добре налагоджену регуляторну базу щодо гендерної рівності, включаючи обов'язкові директиви, які широко застосовуються в дослідницькому секторі та на яких ґрунтується Рамкова програма досліджень та інновацій (Горизонт Європа, 2021 – 2027) та функціонує Європейський дослідницький простір. ЄС виділив на період 2021 – 2027 років понад 79 мільйонів євро, щоб допомогти понад 350 організаціям для інтеграції гендерного виміру у зміст досліджень та інновацій.

Міжнародні інституції комплексно досліджують питання гендерної (не)рівності в сфері науки на різних рівнях. На регіональному рівні вивчаються проблеми гендерної нерівності в науковій сфері в різних країнах, аналізуються причини і фактори, що зумовлюють цю нерівність; доступ жінок і дівчат до наукових знань; чисельність і проблеми жінок-науковиць, які живуть в районах військових конфліктів і стихійних лих [1]. На цьому рівні значна увага міжнародних інституцій приділяється реалізації інноваційних освітніх стратегій та ініціатив, що сприяють розширенню можливостей для здобуття жінками й дівчатами наукової освіти. На рівні окремих наукових сфер досліджуються проблеми гендерного дисбалансу окремих наукових сфер, таких як математика, фізика, інженерія, сфери штучного інтелекту, де чисельність жінок складає приблизно 22% від загальної чисельності фахівців цих сфер. Питання гендерної рівності на організаційному рівні зосереджуються на представництві та участі жінок у наукових академіях, наукових спілках, наукових товариствах, комітетах, експертних групах тощо, де, на жаль, чітко окреслюється проблема «скляної стелі». На рівні індивідуальних кар'єрних траєкторій жінок і дівчат у науковій сфері аналізуються способи залучення та розбудова наукової кар'єри та можливості проектної та грантової підтримки їхніх наукових розвідок. На всіх рівнях актуальним є усвідомлення, що гендерний дисбаланс наукової

сфери зумовлений в першу чергу соціально-культурними стереотипами, які репродукує гендерно стереотипне суспільство на системному рівні.

Отже, просування гендерної рівності в науці є результатом цілеспрямованої та скоординованої діяльності міжнародних інституцій, які формують нормативні, аналітичні та інституційні засади подолання гендерного дисбалансу у науковій сфері. Аналіз документів, програм і ініціатив ООН, ЮНЕСКО, OECD, Європейської Комісії та інших організацій засвідчує, що забезпечення рівних прав і можливостей жінок і дівчат у науці розглядається як необхідна умова сталого розвитку, інноваційного поступу та соціальної справедливості. Міжнародні інституції здійснюють системний моніторинг гендерної (не)рівності на різних рівнях – від глобального й регіонального до галузевого, організаційного та індивідуальних кар’єрних траєкторій. Водночас наявні кількісні дані переконливо свідчать про збереження значних гендерних диспропорцій, особливо в STEM-напрямах, у сфері ухвалення рішень та на керівних позиціях у науці, що пов’язано з дією соціокультурних стереотипів.

Література:

1. Акбаш К. С., Пасічник Н. О., Ріжняк Р. Я. Гендерні виміри України: адаптація гендерних індексів на субнаціональний рівень : монографія. Кропивницький : «КОД», 2025. 293 с.

2. Commission unveils its Roadmap to strengthen women’s rights. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_681

3. Eurostat. Gender equality. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/sdi/database/gender-equality>

4. OECD. Science, Technology and Innovation Scoreboard. URL: <https://www.oecd.org/en/data/datasets/science-technology-and-innovation-scoreboard.html>

5. Promoting Gender Equality Through G7 Policy. URL: https://www.oecd.org/en/publications/g7-gender-equality-implementation-report-2023_b7117089-en.html

6. UNESCO in Action for Gender Equality: 2022 – 2023. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000387300>

7. UNESCO in Action for Gender Equality: 2024 – 2025. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000396066>

8. UNESCO International Day of Women and Girls in Science. URL: <https://www.unesco.org/en/days/women-girls-science>

АРХЕТИП ЖІНОЧОГО НАЧАЛА В МІФОЛОГІЧНИХ ТА РЕЛІГІЙНИХ КУЛЬТУРНИХ ПРАКТИКАХ

Архетип жіночого начала є фундаментальною складовою культурної та духовної свідомості людства, що знаходить своє відображення в міфології, релігійних системах і сучасних культурних практиках. Він репрезентує універсальні уявлення про жіночу сутність, що поєднує в собі такі виміри, як творення і збереження життя, мудрість, інтуїцію, здатність до трансформації та взаємодії з космічними або соціальними силами тощо. Міфологічні системи різних народів відображають жіночий архетип у вигляді богинь-покровительок родючості, пологів, магії, мудрості чи природи. Актуальність дослідження архетипу жіночого начала обумовлена його багатовимірною роллю у формуванні культурних наративів, ціннісних орієнтацій, соціальних практик і відкриває шлях до інтеграції міфологічних знань у сучасну культурологію, філософію та соціальні науки, сприяючи осмисленню ролі жінки як носія життєвої, духовної і культурної сили у різні епохи та цивілізаційні контексти. Під архетипом жіночого ми розуміємо універсальну символічну модель жіночої сутності, яка відображає психологічні, соціальні, культурні та космічні аспекти жіночої природи. Він включає різні прояви жіночого начала, такі як материнство, мудрість, творчість, сексуальність, інтуїція, сила або руйнівна здатність, і слугує структурою, за допомогою якої культура, міфологія та релігійні традиції осмислюють роль жінки у світі.

Розглянемо деякі приклади. У слов'янській культурній традиції архетип жіночого начала часто проявляється через символічне ототожнення з природою. Його можна побачити в образах Світового дерева чи священної гори, які виступають метафорами життя, родючості та зв'язку людини з космічним порядком. Ці природні символи уособлюють материнську сутність, здатну народжувати, підтримувати і відновлювати життя. Водночас архетип жіночого реалізується через конкретні божества. У слов'янській міфології жіноче начало часто постає у парі, як, наприклад, Лада та Ладо, де Лада уособлює родючість і гармонію, а Ладо – чоловічий відповідник, що підтримує

порядок і злагоду. Також зустрічаються автономні жіночі постаті, які виступають носіями сакральної влади та опіки над родом і життям: Верховні Рожаниці, Мара, Мокош, Берегиня [1].

Верховні Рожаниці в слов'янській міфології – це жіночі божества долі, народження та життєвого призначення, які визначають людську частку від моменту появи на світ. Вони належать до найдавнішого шару слов'янських вірувань і пов'язані з архаїчним культом жіночого начала, роду та космічного порядку. Рожаниці зазвичай постають у вигляді двох або трьох сакральних жіночих постатей, що приходять до новонародженого, визначають його долю, тривалість життя, щастя чи страждання, а також опікуються родючістю, продовженням роду та жіночою тілесністю. У джерелах вони часто згадуються разом із Родом – чоловічим принципом роду, який у поєднанні з Рожаницями формує міфологічну модель творення і підтримання світу.

Богиня Марена (Морена, Мара) у слов'янській міфології уособлює зиму, смерть та циклічне оновлення природи. Вона виступає як персоніфікація кінця року, холодної пори та невідворотності життєвих циклів, одночасно символізуючи перехід і відродження. Марена виступає як архетип жіночого начала, що поєднує руйнівну і життєдайну сили: з одного боку, вона холодна, невблаганна, приносить смерть і кінець, з іншого – її зображення супроводжували обряди очищення і оновлення, що символізували підготовку до нового життя. Важливим атрибутом її культу були ляльки-обереги, які спалювали або топили, тим самим «проводячи» зиму і відновлюючи природний ритм року. У культурно-символічному вимірі Марена репрезентує циклічність часу, єдність життя і смерті, змінність природних та соціальних процесів, а також акцентує роль жіночого начала як носія переходу та трансформації. Її образ демонструє, що слов'янська традиція від початку визнавала жіночу силу не лише у створенні життя, а й у контролі над його неминучим завершенням і відновленням [2]. Морена часто згадується разом із Лелею та Живою, всі вони були сестрами, доньками Лади. Леля уособлює весну, кохання та пробудження природи, символізує життя, юність і родючість. Жива виступає як втілення життєвої сили, здоров'я та родючості, опікується родом, домашнім вогнищем і духовною гармонією. Разом ці три лики відображають єдність жіночого архетипу, демонструючи його здатність одночасно створювати, підтримувати та перетворювати, перебуваючи в гармонії з природними і життєвими циклами.

Мокош у слов'янській міфології постає як одна з найважливіших жіночих божеств, що уособлює жіноче начало, родючість, жіночу працю та опіку над домом і сім'єю. Її інколи ототожнюють з Ладодою, а інколи їх розрізняють.

Берегиня в слов'янській міфології постає як охоронниця дому, роду та сімейного благополуччя. Вона уособлює жіноче начало як захисну й опікунську силу, що оберігає сім'ю від небезпек, злих духів і хаосу. Уявлення про Берегиню пов'язують із водними джерелами, річками та лісами, де вона мешкає і через які здійснює свій вплив на людей, захищаючи їхнє життя та добробут. Берегиня часто асоціюється з образами жіночої мудрості, чистоти та морального порядку. В обрядовій практиці її шанували через символічні підношення, дбайливо зберігаючи домашній вогонь, воду та інші елементи господарського і сакрального простору. Вона постає як архетип охоронниці роду, що поєднує турботу про родину з підтриманням гармонії між людиною і природою. Берегиня втілює образ жінки, яка не лише породжує і зберігає життя, а й активно охороняє його від загроз, демонструючи подвійність жіночого архетипу – творення і захист.

Складним і багатогранним образом жіночого начала є богиня Ішчель у міфології майя [7]. Вона поєднує в собі функції богині Місяця, покровительки пологів, медицини, ткацтва та мудрості, втілюючи тілесно-материнський, культуротворчий і космічний аспекти жіночої сутності. Ішчель репрезентує архетип Великої Матері як джерела життя, що забезпечує продовження роду, турботу й захист. Її зв'язок із Місяцем підкреслює циклічність життя, оновлення та тісний зв'язок жінки з космічними ритмами. Особливу роль у міфології майя має образ Ішчель як ткачки. Ткацтво символізує впорядкування хаосу, формування космосу і плетіння ниток долі, наближаючи її до аналогічних архетипів у світовій міфології, таких як грецькі Мойри або скандинавські норни.

Подібним чином архетип жіночого начала проявляється у гавайській міфології через образи богинь Пеле та Ліліноє [5]. Пеле, богиня вулканів і вогню, уособлює одночасно творення і руйнування, любов і ревності, вигнання й заснування нового світу. Її вогонь символізує не просто стихійне явище, а внутрішню потребу творити, ініціюючи космічний порядок і перетворюючи хаос на структуровану реальність. Пеле постає як архетип матері-засновниці, де творення неможливе без болю, конфлікту і втрат. Легенди підкреслюють її як першооснову, яка приходить до світу смертних, щоб започаткувати новий порядок, і демонструють циклічність життя і смерті, оновлення та

трансформації. Її протиставленням є Ліліное – богиня снігу, туману і старості, яка контролює старі вулканічні конуси та охолоджує палаючі потоки Пеле. Вона символізує жіночу мудрість, спокій та стабільність, виступаючи як архетип охоронниці природного порядку і завершення циклу. Разом Пеле і Ліліное формують дуальну модель трансформаційної жіночої енергії: активну, палаючу, руйнівну та пасивну, охолоджуючу і захисну. Ці образи демонструють багатовимірність жіночого начала, де поєднуються стихійність, материнство, духовність і творення. У сакральних практиках Гавайїв, наприклад, збереження пуповинних шнурів новонароджених у печерах кратера Халеакала підкреслює символічне значення жіночого тіла як посередника між природним, соціальним і духовним світом.

У мексиканській культурі образ Коатлікуе, богині землі та материнства ацтеків, постає як архетип жіночої витривалості та сили протистояти структурним обмеженням. Вона втілює духовну міць матері, яка приймає на себе небезпеки пологів і жертвність материнства, водночас поєднуючи творення і руйнування. Її культ супроводжувався численними ритуалами, під час яких жерці приносили жертви, виконували танці і співи, щоб підтримати баланс між життям і смертю. В образі Коатлікуе поєднуються жіноче та чоловіче начала: змії символізують життєву силу і відродження, а орлині пазурі – владу над смертю [3].

Отже, образи жіночого архетипу у світовій міфології демонструють як універсальні теми, так і локальні культурні особливості. Ці образи демонструють універсальний архетип жіночого начала: його здатність творити й зберігати життя, впорядковувати космічний і соціальний порядок, здійснювати трансформацію і впливати на долю, водночас відображаючи культурні особливості кожної цивілізації. Водночас локальні символи – заєць у майя, змії у ацтеків, прядка у грецьких і слов'янських міфах – підкреслюють унікальність кожного культурного контексту.

Література:

1. Войтович В. М. Українська міфологія. Київ : Либідь, 2002. 664 с.
2. Рижова О. Форми вияву архетипу Великої Матері в образі богині Марени у давній культурі різних слов'янських народів. *Сіверський літопис*. 2020. № 5. С. 25–35. URL: <https://nasplib.isoftware.kiev.ua/items/5a55f8b5-3746-46e4-9ae3-0fcbaa3d43de>

3. Campbell J. Aztec Mythology. Coatlicue – Mother of Gods. *Mythology Vault*. URL: <https://mythologyvault.com/mythologies-by-culture/aztec-mythology/coatlicue-mother-of-gods/>

4. Jung C. G. The Archetypes and the Collective Unconscious. *Collected Works of C. G. Jung*. Vol. 9, Part 1. 2nd ed. Princeton, New Jersey : Princeton University Press, 1981. 451 p.

5. Pérez F. L. Early uses by ancient Hawaiians, and environmental, geographical, and ecological history, of Haleakalā Crater, East Maui. *Geographies*. 2024. Vol. 4, No. 2. P. 378–410. <https://doi.org/10.3390/geographies4020022>

6. Petinova O., Svitlytska V. Feminine origin in the cosmogonic ideas of the Slavic and Eastern philosophy: a comparative analysis. *Philosophy and Cosmology*. 2023. Vol. 31. P. 96–107. <https://doi.org/10.29202/phil-cosm/31/8>

7. Roys R. L. Ritual of the Bacabs: A Book of Maya Incantations. KIP Monographs. Norman : University of Oklahoma Press, 1965. 234 p. URL: https://digitalcommons.usf.edu/kip_monographs/277

Євгенія Пилипенко

Одеський державний університет внутрішніх справ

ЗНАЧЕННЯ ЖІНКИ В МЕДИЧНІЙ НАУЦІ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Після повномасштабного вторгнення рф на територію України жінки поруч з чоловіками стали на захист нашої держави. Натепер у Збройних Силах України служать близько 70 тисяч жінок на таких військових спеціальностях: медики, зв'язківці, снайпери тощо. Понад 5500 військовослужбовиць перебувають безпосередньо на передовій. У таких умовах набуває актуальності збереження здоров'я жінок-військовослужбовиць, у тому числі в репродуктивній сфері, а також проведення відповідних наукових досліджень за цим напрямом [3].

Зокрема, вже під час дії правового режиму воєнного стану в Державній установі «Інститут педіатрії, акушерства і гінекології імені академіка О. М. Лук'янової» Національної академії медичних наук України В. О. Вагнер здійснено та у 2024 році захищене дисертаційне дослідження на тему: «Шляхи профілактики порушень та реабілітації репродуктивного здоров'я жінок-військовослужбовців, що зазнали впливу факторів воєнного середовища».

Отримані результати дозволяють обґрунтувати концептуальну модель етапних профілактично-реабілітаційних заходів для оптимізації захисту і відновлення репродуктивного здоров'я та покращення якості життя жінок-військовослужбовців зі стрес-асоційованими менструальними дисфункціями, що зазнають впливу факторів воєнного середовища [1].

Представниця клінічного перинатального центру Львівської обласної ради «Львівський обласний клінічний перинатальний центр» М. Й. Малачинська присвячує своє наукове дослідження репродуктивному здоров'ю жінок і фертильності під час війни та в післявоєнний період [2]. Як зауважує авторка у своїй науковій роботі, війна призводить до підвищеної смертності матерів і дітей, збільшення кількості незапланованих вагітностей та підвищення ризиків ускладнень під час вагітності. Жінки, що проживають у зонах конфлікту, часто не мають доступу до якісної медичної допомоги через брак медичних препаратів, фахівців та руйнування медичних закладів. Психологічний тиск, включаючи тривожність, депресію і посттравматичний стресовий розлад, ще більше погіршує їхнє здоров'я [2]. Незважаючи на ці виклики, підкреслюється стійкість і адаптивність жінок у зонах конфлікту. Однак для пом'якшення негативного впливу війни на репродуктивне здоров'я жінок існує нагальна потреба у багатогранному підході. Він включає відновлення інфраструктури охорони здоров'я, забезпечення безперервного доступу до медичної допомоги та послуг у сфері репродуктивного здоров'я, надання комплексної підтримки психічного здоров'я, а також задоволення потреб у харчуванні через програми продовольчої безпеки [2].

Проведення подібних наукових досліджень доводять необхідність комплексних стратегій для задоволення складних потреб жінок-військовослужбовиць у сфері охорони здоров'я в зонах бойових дій, а тому не можна не дооцінювати потужний внесок жінок-науковиць у розгляд та дослідження цього питання.

Література:

1. Вагнер В. О. Шляхи профілактики порушень та реабілітації репродуктивного здоров'я жінок-військовослужбовців, що зазнали впливу факторів воєнного середовища. Облікова картка дисертації. URL: <https://dir.ukrintei.ua/view/okd/b374df2328dafd90f047d719fcdc28e6>

2. Малачинська М. Й. Репродуктивне здоров'я жінок і фертильність під час війни та в післявоєнний період. *Reproductive health of woman. Репродуктивне здоров'я жінки*. 2025. № 1 (80). С. 28–32.

3. У ЗСУ служать більш як 70 тисяч жінок, понад 5500 військовослужбовиць перебувають на передовій. УКРІНФОРМ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3968319-u-zsu-sluzat-bils-ak-70-tisac-zinok-ponad-5-500-vijskovosluzbovic-perebuvaut-na-peredovij.html>

Марк Пирлик, Катерина Барахович
Одеський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник – Сергій Саранов,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
інституту права та безпеки

ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ЖІНОК У НАУЦІ

Світове визнання інтелектуального внеску жінок у розвиток цивілізації знаходить своє офіційне втілення у встановленні Міжнародного дня жінок і дівчат у науці, який щороку відзначається 11 лютого. Ця дата є не просто символічним жестом, а й потужним інструментом легітимізації досягнень науковиць на всіх ієрархічних рівнях - від аспіранток, які лише розпочинають свій шлях, до доценток, професорок та академкинь, що формують стратегії наукового розвитку. Публічне вшанування їхніх здобутків є критично важливим етапом у процесі деконструкції історичного міфу про науку як виключно чоловічу сферу інтересів та інтелектуальних пошуків. Фундаментом для встановлення цього дня виступає послідовна діяльність Організації Об'єднаних Націй. Ще 20 грудня 2013 року Генеральна Асамблея ООН приймає резолюцію «Наука, техніка та інновації в цілях розвитку», де вперше чітко артикулюється, що рівний доступ жінок і дівчат до науково-технічних досягнень є обов'язковою запорукою забезпечення гендерної рівноправності. Логічним продовженням цієї політики стає прийняття 22 грудня 2015 року спеціальної резолюції A/RES/70/212. Цей документ не лише проголошує 11 лютого офіційним днем вшанування жінок у науці, а й закликає міжнародну спільноту до активних дій. На сьогодні понад 60 країн світу офіційно приєдналися до цієї ініціативи, впроваджуючи спеціальні заходи, спрямовані на системне подолання гендерних стереотипів. Важливість таких кроків підтверджується тривожною статистикою: попри те, що жінки складають 33% від загальної кількості дослідників у всьому світі, їхня присутність у складі

національних наукових академій обмежується лише 12%. Цей розрив свідчить про наявність «скляної стелі», прихованих структурних бар'єрів, які штучно стримують доступ талановитих науковиць до керівних посад. Саме тому Міжнародний день жінок і дівчат у науці слугує нагадуванням про необхідність повного використання наукового таланту жінок заради прогресу людства, а щорічні вітання на адресу дослідниць є визнанням їхньої ролі як рівноправних творців майбутнього [1].

Зауважимо, що на сьогоднішній день в Україні питання гармонійного поєднання професійного зростання та приватного життя жінки-науковиці переходить із площини теоретичних дискусій у сферу практичної реалізації правових норм. Фундаментом цього процесу виступає Конституція України [2] та Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [3]. Ці нормативно-правові акти безпосередньо пов'язані з темою правових гарантій та соціальної підтримки жінок-науковиць, оскільки вони закладають правову основу для усунення будь-яких форм дискримінації за статевою ознакою в усіх сферах суспільного життя.

Конституція України – це документ, який визначає основні напрями державної політики щодо утвердження гендерної рівності, серед яких особливе місце посідає забезпечення рівних можливостей у здобутті освіти, професійній підготовці та кар'єрному просуванні. У контексті наукової діяльності Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» виступає гарантом того, що жінки мають право на рівний доступ до наукових грантів, посад у закладах вищої освіти та членства у спеціалізованих вчених радах, що є критично важливим для професійної самореалізації. Прямий зв'язок із наукою простежується через норми закону, які зобов'язують державні органи та установи створювати умови, що дозволяють поєднувати трудову діяльність із сімейними обов'язками, зокрема через розвиток соціальної інфраструктури та підтримку гнучких форм організації праці. Для жінки в науці це означає законодавчо закріплену можливість уникати «штрафу за материнство» або штучного обмеження наукового росту через домашні справи, адже закон стимулює роботодавців впроваджувати заходи, що сприяють гармонійному поєднанню дослідницької роботи з приватним життям. Отже, цей закон не лише декларує рівність, а й стає інструментом для подолання труднощів в академічному середовищі, дозволяючи науковицям повноцінно реалізовувати свій інтелектуальний потенціал без примусового вибору між успішною кар'єрою та сім'єю.

В Україні серед науковців – 46% жінок. Це досить високий показник. У середньому такий показник у Центральній і Східній Європі становить 40%, у світі, за даними Інституту статистики ЮНЕСКО, – 28%. Українки успішно працюють у різних галузях наук. Найбільше їх у галузі суспільних (65,8%), медичних (65,2%) і гуманітарних (60,3%) наук. У галузі технічних наук їх всього 34,1% [4].

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що ефективність балансу кар'єри й особистого життя жінки-науковиці в Україні безпосередньо залежить від дієвості правових механізмів. Юридичний аспект у цьому контексті виступає не лише гарантом рівності, а й інструментом соціальної підтримки, що дозволяє конвертувати кількісну перевагу жінок у науці в якісну репрезентацію на керівних посадах. Подальший розвиток академічного середовища має базуватися на суворому дотриманні антидискримінаційного законодавства та створенні інклюзивного простору, де правові гарантії забезпечують жінці можливість бути активним суб'єктом наукового прогресу, зберігаючи при цьому гармонію в особистому житті [5].

Література:

1. Волощук О. Жінки в науці: стереотипи та реальність. URL: <https://law.chnu.edu.ua/zhinky-v-nautsi-stereotypy-ta-realnist/>
2. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08 вересня 2005 року № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
4. Просування гендерної рівності в наукових організаціях. URL: https://uk.council.science/our-work/gender-equality/?utm_source
5. Наливайко Л. Р., Марценюк Л. В. Права жінок та гендерна рівність в Україні: проблеми теорії та практики. *Приватне та публічне право*. 2022. № 1. С. 61–66. <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2022.1.11>

Вікторія Решетнік
Одеський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник – Наталія Янчук,
професорка кафедри загальноправових дисциплін
факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ ЖІНОК У СФЕРІ НАУКИ В ЄС: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Гендерна рівність у науці залишається однією з важливих цілей Європейського Союзу, адже попри значний прогрес останніх десятиліть, жінки досі недостатньо представлені на вищих академічних посадах та серед керівників дослідницьких проєктів. Для подолання цього дисбалансу ЄС створює систему інститутів, кожен з яких відіграє важливу роль у підтримці жінок-дослідниць та забезпеченні рівних можливостей у науковій сфері.

Мета роботи полягає у дослідженні позитивного досвіду ЄС щодо подолання гендерної нерівності у науці.

Реалізація принципу гендерної рівності потребує не лише декларативного закріплення, а й функціонування комплексної системи правових механізмів його забезпечення. У межах ЄС така система сформована на основі взаємодії інституційного, нормативного та фінансового механізмів, які у сукупності забезпечують впровадження політики рівних прав і можливостей жінок і чоловіків у сфері науки.

Важливе місце у системі правових механізмів підтримки жінок у сфері науки посідають інституційні механізми, діяльність яких спрямована на формування, координацію та реалізацію гендерно орієнтованої політики на рівні ЄС. Ключову роль серед них займають Європейська комісія, Європейський інститут з питань гендерної рівності (EIGE), а також спеціалізовані органи та програми, що забезпечують інтеграцію гендерного підходу у сферу наукових досліджень та інновацій. Саме через функціонування відповідних інституцій забезпечується практичне впровадження принципу рівних можливостей у науково-дослідній сфері.

Європейський інститут гендерної рівності (EIGE) виконує функцію наукового та аналітичного центру з питань гендерної рівності в ЄС та

регулярно публікує звіти, які демонструють відсоток жінок на різних рівнях академічної кар'єри, від докторантів до професорів та керівників дослідницьких установ [2].

Європейська Комісія як виконавчий орган ЄС несе основну відповідальність за розробку та впровадження політики гендерної рівності в науці. У цій роботі важливу роль відіграє Генеральний Директорат з досліджень та інновацій (DG RTD). Підрозділ з гендерної рівності в рамках DG RTD координує зусилля щодо підвищення участі жінок у науці та дослідженнях. Він не лише розробляє стратегічні документи, але й забезпечує їх практичне втілення через систему вимог до дослідницьких організацій та проєктів, які претендують на європейське фінансування.

Поряд з інституційним виміром забезпечення підтримки жінок у сфері науки в ЄС ґрунтується на системі правових механізмів, які визначають нормативні засади реалізації принципу гендерної рівності, встановлюють відповідні гарантії та створюють обов'язкові для виконання правила у науково-дослідній сфері.

Існує низка нормативно-правових актів, які регулюють це питання. Одним із основних є Директива 2006/54/ЄС Європейського Парламенту та Ради [1]. Ця Директива слугує правовою основою для недискримінаційної політики у всіх сферах зайнятості, включно з науковими та дослідницькими установами, які повинні гарантувати рівні умови для жінок-дослідниць. Стратегія гендерної рівності Європейського Союзу визначає пріоритети у сфері гендерної політики, включно з підвищенням участі жінок у науці, технологіях, інженерії та математичних дисциплінах, а також у дослідницьких і керівних позиціях. Прийнята Європейською Комісією у березні 2020 року, Стратегія має на меті створення Європи, де жінки та чоловіки мають рівні можливості розвивати свій потенціал та робити внесок у суспільне життя. Важливою складовою практичної реалізації цих стратегічних цілей є рамкова програма ЄС з досліджень та інновацій Horizon Europe (2021 – 2027) [3].

Водночас ефективність інституційних та правових механізмів значною мірою залежить від наявності належного фінансового забезпечення, яке створює реальні умови для практичної реалізації політики підтримки жінок у сфері науки в ЄС. У цьому контексті особливого значення набувають фінансові механізми, спрямовані на стимулювання участі жінок у науково-дослідній діяльності та усунення структурних нерівностей.

Фінансова підтримка жінок-дослідниць у ЄС здійснюється через поєднання базових програм підтримки науки (Horizon Europe [3], Marie Skłodowska-Curie Actions [4]) і цільових грантів та ініціатив для жінок (Women TechEU, EmpoWomen, Open Horizons). Програма Marie Skłodowska-Curie Actions (MSCA) надає стипендії та гранти дослідникам на всіх етапах кар'єри, від докторантів до досвідчених науковців, підтримуючи їхню мобільність та розвиток [4]. Особлива увага до гендерного балансу є невід'ємною частиною філософії MSCA. Програма активно заохочує організації створювати сприятливі умови для жінок-дослідниць. MSCA також сприяє формуванню міжнародних мереж жінок-дослідниць, які можуть обмінюватися досвідом та спільно працювати над подоланням бар'єрів у кар'єрі [4].

Ці правові рамки діють у тісній взаємодії, зокрема, Директива 2006/54/ЄС створює базові юридичні гарантії рівності у сфері праці, Стратегія гендерної рівності окреслює політичний курс і пріоритети ЄС у підтримці жінок, а Horizon Europe, Marie Skłodowska-Curie Actions та інші забезпечують конкретне впровадження політики рівності у програмах фінансування науки та інновацій. Завдяки такому поєднанню нормативних, стратегічних та фінансових механізмів ЄС сприяє забезпеченню рівних прав для жінок-дослідниць.

Досвід Європейського Союзу у сфері підтримки жінок-дослідниць свідчить про системний, багаторівневий підхід до вирішення проблеми гендерної нерівності в науці. Для України, яка перебуває у процесі європейської інтеграції та реформування наукової сфери, цей досвід є надзвичайно цінним і може бути адаптований з урахуванням національних особливостей.

В Україні на сьогодні відсутній спеціалізований орган або єдина платформа, яка системно збирала б та аналізувала дані про гендерний баланс у науці. З урахуванням досвіду ЄС доцільним є створення спеціалізованого підрозділу при Міністерстві освіти і науки України або Національній академії наук України, відповідального за моніторинг гендерної рівності в науці. В Україні практично відсутні спеціалізовані фінансові програми для підтримки жінок-дослідниць, тому необхідним є запровадження цільових грантів або стипендій для жінок-дослідниць.

Отже, досвід Європейського Союзу у сфері підтримки жінок-дослідниць може бути ефективно використаний в Україні. Реалізація таких підходів сприятиме підвищенню конкурентоспроможності української науки, її

інтеграції до Європейського дослідницького простору та утвердженню гендерної рівності як невід’ємної цінності сучасного наукового розвитку.

Література:

1. Директива 2006/54/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про реалізацію принципів рівних можливостей і рівноправного поводження щодо чоловіків та жінок у питаннях працевлаштування і зайнятості» від 5 липня 2006 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/eu060040>

2. Європейський інститут гендерної рівності (EIGE). URL: <https://eige.europa.eu/>

3. Програма Horizon Europe. URL: <https://horizon-europe.org.ua/uk/about-he/he-programme/>

4. Marie Skłodowska-Curie Actions. URL: <https://horizon-europe.org.ua/uk/structure/pillars/p-1/msca/>

Наталія Рибка

Національний університет «Одеська політехніка»

ЖІНКА-НАУКОВИЦЯ В УМОВАХ ПЕРМАКРИЗИ: ТВОРЧИСТЬ, КАР’ЄРА ТА БАЛАНС ОСОБИСТОГО ЖИТТЯ

У сучасному глобальному інформаційному суспільстві творчість, креативність та інноваційність постають не лише рушіями соціального прогресу, а й базовими характеристиками людської діяльності у будь-якій сфері – від науки й освіти до культури та економіки. Як показано у попередніх дослідженнях [2], творчість є необхідною умовою повноцінної самореалізації сучасної людини. Для жінок-науковиць ця вимога ускладнюється необхідністю постійно балансувати між професійною реалізацією, сімейними ролями та соціальними очікуваннями, що робить гендерний вимір творчої діяльності особливо актуальним.

Умови глобалізації, цифровізації та воєнної нестабільності радикально змінюють характер наукової праці, підвищуючи значення інтелектуальної автономії, гнучкості, міждисциплінарності та здатності до творчого мислення. Водночас ці ж умови загострюють структурні нерівності, які непропорційно впливають на жінок, зокрема на жінок у науці.

За даними Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ), нематеріальні активи – знання, інновації, творчі рішення – сьогодні цінуються

значно вище за матеріальні ресурси [5]. Це означає, що будь-яке обмеження творчого потенціалу, зокрема через гендерну нерівність, призводить до втрат суспільного розвитку.

Дослідження демонструють, що інклюзивні та гендерно різноманітні колективи є більш інноваційними та ефективними. Для науки це має принципове значення: розширення участі жінок-науковиць не лише збільшує кількість потенційних ідей, а й змінює самі підходи до постановки проблем, методів дослідження та інтерпретації результатів.

Попри це, жінки в науці стикаються з системними бар'єрами: нерівним доступом до керівних позицій, грантового фінансування, академічного визнання, а також з ефектом «скляної стелі», що особливо посилюється у періоди материнства та догляду за родиною. Саме тут проблема балансу між кар'єрою та особистим життям стає не приватною, а структурною.

ЮНЕСКО у спеціальному звіті щодо гендерної рівності в культурних і творчих секторах підкреслює, що, незважаючи на формальний прогрес, жінки продовжують зазнавати дискримінації щодо оплати праці, стабільності зайнятості та академічного просування [6]. Пандемія COVID-19 та повномасштабна війна в Україні лише загострюють ці тенденції, оскільки доглядова праця та побутові навантаження непропорційно лягають на жінок.

Згідно з Global Gender Gap Report 2022 Всесвітнього економічного форуму, гендерний розрив в Україні в умовах війни залишається значним, попри незначне статистичне скорочення [7]. Для жінок-науковиць це означає підвищений ризик переривання академічної кар'єри, втрати дослідницьких можливостей і зниження видимості їхнього наукового внеску.

Гендерні стереотипи відіграють ключову роль у відтворенні цих нерівностей. Дослідження показують, що уявлення про «природну» непридатність жінок до інтелектуально складних або лідерських ролей формуються ще в дитинстві та впливають на освітні й професійні траєкторії. У науці це проявляється у занижених очікуваннях, меншій підтримці та вищих вимогах до жінок порівняно з чоловіками.

Проблема поєднання професійної та приватної сфер є критичною саме для жінок-науковиць. Академічна культура, зорієнтована на безперервну продуктивність, мобільність і конкуренцію, часто ігнорує реалії доглядової праці та репродуктивних ролей. У результаті жінки змушені або жертвувати кар'єрним зростанням, або працювати в режимі хронічного перевантаження.

Водночас дослідження доводять, що створення інституційних умов для балансу – гнучких графіків, доступу до доглядової інфраструктури, прозорих кар’єрних треків – позитивно впливає на креативність та інноваційність. Баланс не є «приватною проблемою», а структурною умовою сталого розвитку науки.

Роботи Саллі Хелгесен демонструють, що жінки часто володіють іншими стилями спостереження, комунікації та лідерства, які мають стратегічну цінність у складних системах знання [3; 4]. Орієнтація на взаємозв’язки, уважне слухання, етика турботи та довгострокове бачення є особливо важливими для міждисциплінарних наукових досліджень і колективних проєктів.

Ці якості не є «біологічно заданими», але формуються внаслідок соціалізації та досвіду. Водночас саме вони часто знецінюються в патріархальних академічних культурах, що віддають перевагу ієрархії, індивідуальній конкуренції та формалізованим показникам успіху.

Війна в Україні радикально змінює соціальні ролі та професійні траєкторії. За даними Національного інституту стратегічних досліджень, очікується зростання участі жінок у ринковій та інтелектуальній праці, зокрема у науковій сфері [1]. Але без цілеспрямованої державної та інституційної політики це зростання може супроводжуватися посиленням експлуатації та нерівності.

Для жінок-науковиць у воєнний період баланс кар’єри та особистого життя набуває екзистенційного виміру: поєднання дослідницької роботи з турботою про родину, психологічною стійкістю та громадянською відповідальністю стає щоденним викликом.

Гендерна рівність у науці не є питанням «справедливості для окремої групи», а умовою повноцінної реалізації творчого та інтелектуального потенціалу суспільства. Жінка-науковиця, яка має можливість поєднувати професійну кар’єру та особисте життя без системних втрат, стає ключовою фігурою інноваційного розвитку. Переосмислення академічних норм, подолання гендерних стереотипів і створення умов для балансу є стратегічними завданнями для науки в умовах глобальної нестабільності. Інвестуючи у жінок-науковиць, суспільство інвестує у власну здатність до відновлення, розвитку та творчого майбутнього.

Література:

1. Прокопій Д. Гендерні диспропорції в Україні під час війни. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/henderni-dysproportsiyi-v-ukrayini-pid-chas-viyny>

2. Рибка Н. М. Інформаційні та творчі потреби людини в глобальному інформаційному суспільстві. *Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття* : зб. матеріалів VII Міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 11 – 13 вересня 2014 року / під заг. ред. В. Г. Спрінсян. Одеса : Грін Д. С., 2014. С. 440–443.

3. Helgesen S., Johnson J. *The Female Vision: Women's Real Power at Work*. San Francisco : Berrett-Koehler Publishers, 2010. 256 p.

4. Helgesen S. *The Female Advantage: Women's Ways of Leadership*. New York : Doubleday, 1990. 320 p.

5. The World Intellectual Property Organization (WIPO). URL: <https://www.wipo.int/en/web/about-wipo>

6. UNESCO. *Gender-Creativity. Progress on the Precipice. Special Edition. Convention Global Report Series*. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000375706/>

7. World Economic Forum. *Global Gender Gap Report 2022*. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2022.pdf

Тамара Сабельникова
незалежна дослідниця (м. Крема, Італія)

ФЕМІНІТИВИ ЯК КУЛЬТУРНЕ І СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЯВИЩЕ

Мова є невід'ємним складником людської взаємодії, одним із проявів якої є відносини між протилежними статями. Свого часу Сімона де Бовуар стверджувала, що нерівне становище жінки в патріархальному суспільстві запрограмоване в мові ще до її народження. Науковці виокремлюють гендерні стереотипи та їхні вияви на різних мовних рівнях, зокрема на семантичному, граматичному, фонетичному тощо.

Фемінізм як частина постмодерністської філософії сприяв зародженню такого розділу мовознавства, як феміністська лінгвістика, що описує наявні в мовленні відмінності між статями, явища гендерної асиметрії, а також пропонує способи нівелювання стереотипів, нав'язаних чоловічою картиною світу.

Виявами гендерної нерівності є мовні кліше на кшталт «Чоловіки – сильна стаття», ототожнення понять «людина» і «чоловік» у багатьох мовах, творення імен жіночого роду від чоловічих, уявлення про те, що називання жінок іменниками чоловічого роду підвищує їхній статус тощо.

Феміністська лінгвістика пропонує два шляхи усунення андроцентризму в мові: гендерну нейтралізацію, тобто створення і вживання гендерно нейтральних слів, і гендерну специфікацію, або творення та використання фемінітивів замість послуговування іменниками чоловічого роду, коли йдеться про жінок.

У сучасному українському дискурсі проблема функціонування фемінітивів є предметом жвавої не лише лінгвістичної, а й суспільної дискусії. Водночас вони стають лінгвістичним знаряддям у боротьбі за рівні права жінок [3, с. 91].

Український правопис 2019 року (п. 4, § 32) визначає правила творення фемінітивів від іменників чоловічого роду за допомогою суфіксів -к-(а), -ин-(я), -иц-(я), -ес-(а) (наприклад, авторка, кравчиня, дослідниця, стюардеса). Переважно це назви професій. Потрібно зауважити, що інші суфікси, такі як -ш-(а), -их-(а), надають словам додаткового семантичного забарвлення. Зокрема, суфікс -ш-(а) вказує на те, що жінка є дружиною представника певної професії (наприклад, секретарша), а суфікс -их-(а) має зневажливий відтінок (порівняйте: повариха – куховарка, ткачиха – ткаля). Деякі назви утворені шляхом поєднання основ (наприклад, медсестра).

Однак тлумачення фемінітивів як одиниць-корелятивів до маскулінативів є звуженим, хоча вони й переважають у цій лексичній групі. До фемінітивів належать також іменники *feminina tantum*, які споконвічно існували як назви осіб жіночої статі (наприклад, економка, нянька, покоївка). Проте наявність таких слів знову ж таки закріплює в мові стереотипний розподіл соціальних ролей у суспільстві. Водночас існують чоловічі похідні на базі жіночих назв (наприклад, кума – кум, теща – тесть).

Найдавніші фемінітиви, які дійшли до нас із часів праіндоєвропейської мовної спільноти, – це назви жінок за родинними зв'язками. Пізніше їхнє семантичне поле збагачується назвами за діями, функціями, заняттями (дїлальниця, ключьниця), за соціальним або майновим станом (господариня, служниця), за стосунками та поведінкою (наложьниця, подруга), за віковою приналежністю (отроковица), за національними ознаками (грекиня, московка) [1, с. 98].

У добу Ренесансу суспільні відносини на українських землях регулював Литовський статут, який, зокрема, закріплював за жінками широкі майнові права. Це спричинило появу нових слів (отчичка, сукцесорка) [1, с. 110]. Низку фемінітивів зафіксував у своєму словнику Б. Грінченко: аптекарка, арештантка,

артистка тощо [1, с. 117]. Внаслідок демократизації суспільства жінки все більше стають залученими до громадської, професійної, політичної діяльності, а це водночас стимулює появу нових мовних одиниць на позначення назв осіб жіночої статі (вчителька, активістка, агітаторка, секретарка, кулеметниця, підпільниця тощо).

Отже, фемінітиви мають широкий семантичний спектр, що зумовлено багатогранністю самого життя та розмаїттям функцій і ролей жінки в ньому. Тому, на нашу думку, найбільш оптимальною дефініцією цього поняття є запропонована Т. Нестеренко: фемінітиви – «іменникові апелятивні назви на позначення осіб жіночої статі за професією, родом занять, соціальним станом і статусом, територіальною належністю, особливими рисами й характеристиками, що корелюють з чоловічими назвами та забезпечують гендерну симетрію в мові» [2, с. 164].

Нині в Україні подекуди залишається неподоланою тенденція, успадкована від радянського минулого, називати професії іменниками чоловічого роду. Такі стереотипи часто спричиняють курйозні розбіжності між реальною картиною світу й відображеною в мовленні (наприклад, коли говоримо, що лікар у відпустці у зв'язку з вагітністю).

Водночас українці прагнуть утверджувати європейські демократичні цінності, до яких, зокрема, належить і гендерна рівність. Мова як відображення суспільної свідомості реагує на зміни в соціальній реальності появою нових слів або нових граматичних форм. У сучасній Україні активно вживаються іменники жіночого роду на позначення осіб за сферою діяльності: прем'єрка, професорка, лікарка, директорка тощо.

Отже, фемінізація в мові – явище не лише лінгвістичне, а й культурне та соціально-економічне. Продукування і вживання фемінітивів відповідає потребі соціальної репрезентованості жінки в суспільстві та нівелювання стереотипів у мовленні, нав'язаних чоловічою картиною світу.

Література:

1. Брус М. Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування : монографія. Івано-Франківськ : ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2019. 440 с.

2. Нестеренко Т. До проблеми творення й уживання фемінітивів у сучасному українському дискурсі. *Актуальні питання гуманітарних наук. Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького*

державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2021. Вип. 36, том 2. С. 159–165.

3. Сваричевська А. Фемінітиви і гендерне мовознавство з позицій феміністської лінгвістики. *Актуальні питання гуманітарних наук. Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2021. Вип. 43, том 3. С. 88–93.

Віолета Світлицька
Міжнародний університет

Науковий керівник – Оксана Петінова,
професорка кафедри філософських і соціологічних студій
та соціокультурних практик Державного закладу
«Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

ЖІНКА ЯК БЕРЕГІНЯ ТА РУЙНІВНИЦЯ: АМБІВАЛЕНТНІСТЬ АРХЕТИПУ ВЕЛИКОЇ МАТЕРІ

Проблема жіночого начала в міфологічних і релігійно-філософських системах належить до фундаментальних питань гуманітарного знання, оскільки торкається осмислення походження світу, природи буття та місця людини у космічному порядку. Одним із найстійкіших і водночас найсуперечливіших образів, що супроводжує ці пошуки, є архетип Великої матері. У межах міфологічної свідомості жіноче начало постає не лише як життєдайна сила і берегиня існування, а й як потенційно руйнівна, хаотична та всепоглинаюча стихія. Саме ця подвійність – здатність одночасно творити й знищувати – формує амбівалентний характер архетипу Великої матері.

Міфологія як архаїчна форма світогляду репрезентує особливий тип мислення, у якому світ осмислюється через символи, персоніфікації та наративні структури. У цій системі жіноче начало часто постає як первинна космічна сила, що передує будь-якому впорядкуванню. Жіноче тут не зводиться до соціально-біологічної категорії, а набуває статусу метафізичного принципу, здатного уособлювати хаос, матерію, землю, природу або абсолютну цілісність буття.

Архетип Великої матері формується саме в цьому контексті: як символ початку всього суцього, потенційності та нескінченного відтворення. Водночас він включає в себе й зворотний бік – силу руйнування, поглинання та повернення форм у первісний стан. Отже, жіноче в міфологічній парадигмі постає як єдність протилежностей, що забезпечує динаміку космічного процесу.

У космогонічних міфах різних культур жіноче начало передусім асоціюється з родючістю, народженням і підтриманням життя. Образи праматері, богині-землі або жіночої космічної стихії символізують здатність породжувати світ і забезпечувати його безперервне існування. У цьому аспекті Велика мати постає як берегиня буття, охоронниця космічного порядку та природних циклів.

В індійській традиції ця функція чітко простежується в образі Землі-Матері, яка є основою всього живого. Вона постає як простір, у якому народжується життя, розвивається і знаходить тимчасовий притулок. Жіночі божества, пов'язані з землею та природними стихіями, виконують роль посередників між космосом і людиною, забезпечуючи гармонію між природним і соціальним вимірами буття.

Поряд із життєдайною функцією архетип Великої матері містить у собі й деструктивний потенціал. У міфологічному мисленні руйнування не сприймається виключно негативно; воно є необхідною фазою космічного циклу, умовою оновлення та переходу до нових форм буття. Саме жіноче начало часто пов'язується з цією межею між життям і смертю.

Образ землі як місця поховання підкреслює амбівалентність жіночого архетипу. Та сама сила, що дарує життя, здатна його забирати, повертаючи все створене до первісної матерії. Велика мати постає як всепоглинаюча стихія, що розчиняє індивідуальність у колективному та космічному.

В індійській традиції культ Великої Матері поширювався не лише на божественні образи, а й на звичайних жінок, які розглядалися як земне відображення сакрального жіночого начала. Це виявляється в уявленні про жінку як хранительку добробуту, гармонії та ритуальної повноцінності родини. Повага до жінки осмислюється як умова прихильності богів і процвітання дому, тоді як її приниження або страждання трактується як передумова занепаду [3].

Китайська філософська традиція розглядає походження світу як еволюцію первісного хаосу (хундун), що містить у собі творчий потенціал. Цей стан первісної цілісності включає джерело полярності інь і ян, які не протистоять одне одному, а перебувають у динамічній рівновазі [6].

Жіночий принцип інь асоціюється з темрявою, глибиною, внутрішньою енергією та потенційністю. Він несе в собі як здатність до впорядкування світу, так і можливість його дестабілізації у випадку втрати балансу. Сучасні дослідження пов'язують символіку інь-ян з юнгіанськими архетипами аніми та анімусу, підкреслюючи універсальний характер цієї амбівалентності [7; 4].

У слов'янській міфології архетип Великої Матері найповніше реалізується в образі Землі-Матері. Вона дарує життя, живить і захищає, але водночас приймає померлих у своє лоно, виступаючи символом смерті й повернення до першооснови. Ця амбівалентність чітко зафіксована у фольклорі, зокрема в прокльонах і прислів'ях, де земля мислиться як сила, здатна як прийняти, так і відкинути людину [1].

Міфи про Морану і Ярила відображають жіноче начало як активного учасника циклу життя і смерті. Морана постає не лише богинею зими та загибелі, а й необхідною силою, без якої неможливе оновлення природи. Поряд із нею образ Лади уособлює гармонію, родючість і космічний порядок; саме вона народжує нове Сонце, забезпечуючи безперервність світового циклу [2].

У міфології майя архетип Великої Матері репрезентує богиня Ішчель – покровителька пологів, медицини, ткацтва та місячних циклів. Вона поєднує функції захисту й зцілення з мотивами болю, крові та трансформації. Символ ткацтва, пов'язаний з Ішчель, уособлює впорядкування хаосу та «плетіння» долі, що зближує її з універсальними архетипами жіночого космічного начала [8; 5].

Сучасні дослідники підкреслюють, що вагітність і пологи були одними з найнебезпечніших життєвих досвідів для жінок майя, адже рівень материнської та перинатальної смертності залишався дуже високим від доіспанських часів аж до перших десятиліть ХХ століття. Демонструється архетипова амбівалентність жіночого начала, а жіноче тіло зображується як космологічний об'єкт, що концентрує в собі як творчу силу народження, так і потенційну небезпеку крові, болю і смерті [5]. Отже, Ішчель у соціокультурних традиціях майя постає як архетип жіночої сакральності, що поєднує в собі життєдайну тілесність, ритуальну функцію, здатність творити та зцілювати, а також здійснює медіацію між поколіннями через жіночу суб'єктність у ритуалах і ремеслах.

Архетип жіночого начала у гавайській міфології переважно представлений образами Пеле та Ліліное. Перша з них, Пеле, є гавайською богинею вулканів і вогню. Міф про неї є не просто космогонічною історією, а філософською й культурною репрезентацією, яка поєднує творення й

руйнування, любов і ревності, вигнання й заснування нового світу. Пеле є втіленням жінки як космічної стихії, яка несе не тільки народження, а й покарання, очищення та трансформацію. У гавайській легенді вона постає як першооснова, яка приходить у світ смертних, аби започаткувати новий порядок: «She walks among mortals... her touch scorches rock and pours oceans of lava where horizons meet the sea» [9]. Цей опис демонструє онтологічну силу Пеле як архетипу жіночої креативності, – вона не просто богиня, а міфологічна структура, що формує простір, перетворюючи хаос у порядок.

Архетип Великої Матері є універсальною символічною моделлю, в межах якої жіноче начало поєднує функції берегині та руйнівниці. У різних культурних традиціях ця амбівалентність реалізується через образи землі, богині-творця, хтонічної стихії та матері, що одночасно народжує і поглинає.

Жінка в межах цього архетипу постає не пасивним елементом, а активною силою космічних і соціальних процесів. Її руйнівний потенціал не протиставляється життєдайності, а є необхідною умовою циклічності буття, що забезпечує оновлення і безперервність життя.

Література:

1. Номис М. Українські приказки, прислів'я і таке інше. Київ : Либідь, 1993. 768 с.
2. Слов'янська міфологія: боги, символи, архетипи. URL: <https://spadok.org.ua/slavic-mythology>
3. Bühler, G. *The Laws of Manu*. Oxford : Clarendon Press, 2023.
4. Chai, D. Daoism and the philosophy of yin-yang duality. *Philosophy East and West*. 2023. Vol. 73, No. 2. P. 287–305.
5. Knowlton, T., Dzidz Yam, J. Maya midwifery, ritual practice and the goddess Ix Chel. *Ethnohistory*. 2019. Vol. 66, No. 4. P. 719–742.
6. Living in the Chinese Cosmos. Harmony, chaos and cosmology in Chinese thought. URL: <https://press.princeton.edu/books/hardcover/9780691234174/living-in-the-chinese-cosmos>
7. Ray, R. E., McFadden, J., Hatcher, J. Archetypal symbolism of yin and yang: A Jungian interpretation. *Journal of Analytical Psychology*. 2010. Vol. 55, No. 3. P. 421–440.
8. Roys, R. L. *The Book of Chilam Balam of Chumayel*. Norman : University of Oklahoma Press, 1965. 196 p.
9. The Legend of Pele. Hawaiian mythological narratives. URL: <https://www.hawaiianmythology.com/pele>

ЖІНКА В НАУЦІ: МІЖ ПРАВАМИ, РОЛЯМИ ТА ВНУТРІШНІМИ РЕСУРСАМИ

У сучасних умовах розвитку наукового знання проблема забезпечення гендерної рівності в науці набуває особливої актуальності як на рівні міжнародних стандартів, так і в межах національних правових систем. Принцип рівних прав і можливостей жінок і чоловіків закріплений у міжнародно-правових актах та законодавстві України, що формує нормативну основу для участі жінок у науковій та освітній діяльності [2; 3].

Водночас формально визначені правові гарантії не завжди трансформуються у фактичну рівність у професійному середовищі [6]. Жінки-науковиці продовжують зіштовхуватися з проявами гендерних стереотипів, обмеженими можливостями кар'єрного зростання та необхідністю поєднання наукової діяльності з сімейними й соціальними ролями. Це зумовлює потребу комплексного аналізу статусу жінки в науці у взаємозв'язку правових і психологічних чинників професійної реалізації.

Правовий статус жінки в науці визначається сукупністю міжнародних і національних нормативно-правових актів, зокрема положеннями Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW), рекомендаціями ЮНЕСКО та принципами рівності, закріпленими в Конституції України [2; 3]. Законодавство у сфері освіти і науки передбачає рівні умови доступу до наукової діяльності, однак у практичній площині зберігаються явища «скляної стелі» та гендерно зумовлені стереотипи, що обмежують можливості повноцінної реалізації задекларованих прав [5].

У цьому контексті доцільним є міждисциплінарний підхід до аналізу статусу жінки в науці, який поєднує правові та соціально-психологічні компоненти. Такий підхід дозволяє розглядати гендерну рівність не лише як формально закріплений принцип, а як реальний соціальний процес, що залежить від рівня професійної ідентичності, внутрішньої мотивації та психологічної готовності жінки до подолання структурних і культурних бар'єрів у науковому середовищі [6].

Особливого значення у цьому зв'язку набуває роль закладів вищої освіти та наукових установ як інституційних суб'єктів формування гендерно

чутливого академічного середовища. Саме в межах університетської культури відбувається відтворення або трансформація гендерних моделей професійної поведінки, що безпосередньо впливає на можливості жінок реалізовувати науковий потенціал, брати участь у прийнятті управлінських рішень та формувати власну професійну траєкторію.

У соціально-психологічному вимірі жінка-науковиця постає як носій множинних ролей – дослідниці, викладачки, матері, партнерки, громадської активістки, що зумовлює підвищене психоемоційне навантаження. Важливим чинником професійної стійкості виступає сформованість професійної ідентичності, яка включає усвідомлення власної цінності як фахівчині, здатність до самореалізації та розвиток внутрішніх ресурсів – психологічної стійкості, мотивації та соціальної підтримки.

Окремої уваги потребує проблема емоційного вигорання, що виникає внаслідок тривалого поєднання високих професійних вимог із соціальними очікуваннями щодо «традиційної» ролі жінки. Гендерні стереотипи посилюють внутрішні конфлікти між прагненням до професійного розвитку та необхідністю відповідати соціальним моделям поведінки, що актуалізує потребу формування культури психологічної підтримки в науковому середовищі [1].

Воєнний стан істотно впливає на функціонування наукової сфери, зумовивши трансформацію професійних ролей жінок-науковиць. Вимушене переміщення, дистанційні форми роботи та поєднання наукової діяльності з волонтерською і соціальною допомогою посилюють психологічне навантаження та розширюють соціальну місію науки [5]. Питання адаптації та рівності у специфічних умовах, зокрема в безпековому секторі та Збройних силах, також стає частиною загального дискурсу щодо стійкості науковиць [4]. Водночас умови війни загострюють проблеми емоційного виснаження, професійної невизначеності та зниження відчуття безпеки.

У світлі європейських інтеграційних процесів питання підтримки жінок у науці набуває особливого значення як складова державної політики у сфері освіти та наукових досліджень. Орієнтація на європейські стандарти гендерної рівності передбачає не лише формальне закріплення правових гарантій, а й упровадження системних практик недискримінації, менторства та забезпечення рівного доступу до академічних ресурсів і можливостей професійного зростання.

Забезпечення сталого розвитку наукової сфери потребує впровадження комплексних механізмів підтримки жінок у науці, що поєднують правові, організаційні та психологічні підходи. Перспективними інструментами є менторські програми, професійні спільноти взаємодопомоги, гнучкі форми організації праці та системи психологічної підтримки, спрямовані на профілактику емоційного вигорання й розвиток внутрішніх ресурсів стійкості.

Отже, жінка в науці постає не лише як суб'єкт реалізації професійних прав і свобод, а й як носій соціальних змін. Наука може і повинна розглядатися як простір формування нової гендерної культури, заснованої на принципах рівності, взаємної поваги та визнання професійного потенціалу жінки як важливого ресурсу суспільного розвитку в умовах сучасних трансформацій.

Література:

1. Бондарчук Н. В. Забезпечення гендерної рівності – шлях до сталого розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2025. Випуск 88: частина 4. С. 28–34. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/issue/view/19329>

2. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок : Міжнародний документ ООН від 18.12.1979 (зі змінами від 06.10.1999). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text

3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

4. Марценюк Т. Забезпечення гендерної рівності у Збройних силах України. *EMPIRIO*. 2024. Т. 1, вип. 1. С. 44–54. URL: <https://philpapers.org/archive/MARSRV-2.pdf>

5. Сироїд Т. Л. Концепція гендерної рівності та прояви гендерної нерівності: міжнародно-правовий аспект. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 12. С. 925–934. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/12/157.pdf>

6. Khraban, T., & Vyhivska, O. Towards gender equality: women's leadership in higher education. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2024. № 2 (59). С. 29–34. URL: https://journals.uran.ua/sr_edu/article/view/303271?utm_source=chatgpt.com

НАУКА КРІЗЬ ВІЙНУ: ВНЕСОК ЖІНОК-ДОСЛІДНИЦЬ У ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України стала безпрецедентним випробуванням для всіх сфер суспільного життя, зокрема для системи науки та освіти. Руйнування інфраструктури, вимушена міграція, психологічне навантаження, нестабільність фінансування та безпекові ризики суттєво вплинули на можливості здійснення наукової діяльності. Водночас саме наука відіграє ключову роль у формуванні інтелектуального, технологічного та гуманітарного підґрунтя післявоєнного відновлення держави. В особливо складних умовах опинилися жінки-науковиці, які часто поєднують професійну діяльність із доглядом за дітьми, підтримкою родин, волонтерською діяльністю та переживанням травматичного досвіду війни. Попри це, українські жінки-дослідниці продовжують наукову роботу, інтегруються у міжнародний академічний простір, беруть участь у розробці стратегій відновлення та формують нові підходи до наукової і освітньої діяльності [1]. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю осмислення внеску жінок у науку в умовах війни та визначення їх ролі як агентів стійкості й відновлення українського суспільства.

Метою роботи є комплексне дослідження ролі та внеску жінок у наукову діяльність в умовах воєнного стану, зокрема через аналіз основних викликів, з якими вони стикаються, визначення ключових напрямів їхньої участі у процесах відновлення України, осмислення гендерного виміру трансформації академічної культури в умовах війни та обґрунтування значення підтримки жінок у науці для забезпечення сталого післявоєнного розвитку держави.

У сучасних наукових дослідженнях роль жінок у науці розглядається крізь призму гендерної рівності, інклюзії, академічної доброчесності та сталого розвитку. Гендерний підхід у науці передбачає рівний доступ до ресурсів, можливостей професійного зростання та участі у прийнятті рішень. В умовах війни академічна культура зазнає трансформації: посилюється значення академічної солідарності, етики відповідальності, психологічної підтримки та міждисциплінарної взаємодії. Жінки-дослідниці дедалі частіше виступають ініціаторками соціально значущих наукових проєктів, спрямованих на

відновлення громад, підтримку вразливих груп та подолання наслідків війни. Воєнний стан суттєво ускладнює умови наукової праці. Серед основних викликів, з якими стикаються жінки-науковиці, можна виокремити:

- фізичні та безпекові загрози, що обмежують доступ до лабораторій, архівів і навчально-наукової інфраструктури;

- психоемоційне навантаження, пов'язане з воєнними подіями, втратами, тривожністю та невизначеністю;

- подвійне та потрійне навантаження, коли наукова діяльність поєднується з сімейними обов'язками, дистанційним навчанням дітей і волонтерською роботою;

- фінансова нестабільність та обмежені можливості для реалізації дослідницьких проектів усередині країни [3].

Незважаючи на ці труднощі, жінки-дослідниці демонструють високий рівень адаптивності, професійної відповідальності та академічної стійкості.

У період війни та підготовки до повоєнної відбудови жінки-науковиці активно долучаються до: розробки науково обґрунтованих стратегій відновлення інфраструктури, освіти, охорони здоров'я та соціальної сфери; психологічних і соціальних досліджень, спрямованих на подолання наслідків травматичного досвіду війни; правових і управлінських досліджень, пов'язаних із питаннями перехідного правосуддя, захисту прав людини та реінтеграції постраждалих територій; міжнародної академічної співпраці, що сприяє збереженню української науки у світовому науковому просторі; формування нових освітніх програм, орієнтованих на відновлення, безпеку та сталий розвиток. Жінки-дослідниці виступають носіями гуманістичних цінностей науки, поєднуючи наукову раціональність із соціальною чутливістю та відповідальністю. Війна актуалізує потребу в переосмисленні академічної культури, зокрема її гендерного виміру. Підвищується значення: гнучких форматів наукової та освітньої діяльності; менторських і підтримувальних практик; політик рівних можливостей і недискримінації; інтеграції психологічної підтримки в академічне середовище. Підтримка жінок у науці є не лише питанням гендерної рівності, а й стратегічним чинником відновлення наукового потенціалу держави [2].

Отже, жінки-дослідниці відіграють ключову роль у збереженні наукового потенціалу України в умовах війни та формуванні основ післявоєнного відновлення. Попри численні виклики, вони залишаються активними суб'єктами наукового процесу, ініціаторами інноваційних і соціально значущих

досліджень, носіями академічних цінностей і гуманістичних ідеалів. Подальший розвиток науки в Україні потребує системної інституційної підтримки жінок-науковиць, розширення можливостей міжнародної співпраці та впровадження гендерно чутливих політик у сфері освіти і науки. Саме за таких умов наука зможе стати потужним ресурсом відновлення, стійкості та сталого розвитку українського суспільства.

Література:

1. Жінки очолюють гуманітарні, економічні та законодавчі зусилля після років війни Росії проти України. URL: <https://ukraine.unwomen.org/uk/stories/novyny/2025/02/zhinky-ocholyuyut-humanitarni-ekonomichni-ta-zakonodavchi-zusylyya-pislya-rokiv-viyny-rosiyi-proti-ukrayiny>

2. Проєкт Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2030 року та плану заходів з його виконання у 2026 – 2030 роках. URL: <https://www.msp.gov.ua/legislation/draft-legal-acts/pro-zatverdzhennya-natsionalnoho-planu-diy>

3. Україна: Жінки лідирують на шляху до гендерно відповідального відновлення. URL: <https://ukraine.unwomen.org/uk/stories/pres-reliz/2025/07/ukrayina-zhinky-lidyruyut-na-shlyakhu-do-henderno-vidpovidalnoho-vidnovlennya>

Катерина Ткаченко

Державний заклад

**«Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»**

ЖІНКА-НАУКОВИЦЯ В ДЕРЖАВАХ З КОМУНІСТИЧНИМ МИНУЛИМ: МІЖ ФОРМАЛЬНОЮ РІВНІСТЮ, СИМВОЛІЧНИМ КОНТРОЛЕМ І ВОЄННОЮ ТРАНСФОРМАЦІЄЮ

Жінка-науковиця в державах з комуністичним і посткомуністичним минулим є складною соціокультурною фігурою, вписаною в історичні моделі модернізації, ідеологічні практики рівності та механізми символічного контролю. Комуністичний модернізаційний проєкт ХХ століття декларував емансипацію жінки як невід’ємну складову прогресу, масово залучаючи жінок до системи освіти, виробництва та науки. Однак ця рівність часто мала

інструментальний характер: жінка ставала ресурсом державної модернізації, а не автономною суб'єктною інтелектуального самовизначення.

Формальна інклюзія жінок до академічного середовища не означала руйнування владних ієрархій. Сучасні дослідження демонструють, що навіть у країнах із усталеними механізмами гендерної політики зберігається вертикальна сегрегація: жінки становлять значну частину дослідницького корпусу, але рідше займають керівні позиції. Згідно зі звітом European Commission «She Figures 2024», жінки складають майже половину дослідників у Європі, однак їхня частка серед керівників дослідницьких інституцій є значно нижчою [3]. Це підтверджує наявність феномену «скляної стелі», який функціонує навіть у системах із формальною рівністю.

Особливо показовим у цьому контексті є приклад Китайської Народної Республіки. Китай демонструє високий рівень представленості жінок у вищій освіті та дослідницькому секторі. Водночас у суспільному дискурсі активно функціонує поняття «leftover women», яке стосується освічених жінок старше 27 – 30 років, що не перебувають у шлюбі. Лета Гонг Фінчер у праці «Leftover Women: The Resurgence of Gender Inequality in China» показує, що цей дискурс не є випадковим, а вписаний у ширші державні та демографічні стратегії [4]. Подібний феномен також аналізується в статті С. Ф. То у журналі The China Quarterly, де наголошується на соціальних наслідках стигматизації професійних жінок у Китаї [7].

Отже, жінка-науковиця в китайському контексті опиняється в ситуації подвійного тиску: з одного боку, від неї очікується академічна продуктивність і професійна реалізація, з іншого – відповідність традиційній репродуктивній моделі. Попри формальні декларації рівності, участь жінок у вищих управлінських структурах університетів залишається обмеженою.

Подібні процеси можуть бути проаналізовані через концепцію символічного насильства П'єра Бурдьє, який розглядав механізми домінування як такі, що підтримуються не лише через формальні інститути, а й через інтеріоризацію норм і ролей [1]. У цьому сенсі жінка може бути включеною до системи, але не мати реального доступу до символічної та інституційної влади.

Пострадянський простір демонструє іншу, але структурно споріднену модель. У СРСР жінки масово залучалися до науки та освіти, що створювало образ емансипованого суспільства. Проте керівні позиції залишалися переважно чоловічими, а жіноча академічна кар'єра часто поєднувалася з подвійним навантаженням – професійним і домашнім. Після розпаду СРСР

демонтаж соціальної держави спричинив процес рефаміліалізації, коли значна частина соціальної відповідальності за догляд і відтворення була перекладена на жінок [6].

В Україні жінки становлять близько половини працівників наукових установ, проте їхня частка серед керівників є значно нижчою. Дослідження Cedos та INSCIENCE «Women's Careers in STEM» демонструє наявність бар'єрів кар'єрного зростання, пов'язаних із поєднанням професійної діяльності та сімейних обов'язків, а також із неформальними практиками академічного середовища [2].

Окремий вимір проблеми становить стереотипізація зовнішності жінки-науковиці. У посткомуністичних суспільствах і в китайському контексті зберігається уявлення про несумісність академічної серйозності з молодістю та фемінністю. Повсякденні коментарі, що ставлять під сумнів професійність жінки через її зовнішність, функціонують як форма символічного контролю.

Подібні механізми дисциплінування тіла аналізував Мішель Фуко, описуючи владу як систему нормалізації, що діє через соціальні очікування [5].

Повномасштабна війна Росії проти України стала чинником, який почав трансформувати гендерні ролі в суспільстві та в академічному середовищі. Масова мобілізація чоловіків, демографічні втрати та структурний дефіцит кадрів спричинили розширення професійних можливостей жінок. Згідно з аналітичними матеріалами UN Women, війна суттєво змінила структуру зайнятості та відповідальності жінок в Україні [8]. Подібні висновки містяться і в аналітичних матеріалах Світового банку щодо гендерних вимірів війни [9].

Водночас ці зміни мають амбівалентний характер. Розширення можливостей жінок часто відбувається як вимушена реакція на кризу, а не як результат довгострокової гендерної політики. Існує ризик, що після завершення війни відбудеться повернення до традиційних моделей розподілу ролей. Тому питання гендерної трансформації в науці та управлінні потребує інституційного закріплення, а не лише ситуативної адаптації.

Важливо також враховувати поколіннєвий вимір проблеми. Жінки-науковиці, чия академічна соціалізація відбувалася ще в радянський період або в перші десятиліття після розпаду СРСР, часто демонструють інший тип професійної ідентичності порівняно з молодшим поколінням. Для старшого покоління характерною є стратегія адаптації через витримування, мовчазну лояльність до інституції та уникання публічного конфлікту з системою. Академічна культура, сформована в умовах централізованого управління,

закріпила норму невидимості проблеми: дискримінація не проговорюється, а долається індивідуальною витривалістю.

Молодше покоління жінок-науковиць, навпаки, частіше артикулює питання гендерної нерівності, академічного булінгу, неформальних практик розподілу ресурсів. Це свідчить про зміну символічного горизонту очікувань. Якщо раніше наукова кар'єра сприймалася як простір особистої самопожертви в ім'я професії, то сьогодні дедалі більше актуалізується вимога балансу, справедливості й прозорості процедур. Отже, трансформація академічної культури відбувається не лише під впливом формальних реформ, а й через зміну поколіннєвих установок.

Окремого аналізу потребує феномен «невидимої праці» жінок в академії. Йдеться про наставництво, емоційну підтримку студентів, організаційну координацію, комунікаційні функції, які часто не входять до формальних показників продуктивності, але є критично важливими для функціонування університету. Ця праця рідко конвертується в кар'єрний капітал, проте суттєво впливає на якість освітнього середовища. У результаті жінки можуть демонструвати високу інституційну залученість без відповідного зростання формального статусу.

Також варто врахувати міжнародний вимір проблеми. У процесі інтеграції до європейського та глобального академічного простору посткомуністичні країни активно переймають стандарти публікаційної активності, грантової конкуренції та мобільності. Однак ці стандарти часто розраховані на модель академіка, який має повну часову мобільність і мінімальні зобов'язання поза професійною сферою. Для жінок, особливо тих, хто поєднує наукову діяльність із материнством або доглядовою працею, така модель може бути структурно менш досяжною. Отже, глобалізація науки не автоматично знімає гендерні бар'єри, а інколи навіть посилює їх через універсалізацію «нейтральних» критеріїв, що фактично відтворюють чоловічу норму академічної кар'єри.

В умовах війни в Україні цей дисбаланс набуває нових форм. З одного боку, жінки отримують більше можливостей для управлінської та публічної реалізації. З іншого, зростає обсяг емоційної, волонтерської та доглядової праці, яку вони виконують паралельно з професійними обов'язками. Розширення формальної відповідальності може супроводжуватися посиленням навантаження, що знову ж таки не завжди враховується в системі оцінювання академічної діяльності.

Не менш значущим є питання символічної репрезентації. Хто є обличчям науки в медійному просторі? Чи бачить суспільство жінку як експертку, аналітикиню, дослідницю, чи вона залишається другорядною фігурою в комунікаційній ієрархії? Репрезентація формує горизонти можливого: якщо дівчата не бачать жінок у ролі ректорів, академіків, публічних інтелектуалок, їхні уявлення про власну кар'єрну траєкторію можуть залишатися обмеженими.

Проблема жінки-науковиці не зводиться лише до статистики представництва. Вона охоплює комплекс культурних сценаріїв, інституційних практик і символічних структур, що визначають межі професійної легітимності. Переосмислення цієї проблеми вимагає не лише формальних програм гендерної рівності, а й глибокої трансформації академічної культури, від способів оцінювання до стилів лідерства й комунікації.

Отже, проблема жінки-науковиці в державах з комуністичним минулим є структурною проблемою влади, а не індивідуального вибору. Формальна рівність не гарантує доступу до символічного та управлінського капіталу. Сучасні трансформації, зокрема в умовах війни, відкривають можливість перегляду гендерних ієрархій, однак сталі зміни можливі лише за умови переосмислення глибинних культурних і інституційних механізмів академічного поля.

Література:

1. Bourdieu P. Masculine Domination. Stanford University Press, 2001.
2. Cedos, INSCIENCE. Women's Careers in STEM: Barriers and Motivations. 2025. URL: <https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/womens-careers-in-stem.-barriers-and-motivations.pdf>
3. European Commission. She Figures 2024: Gender Equality in Research and Innovation. Luxembourg, 2024. URL: https://south.euneighbours.eu/wp-content/uploads/2025/02/she-figures-2024-KI0924566ENN_compressed.pdf
4. Fincher L. H. Leftover Women: The Resurgence of Gender Inequality in China. London : Zed Books, 2014.
5. Foucault M. Discipline and Punish: The Birth of the Prison. New York : Vintage Books, 1977.
6. Lebid M. Childcare Policies and Gender Equality in the Post-Communist World. Doctoral dissertation, Central European University, 2021. URL: https://www.etd.ceu.edu/2021/lebid_maryna.pdf

7. Understanding sheng nü («leftover women»): the phenomenon of late marriage among Chinese professional women (2013). URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/china-quarterly> DOI: 10.1002/symb.46

8. UN Women. Rapid Gender Analysis of Ukraine. 2022 – 2023. URL: <https://knowledge.unwomen.org/sites/default/files/2022-05/Rapid-Gender-Analysis-of-Ukraine-en.pdf>

9. World Bank. Gender Dimensions of the War in Ukraine. 2023. URL: https://documents1.worldbank.org/curated/en/099101624110034835/pdf/P179415-674b8aea-e916-406f-931b-e43df4c5db77.pdf?utm_source=chatgpt.com

Катерина Удод

Харківський національний університет внутрішніх справ

ПОДОЛАННЯ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ ЯК СКЛАДОВА АНТИКОРУПЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ В ОСВІТІ ТА НАУЦІ

Гендерні стереотипи залишаються однією з ключових перешкод на шляху до формування добрососудного та інклюзивного суспільства. Вони проявляються у сфері освіти та науки через нерівний доступ жінок і чоловіків до ресурсів, кар'єрних можливостей, керівних посад, а також через упереджене ставлення до «жіночих» і «чоловічих» професій. Такі стереотипи не лише обмежують розвиток особистості, але й створюють ґрунт для корупційних практик, коли рішення ухвалюються не на основі компетентності, а під впливом упереджень чи дискримінаційних норм.

Подолання гендерних стереотипів є важливою складовою антикорупційної культури. Добрососудність передбачає рівність можливостей, прозорість процедур і відсутність дискримінаційних бар'єрів. У сфері освіти це означає створення навчальних програм, які інтегрують гендерний підхід, формують критичне мислення та навички протидії упередженням. У науці це забезпечення рівного доступу жінок і чоловіків до дослідницьких грантів, міжнародних проєктів та академічних посад, що сприяє інноваційності та підвищує якість досліджень.

Міжнародний досвід підтверджує: гендерна рівність і антикорупційна політика взаємопідсилюють одна одну. Практика гендерного мейнстрімінгу доводить, що інтеграція принципу рівності у всі рівні управління підвищує ефективність і прозорість інституцій. Так, у Швейцарії аудит рівної оплати

праці є умовою для отримання державного контракту, а в Кенії та Південній Африці частину державних закупівель резервують для жінок, молоді та людей з інвалідністю. Ці приклади демонструють, що інклюзивні практики знижують корупційні ризики та забезпечують справедливий розподіл ресурсів.

Важливим напрямом є боротьба з гендерними стереотипами у професійному середовищі. Це включає проведення тренінгів та семінарів для студентів і науковців, розробку політик рівних можливостей, а також створення інклюзивної організаційної культури, де доброчесність і гендерна рівність взаємопов'язані. Освіта та громадянське суспільство відіграють ключову роль у зміні суспільних уявлень, формуванні атмосфери довіри, поваги та справедливості, що є основою антикорупційної поведінки.

Отже, гендерна рівність у сфері освіти та науки є не лише питанням соціальної справедливості, а й стратегічним чинником розвитку антикорупційної культури. Лише інклюзивне середовище, де жінки й чоловіки мають рівні права та можливості, здатне забезпечити прозорість, ефективність і доброчесність у прийнятті рішень, а також сприяти сталому розвитку суспільства.

Ірина Червонецька
Одеський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник – Наталія Янчук,
професорка кафедри загальноправових дисциплін
факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ ЯК БАР'ЄР ПРОФЕСІЙНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ЖІНОК У ЮРИДИЧНІЙ НАУЦІ

У сучасному світі гендерна рівність є ключовим принципом забезпечення прав людини, закріпленим у міжнародних стандартах, таких як Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок [1]. Однак гендерні стереотипи як стійкі соціальні конструкти продовжують створювати бар'єри для професійної реалізації жінок, зокрема в юридичній науці. За даними досліджень, жінки в академічній юридичній сфері стикаються зі «скляною стелею», де стереотипи про їхню «сімейну орієнтованість» обмежують доступ

до лідерських позицій [5]. В Україні ця проблема посилюється патріархальними традиціями, але чинне законодавство, зокрема Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [2], та міжнародні зобов'язання вимагають активного подолання стереотипів. Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року наголошують на необхідності системного подолання стереотипів у освіті та науці, що робить дослідження цієї теми не лише теоретичним, а й практично значущим для розвитку правової системи.

Гендерні стереотипи як бар'єр професійної реалізації жінок у юридичній науці є актуальною проблемою сучасного правового простору. У світі, де жінки становлять понад 50% студенток юридичних факультетів, їхня частка серед професорів, керівників наукових шкіл та авторів найбільш цитованих праць у юридичній науці залишається значно нижчою (часто менше 30-35% на вищих щаблях академічної кар'єри). Це свідчить про стійку вертикальну сегрегацію та «скляну стелю». В Україні ситуація посилюється поєднанням патріархальних традицій, низькою обізнаністю правників щодо гендерної проблематики та недостатньою інституційною підтримкою жінок у науці.

Метою цього дослідження є аналіз гендерних стереотипів як бар'єрів у професійній реалізації жінок у юридичній науці.

Гендерні стереотипи визначаються як узагальнені уявлення про ролі, обов'язки та поведінку чоловіків і жінок, засновані на біологічних відмінностях, які призводять до дискримінації. Вони поділяються на чотири групи: стереотипи маскуліності-фемінності, чоловіки як «лідери», жінки як «доглядальниці»; стереотипи змісту праці, жінки в «м'яких» сферах, чоловіки в «технічних»; професійні стереотипи обмеження доступу до «чоловічих» професій; стереотипи поєднання сімейних і професійних ролей [3, с. 2–3]. У юридичній науці ці стереотипи проявляються як бар'єри, знижуючи соціальний статус жінок і обмежуючи їхні освітні та професійні перспективи [1].

Конкретні приклади стереотипів щодо жінок у професійній реалізації юридичної науки включають стереотип «наука – виключно чоловіча справа», де жінки сприймаються як менш здатні до логічного, аналітичного й абстрактного мислення, необхідного для юридичної доктрини, це призводить до недооцінки внеску жінок у теоретичні розробки та їхнього виключення з престижних наукових дискусій. Інший поширений стереотип – уявлення про жінок як «емоційних» і «нелогічних» у прийнятті рішень, що особливо шкодить у сферах, пов'язаних з аргументацією, судовим тлумаченням чи міжнародним

правом. Жінки-юристки часто стикаються з упередженнями, коли їхні аргументи сприймаються як «надто емоційні» або «суб'єктивні», тоді як аналогічні висловлювання чоловіків оцінюються як «раціональні». Також існує стереотип «подвійного навантаження», такого як сім'я + кар'єра, за яким жінки вважаються менш відданими науці через «сімейну орієнтованість», це проявляється в упередженому ставленні до публікаційної активності жінок після народження дітей, меншій підтримці в отриманні грантів чи просуванні на посади, а також у неявних упередженнях під час атестації [6]. Ще один стереотип – уявлення про жінок як «менш авторитетних» в аудиторії чи на конференціях: відгуки про жінок-викладачів часто більш критичні та ворожі, ніж про чоловіків-викладачів, що підтверджується емпіричними дослідженнями в юридичній науці, зокрема роботами Christine Haight Farley.

У юридичній науці стереотипи призводять до «ножичного ефекту», коли частка жінок зменшується від студентства до професури: жінки становлять лише 30% PhD-професорів, попри вищу кількість випускниць [4].

Чинне законодавство України ґрунтується на принципах гендерної рівності, закріплених у Конституції, яка забороняє привілеї чи обмеження за ознакою статі. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [2] визначає гендерну рівність як рівний правовий статус і можливості для його реалізації, а дискримінацію – як будь-які відмінності, що обмежують права (ст. 1). Закон вимагає усунення стереотипів через освіту та медіа (ст. 6), а також гендерно-правову експертизу норм (ст. 4), що безпосередньо стосується юридичної науки. У контексті професійної реалізації жінок у юридичній сфері закон передбачає рівні можливості в освіті та праці (ст. 17, 18), але практика показує низьку обізнаність юристів, що призводить до упереджених рішень.

На міжнародному рівні CEDAW є ключовим інструментом, що вимагає модифікації соціальних патернів для ліквідації стереотипів (ст. 5). У сфері освіти (ст. 10) CEDAW наголошує на усуненні стереотипів у навчальних програмах, що важливо для юридичної науки. У працевлаштуванні (ст. 11, п. 1) – на рівний доступ до професій, включаючи академічні.

Отже, гендерні стереотипи залишаються одним із найстійкіших і найглибших бар'єрів на шляху професійної реалізації жінок у юридичній науці, суттєво посилюючи структурну дискримінацію як в академічному середовищі, так і в сфері міжнародного приватного права. Вони не лише обмежують доступ жінок до вищих академічних посад, керівних ролей у наукових проєктах та

міжнародних юридичних мережах, але й впливають на тематику досліджень, оцінку наукових внесків та формування професійної ідентичності жінок-юристок. Тема набуває особливої актуальності в епоху глобальних трансформацій, коли юридична наука змушена враховувати гендерну перспективу при регулюванні трансграничних відносин, сімейного та трудового права. Чинне законодавство України, Конституція, Закон № 2866-IV та міжнародні стандарти CEDAW створюють міцну основу для подолання стереотипів через освіту, гендерну експертизу та політику рівності. Однак фактична реалізація залишається недостатньою через низьку обізнаність, неявні упередження та брак спеціальних заходів. Подолання цих бар'єрів вимагає комплексного підходу: посилення гендерної освіти в юридичних вишах, проведення емпіричних досліджень трансграничних гендерних спорів, запровадження тренінгів з усвідомлення упереджень, підтримки жіночих мереж та менторства, а також тимчасових спеціальних заходів (цільові показники представництва жінок на посадах). Такий підхід не лише забезпечить фактичну рівність, але й збагатить юридичну науку новими перспективами, підвищить її соціальну релевантність та відповідність викликам сучасного світу, сприяючи формуванню більш інклюзивної та справедливої правової культури в Україні та на глобальному рівні.

Література:

1. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, прийнята резолюцією 34/180 Генеральної Асамблеї ООН від 18 грудня 1979 року. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women>

2. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08 вересня 2005 року № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>

3. Уварова О. О., Дайнеко К. К. Захист прав жінок: юридичні інструменти забезпечення гендерної рівності в Україні : навч. посіб. Київ : ФОП Голембовська О. О., 2019. 116 с.

4. Beede D. N., Julian T. A., Langdon D., McKittrick G., Khan B., Doms M. E. Women in STEM: a gender gap to innovation. *Economics and Statistics Administration Issue Brief*. 2011. No 04-11. 11 p. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1964782>

5. Lerchenmueller M. J., Sorenson O. The gender gap in early career transitions in the life sciences. *Research Policy*. 2018. Vol. 47. № 6. P. 1007–1017. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2018.02.009>

6. Oliveira D. F. M., Ma Y., Woodruff T. K., Uzzi B. Comparison of National Institutes of Health grant amounts to first-time male and female principal investigators. *JAMA*. 2019. Vol. 321. № 9. P. 898–900. doi: 10.1001/jama.2018.21944

Інна Шаповалова

Одеський державний університет внутрішніх справ

ВПЛИВ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ СВІДОМОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Сучасний етап розвитку суспільства неможливий без створення рівних можливостей для самореалізації особистості незалежно від її статі в будь-якій сфері життєдіяльності. Нові реалії сучасного життя змушують переглянути наявну систему функціонування суспільства, виникає потреба впровадження нових технологій як у сфері науки, так і в системі освіти. Саме заклади вищої освіти разом з іншими організаціями гендерної соціалізації визначають можливості особистісного, громадського та професійного вибору. Практика показує, що в закладах освіти здебільшого поширений статево-рольовий підхід, який ґрунтується на розрізненні жінок і чоловіків за психологічними характеристиками і, відповідно, різних підходах до навчання особистості залежно від статі. Такий підхід фактично веде до утвердження прихованої нерівності представників різної статі та закріплення в суспільній практиці гендерної упередженості, ініціювання гендерно-рольових конфліктів тощо [1].

Проблема ролі освіти у формуванні гендерної культури та підвищенні гендерної свідомості полягає в тому, що сьогодні багато людей не розуміють значення гендерної рівності та не здатні відрізнити гендерні стереотипи від реальності. Одна з головних проблем у цій сфері полягає в тому, що багато людей не мають належних знань про гендер і його різні аспекти. Це може призвести до того, що люди не зможуть зрозуміти важливості гендерної рівності та не зможуть взаємодіяти з людьми, які мають різний гендерний ідентифікатор. Інша проблема полягає в тому, що багато людей не відчують необхідності в знаннях про гендер і його роль у суспільстві. Це може призвести

до того, що більшість людей будуть продовжувати діяти відповідно до гендерних стереотипів, що зазвичай зводяться до традиційних ролей чоловіків і жінок, і відповідно – до булінгу людей, які не відповідають гендерним стереотипам [3].

Для встановлення зв'язку між рівнем гендерної свідомості студентів та їх готовністю до співпраці з представниками інших гендерів у професійній і соціальній сферах можуть бути використані різні методи дослідження, а саме:

1. Опитування студентів за допомогою анкет, що містять запитання про їхні стереотипи, уявлення про роль чоловіків і жінок у суспільстві та про їхню готовність до співпраці з представниками інших гендерів.

2. Проведення групових дискусій і тренінгів з теми гендерної рівності, які допоможуть студентам покращити свої знання щодо гендерної рівності й підвищити готовність до співпраці з представниками інших гендерів.

3. Аналіз поведінки та взаємодії студентів у групових проєктах та інших колективних заходах, що дозволить оцінити їхню готовність до співпраці з представниками інших гендерів і виявити можливі проблеми.

4. Спостереження за студентами в реальних ситуаціях взаємодії з представниками інших гендерів, таких як взаємодія на практиках чи в процесі виконання проєктів [2].

Освіта має велике значення для формування гендерної культури та підвищення гендерної свідомості, оскільки вона може впливати на усвідомлення студентами різниці між статями, розуміння та підтримку гендерної рівності. Для досягнення мети з формування гендерної культури та підвищення гендерної свідомості студентів необхідна взаємодія між усіма відділами освіти, зокрема викладачами та адміністрацією навчальних закладів. Незважаючи на успіхи, досягнуті в цій галузі, досі є проблеми, пов'язані з формуванням гендерної культури та підвищенням гендерної свідомості. Особливо актуальними є питання, пов'язані з нерівністю учасників навчального процесу, зокрема щодо доступу до навчання для дівчат і жінок, наявності гендерних стереотипів у підручниках і курсах, недостатньої кількості жінок на високих посадах в освітніх інституціях. Зважаючи на важливість ролі освіти у формуванні гендерної культури та підвищенні гендерної свідомості, необхідно забезпечити подальші дослідження в цій галузі та розвиток нових підходів до викладання й виховання студентів [3].

Отже, освіта відіграє ключову роль у формуванні гендерної культури та підвищенні рівня гендерної свідомості молоді. Саме заклади вищої освіти

мають значний потенціал для подолання гендерних стереотипів, формування цінностей рівності та толерантності, а також розвитку готовності студентів до конструктивної взаємодії з представниками різних гендерів у професійній і соціальній сферах. Водночас збереження статево-рольового підходу в освітньому процесі сприяє відтворенню прихованої гендерної нерівності та упередженості. Тому актуальним є впровадження гендерно чутливих освітніх практик, інтеграція гендерної проблематики в навчальні програми та подальші наукові дослідження, спрямовані на вдосконалення механізмів формування гендерної культури в сучасному суспільстві.

Література:

1. Дубова Г. Упровадження гендерного підходу в закладах вищої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 36, том 1. С. 277–281.
2. Коваль Н. А. Роль педагогіки у підвищенні гендерної свідомості сучасної молоді. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. 2020. Вип. № 18 (29). С. 56–63.
3. Тюріна Д. М. Роль освіти у формуванні гендерної культури та підвищенні гендерної свідомості. *Вісник НУЦЗ України*. Серія: Державне управління. 2023. Вип. 1 (18). С. 257–263.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Аталай Дар'я – практикуюча юристка в сфері цивільного, господарського, корпоративного права (м. Одеса)

Балтаджи Поліна – професорка кафедри державно-правових дисциплін інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидатка юридичних наук, доцентка

Барахович Катерина – здобувачка вищої освіти першого рівня інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ

Бичкова Ольга – інспекторка відділу документального забезпечення Головного управління Національної поліції в Одеській області, здобувачка вищої освіти третього рівня Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського

Галуцько Віра – професорка кафедри адміністративної діяльності поліції факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ, докторка юридичних наук, професорка

Голубович Інна – завідувачка кафедри філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, докторка філософських наук, професорка

Джупіна Христина – здобувачка вищої освіти першого рівня інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ

Дружкова Ірина – доцентка кафедри менеджменту охорони здоров'я та психології Одеського національного медичного університету, кандидатка історичних наук, доцентка

Єпіфанцева Вероніка – здобувачка вищої освіти першого рівня інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ

Капкан Олена – доцентка кафедри професійних та спеціальних дисциплін інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидатка педагогічних наук

Карлайл Еліза – здобувачка вищої освіти третього рівня Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Клименко Кіра – здобувачка вищої освіти першого рівня інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ

Кобко-Одарій Вікторія – завідувачка кафедри державно-правових дисциплін інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидатка юридичних наук

Кононенко Тетяна – професорка кафедри державно-правових дисциплін інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ, докторка філософських наук, професорка

Король Георгій – здобувач вищої освіти першого рівня інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ

Корчинська Дарія – здобувачка вищої освіти першого рівня факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Одеського державного університету внутрішніх справ

Котенко Тетяна – доцентка кафедри економіки, права та управління бізнесом Одеського національного економічного університету, кандидатка економічних наук, доцентка

Кузьменко Ольга – учена секретарка секретаріату Вченої ради Донецького державного університету внутрішніх справ, провідна наукова співробітниця відділу інформаційно-дидактичного моделювання Національного центру «Мала академія наук України», докторка педагогічних наук, професорка

Любарська Валерія – здобувачка вищої освіти першого рівня інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ

Малоіван Ірина – здобувачка вищої освіти першого рівня інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ

Матяр Поліна – здобувачка вищої освіти першого рівня інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ

Мороз Карина – здобувачка вищої освіти першого рівня інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ

Нівня Ганна – старша викладачка кафедри державно-правових дисциплін інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидатка філософських наук

Ніцевич Аліна – старша викладачка кафедри державно-правових дисциплін інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ

Огаренко Тетяна – доцентка кафедри економіки, підприємництва та готельно-ресторанної справи Центральноукраїнського національного технічного університету, кандидатка філологічних наук, доцентка

Павлова Ольга – здобувачка вищої освіти першого рівня інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ

Пасічник Наталя – заступниця начальника відділу організації наукової діяльності – завідувачка відділення організації наукової роботи Донецького державного університету внутрішніх справ, докторка історичних наук, професорка

Петінова Оксана – професорка кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», докторка філософських наук, професорка

Пилипенко Євгенія – старша наукова співробітниця науково-дослідної лабораторії з актуальних питань кримінального аналізу навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидатка юридичних наук, старша дослідниця

Пирлик Марк – здобувач вищої освіти першого рівня інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ

Решетнік Вікторія – здобувачка вищої освіти першого рівня факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Одеського державного університету внутрішніх справ

Рибка Наталія – доцентка кафедри філософії, історії та політології Національного університету «Одеська політехніка», кандидатка філософських наук, доцентка

Ріжняк Ренат – завідувач кафедри загальноправових дисциплін факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор історичних наук, професор

Сабельникова Тамара – незалежна дослідниця (м. Крема, Італія), кандидатка філологічних наук, доцентка

Світлицька Віолета – заступниця декана факультету іноземних мов, медіа та психології, старша викладачка кафедри романо-германської філології та методики викладання іноземних мов Міжнародного гуманітарного університету

Середницька Інга – доцентка кафедри цивільно-правових дисциплін інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидатка юридичних наук, доцентка

Суханова Дар'я – доцентка кафедри державно-правових дисциплін інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидатка юридичних наук, доцентка

Ткаченко Катерина – викладачка кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», кандидатка філософських наук

Удод Катерина – уповноважена з антикорупційної діяльності Харківського національного університету внутрішніх справ

Червонецька Ірина – здобувачка вищої освіти першого рівня факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Одеського державного університету внутрішніх справ

Шаповалова Інна – доцентка кафедри державно-правових дисциплін інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидатка юридичних наук, старша наукова співробітниця

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ЖІНКА В НАУЦІ: ПРОБЛЕМИ, СТЕРЕОТИПИ, ПЕРСПЕКТИВИ

**Матеріали дискусійної платформи,
яка приурочена до Міжнародного дня жінок і дівчат у науці**

11 лютого 2026 року

Підп. до друку 13,02.2026. Формат 60x84/16.
Друк цифровий. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум.-друк. арк. 6,85. Обл.-вид. арк. 6,2.
Наклад 30 прим.

Надруковано з готового оригінал-макета.

Поліграфічне відділення

Одеського державного університету внутрішніх справ

м. Одеса, вул. Успенська, 1,

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДП № 3507 від 25.06.2009

e-mail rvv@oduvs.edu.ua